

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجُهُمْ

وَسَلَّمَ

پایه هشتم

دوره اول متوسطه

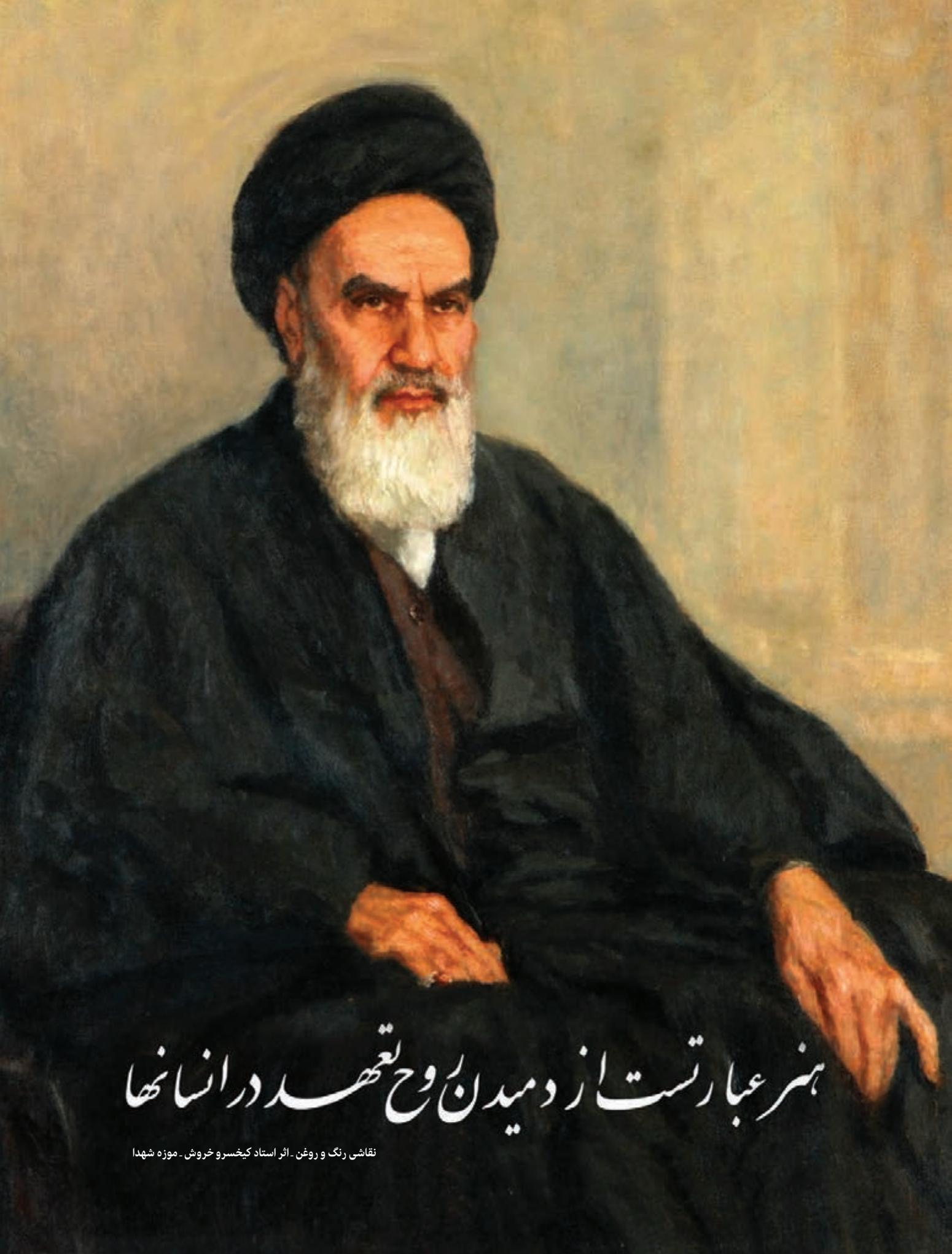

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

نام کتاب :	فرهنگ و هنر - پایه هشتم دوره اول متوسطه - ۸۰۸
پدیدآورنده :	سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف :	دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف :	مینو آیت‌الله، رحمت‌امینی، رمضان ترکمانی، محمد خدادادی مترجم‌زاده، منیره رضایی، سید عبدالجید شریف‌زاده، محمد شهبازی، خلیج‌صدی، جمال عرب‌زاده، حسن مظاہری، سید علی موسوی و سید محمد حسین نواب (اعضای شورای برنامه‌ریزی)
مدیریت آماده‌سازی هنری :	مینو آیت‌الله، رحمت‌امینی، زهراء تقدس‌نژاد، روح‌الله‌دھقان، میتراز ارع، فربیا شاپوریان، رضا صفری، سهیلا عبدالی، جمال عرب‌زاده و احمد آرمان نوروزی (اعضای گروه تألیف) - افسانه حجتی طباطبائی (ویراستار)
مدیریت آماده‌سازی هنری :	اداره کل ناظرخانه نشر و توزیع مواد آموزشی
شناسه افزوده آماده‌سازی :	احمدرضا امینی (مدیر امور فنی و جایپ) - جواه رصفی (مدیر هنری) - مجتبی زند (طراح گرافیک) - سوروش سعادتندی (صفحه آرا) - مریم کیوان (طراح جلد) - رضا صفری (طراحی و اجرای عنوان کتاب (استعلیق گلزار)) - فاطمه باقری مهر، الهام جعفر آبادی، نوشین معصوم دوست، فاطمه پژشکی، مریم دھقان‌زاده و فاطمه رئیسان فیروز آباد (امور آماده‌سازی)
نشانی سازمان :	تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)
تلفن :	۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹
و بگاه :	www.irtextbook.com و www.chap.sch.ir
ناشر :	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران - تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱
(داروپخش) تلفن :	۰۹۲۶۶ - ۰۹۲۳۰ - ۰۸۸۳ - ۱۶۱۹
جایخانه :	شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»
سال انتشار و نوبت چاپ :	۱۴۰۱ - چاپ نهم

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن بهصورت چالی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس‌برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلافان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

هنر عبارت از دیدن و تحسی در انسانها

نقاشی رنگ و روغن - اثر استاد کیخسرو خروش - موزه شهدا

فهرست

بخش اول: هنرهای تجسمی

درس دوم : طبل در طبل	۸۴
درس سوم : نقش موج	۸۶
فصل دوم : بافت سنتی پارچه	۸۹
درس اول : آشنایی با پارچه و انواع روش‌های بافت؛ بافت ساده یا تافته	۹۰
درس دوم : طراحی و بافت پارچه‌های تاری - پودی	۹۳
درس سوم : بافت مرکب	۹۷
فصل سوم : چاپ دستی	۱۰۱
درس اول : چاپ با مواد طبیعی و در دسترس	۱۰۲
درس دوم : پیچمان (گره و رنگ)	۱۰۶
درس سوم : چاپ استنسیل	۱۰۹

بخش چهارم: هنرهای آوازی

درس اول : وزن (ریتم)	۱۱۲
درس دوم : ملودی یا لحن	۱۱۶
درس سوم : رنگ	۱۱۹
درس چهارم : بافت	۱۲۱
درس پنجم : فرم	۱۲۴

بخش پنجم: هنرهای نمایشی

درس اول : بازی و بازیگری	۱۲۸
درس دوم : عناصر بازیگری	۱۳۱
درس سوم : بدن و حرکت	۱۳۳
درس چهارم : احساس و تخیل	۱۳۵

بخش اول : طراحی

فصل اول : تناسبات	۲
درس دوم : ساده‌سازی	۳
درس سوم : طراحی حالت	۸
درس چهارم : ترکیب‌بندی	۱۲
فصل دوم : تصویرسازی	۱۶
درس اول : انواع خط	۲۰
درس دوم : کیفیت سطوح در تصویرسازی	۲۱
درس سوم : ویژگی‌های تصویرسازی	۲۴
درس چهارم : روند تصویرسازی	۲۸
فصل سوم : عکاسی	۳۲
درس اول : بافت	۳۷
درس دوم : قاب‌بندی	۳۸
درس سوم : زاویه دید	۴۱
درس چهارم : رنگ	۴۴
درس پنجم : خوشنویسی	۴۷

بخش دوم: خوشنویسی

درس اول : آشنایی با ابزار خوشنویسی	۵۳
درس دوم : معرفی خط ریحان و مشق سطرنویسی (۱)	۵۵
درس سوم : معرفی خط توقيع و مشق سطرنویسی (۲)	۶۱
درس چهارم : معرفی خط رقاع و مشق سطرنویسی (۳)	۶۷
درس پنجم : معرفی خط تعليق و مشق دوسرانه نویسی	۷۳

بخش سوم: هنرهای سنتی

فصل اول : طراحی سنتی نقوش	۸۰
درس اول : رسم نقوش هندسی در شبکه‌ها	۸۱

هوالجمیل

دانشآموزگرامی

شما در سال گذشته با مجموعه متنوعی از رشته‌ها و فعالیت‌های هنری و همچنین بعضی از آثار فرهنگی و هنری کشور عزیzman ایران آشنا شدید. در پایه هفتم با توجه به نیازها و استعدادهای خود فعالیت‌های هنری مورد علاقه‌تان را انتخاب کردید و نه تنها خلاصت هنری خود را در رشته‌های هنری مختلف نشان دادید، بلکه زیبایی‌های پیرامون تان را نیز بهتر درک کردید. علاوه بر این با گوشاهای از تاریخ و میراث فرهنگی و هنری کهن و غنی خود آشنا شدید و از آن لذت بردید. امسال نیز مجموعه‌ای دیگر از فعالیت‌های فرهنگی و هنری را در قالب هنرهاست جسمی، خوشنویسی، سنتی، آوازی و نمایشی برای شما آماده کردید.

بخش هنرهاست جسمی شامل طراحی، تصویرسازی و عکاسی است و اگرچه یادگیری طراحی همچون سال گذشته لازم و ضروری است اما شما می‌توانید از میان دو رشته عکاسی و تصویرسازی با توجه به علایق و استعدادهای خود یکی را انتخاب کنید.

در بخش هنرهاست سنتی با طراحی سنتی، چاپ دستی و بافت دستی آشنا خواهید شد. در این بخش نیز لازم است با طراحی نقوش هندسی که در بیشتر هنرهاست سنتی ما کاربرد دارد آشنا شوید، اما می‌توانید از میان دو هنر بافت و چاپ دستی یکی را انتخاب کنید.

هنرهاست خوشنویسی، آوازی و نمایشی نیز از دیگر فعالیت‌های فرهنگی و هنری در این کتاب است که به شما کمک می‌کند حواس پنجگانه، حس زیبایی‌شناسی، قوه تخیل و خلاصت خود را پرورش داده و آثار هنری متنوعی خلق کنید. علاوه بر این یادگیری مجموعه این فعالیت‌ها و مهارت‌های فرهنگی و هنری به آموختن مهارت‌های زندگی (همچون توانایی کارگری، برقراری ارتباط مؤثر با دیگران و احترام گذاشتن به افکار و عقاید آنها) و فراگیری هرچه بیشتر درس‌های دیگر نیز کمک خواهد کرد.

امیدواریم این کتاب به شما آینده‌سازان این کشور در درک بیشتر و بهتر زیبایی و خلق آنها کمک کند، چرا که او زیباست و زیبایی را دوست دارد.

باید که خاک درگه اهل هنر شوی

گر در سرت هوای وصال است حافظا

کنیه نستعلیق – رضا صفری

بخش اول

هَرْمَانِي تَحْسِمِي

طراحی

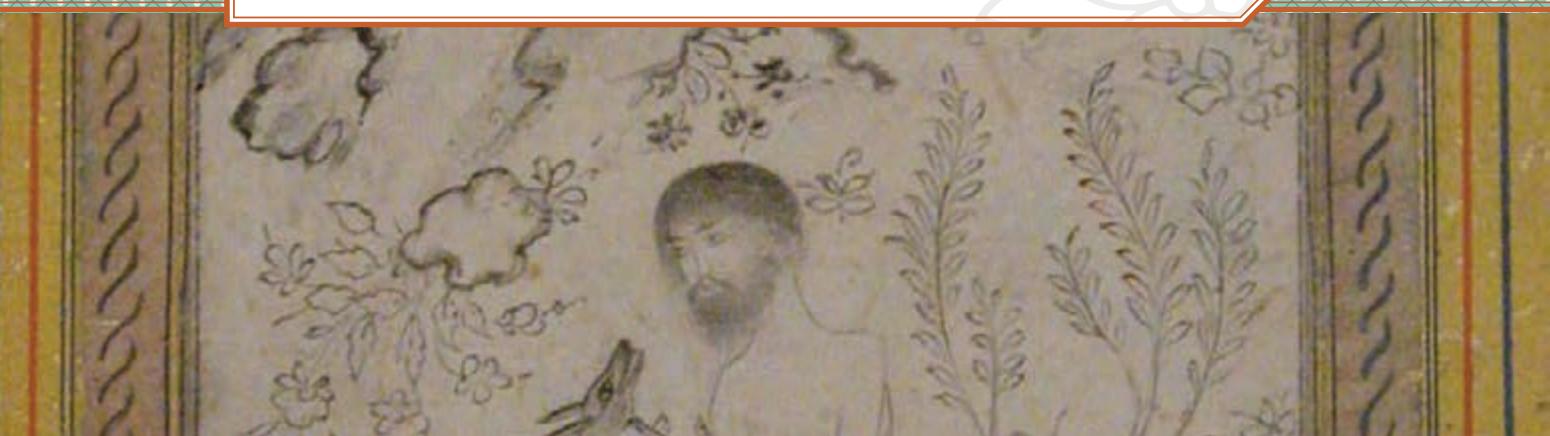
فصل اول

تصویرسازی

فصل دوم

عکاسی

فصل سوم

فصل اول

طراحی

درس اول

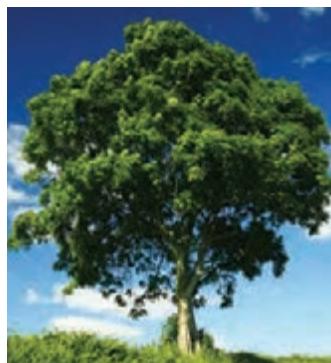
تناسبات

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ شکل اشیا را تجسم کنید و محورهای اصلی آن را تشخیص دهید؛
- ◆ شکل‌های پیچیده را به شکل‌های ساده‌تر تحلیل و در طراحی از ترکیب این شکل‌ها استفاده کنید؛
- ◆ تناسبات مدل طراحی را درک و بخش‌های مختلف آن را با هم مقایسه کنید.

فکر کنید:

به درختان زیر توجه کنید. ظاهر این درختان چه تفاوتی با هم دارد؟ آیا می‌توانید بگویید کدام نوع درخت بلند و باریک است؟ یا کدام بک عرض بیشتری دارد؟ به دلیل همین تفاوت‌های کلی می‌توانیم نوع این درختان را حدس بزنیم. ظاهر هریک از درختان تناسب خاصی دارد.

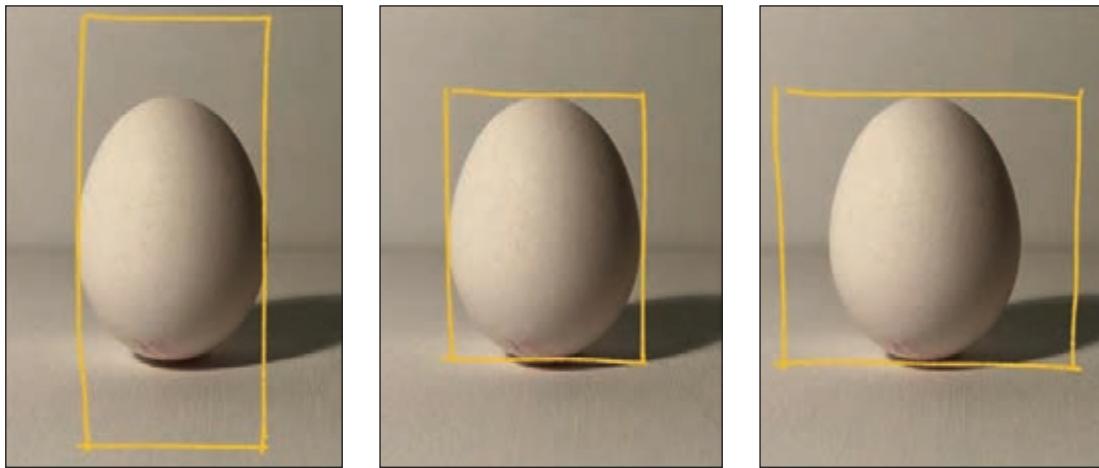
در تصویر زیر هم، اندازه و نسبت ظروف با هم تفاوت دارد. بهدلیل همین تناسبات می‌توانیم چیزها را بلند، باریک و یا عریض بدانیم. تشخیص تناسبات اصلی در طراحی اهمیت زیادی دارد.

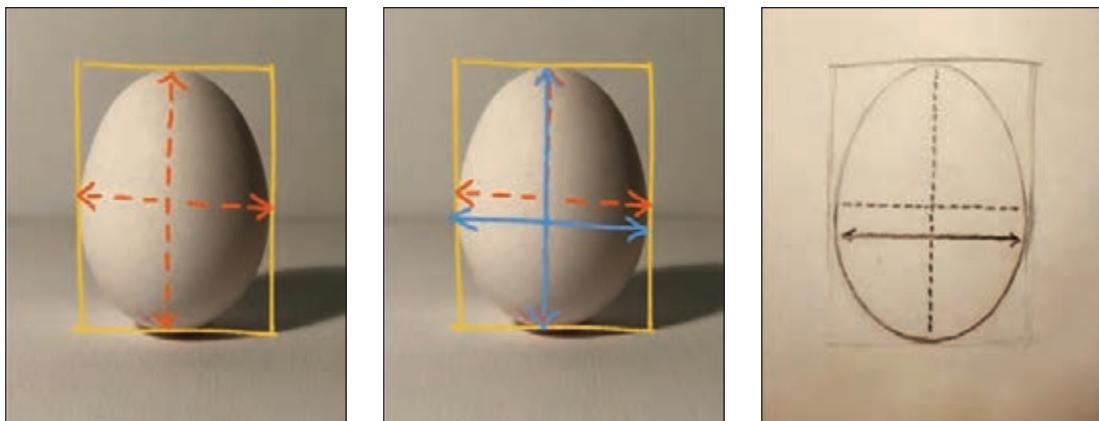
به طراحی‌های زیر نگاه کنید. به غیر از خطوط مربوط به اشیا چه خطوط دیگری مشاهده می‌کنید؟ به نظر می‌آید طراحان برای ترسیم اشیا از اشکال و خطوطی کم رنگ‌تر برای نشانه‌گذاری بهتر استفاده کرده‌اند. این اشکال یا خطوط چه ویژگی‌هایی دارند؟ می‌توانیم بینیم که این خطوط اشکال هندسی ساده‌ای مانند دایره، مثلث، چهارضلعی و بیضی هستند. این اشکال در واقعیت دیده نمی‌شوند و برای طراحی باید آنها را تصور کرد و بر شیء منطبق نمود. ساده‌کردن شکل اشیا به وسیله فرم‌های هندسی به طراح کمک می‌کند اندازه شکل‌ها را بهتر بینند.

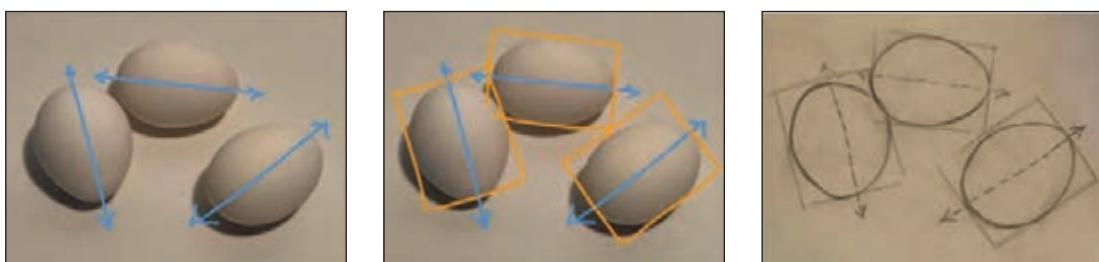
برای راحت‌تر شدن طراحی از یک شیء می‌توانیم از اشکال هندسی تزدیک به آن کمک بگیریم؛ برای مثال می‌توانیم در ابتدای شیء را در یک چهارضلعی ساده قرار دهیم. به تصاویر صفحه بعد نگاه کنید و فرض کنید که می‌خواهید یک تخم مرغ را طراحی کنید. برای شروع آن را درون یک چهارضلعی قرار می‌دهیم. حال فکر کنید کدام چند ضلعی‌های نمایش داده شده در تصاویر متناسب‌تر با شکل تخم مرغ است؟ چهارضلعی سمت راست بیش از حد به مربع تزدیک است و سمت چپ کشیده‌تر از شکل تخم مرغ است. چهارضلعی وسط بیشترین تناسب را با شکل تخم مرغ دارد چون از هر طرف آن را محاط کرده است.

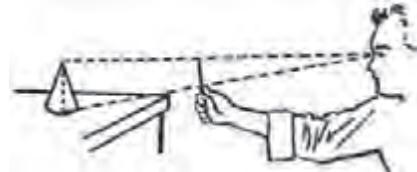
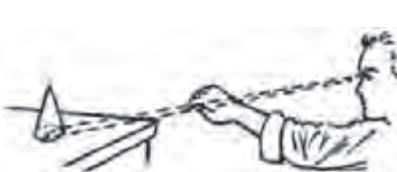
به تصاویر پایین نگاه کنید. کشیدگی شکل تخم مرغ در کدام جهت است؟ کدام جهات را می‌توان طول و عرض آن در نظر گرفت؟ خطوط نارنجی در تصاویر پایین محورهای اصلی تخم مرغ را نشان می‌دهند. ترسیم محورهای اصلی به طراح کمک می‌کند تا تناسبات شیء را بهتر مطالعه کند. در تصاویر پایین می‌توانیم بینیم که شکل تخم مرغ شبیه به یک بیضی است اما عریض‌ترین بخش آن نه در وسط بلکه پایین‌تر از آن قرار دارد.

حال به تصاویر زیر نگاه کنید. آیا می‌توانید محورهای اصلی را در تخم مرغ‌ها تشخیص دهید؟ این محورها نشان می‌دهد جهت اصلی هر شکل کجاست و به لحاظ موقعیت و اندازه چه نسبتی با بقیه شکل‌ها دارد. یافتن محور اشکال در طراحی یکی از مهارت‌های مهم می‌باشد.

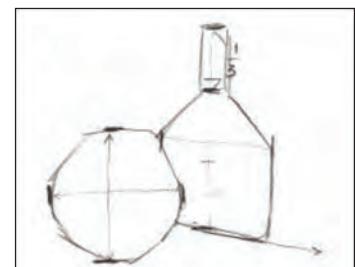

در طراحی راههای مختلفی برای ترسیم تناسبات میان اجزای اشیا وجود دارد. یکی از این راهها اندازه‌گیری مستقیم است. به تصاویر پایین نگاه کنید. مطابق با شکل، بازوی خود را به صورت کاملاً کشیده در مقابل خود بگیرید و روی مداد خود قسمت‌های مختلف مدل را اندازه بگیرید و این اندازه‌ها را در طراحی خود استفاده کنید. فراموش نکنید که فاصله مداد با چشم شما همواره ثابت باشد.

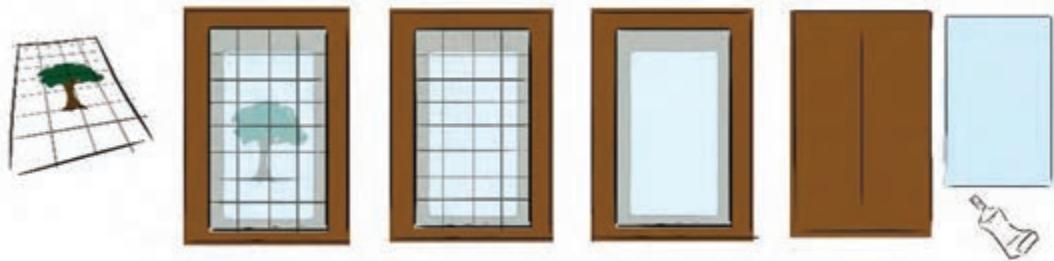

طراحی کنید:

مطابق با تصاویر زیر اشیایی ساده را انتخاب کرده و یک مدل طبیعت بی جان بچینید. محورهای اصلی مدل خود را به وسیله خطوط کم رنگ ترسیم کنید و سپس به وسیله ابزار طراحی خود قسمت‌های مختلف مدل را اندازه‌گیری کنید. این اندازه‌ها را با علامت‌های کوچکی روی محورها مشخص کنید. حال مدل را در قالب شکل‌های هندسی ساده‌ای تصور کنید. این اشکال چون ساده و متقاض هستند برای طراحی آسان‌تر می‌باشند. می‌توانید این شکل‌ها را با خطوط کم رنگی ترسیم کنید. در آخر با خطوطی پر رنگ‌تر طراحی خود را کامل کنید. تلاش کنید در طول مدت طراحی دائمًا به مدل نگاه کنید و آن را با طراحی خود مقایسه کنید.

به وسیله چسب یک طلق شفاف را روی یک کادر مستطیل که از یک مقوا بریده اید، بچسبانید. به کمک یک مژیک و خط کش روی طلق، خطوط عمودی و افقی منظم ترسیم کنید تا به صورت سطحی چهارخانه دریابید. کاغذ طراحی خود را هم به وسیله خطوط به صورت چهارخانه دریابوید. حال یک مدل انتخاب کنید، برای مثال یک درخت و مانند تصاویر زیر کادر را مانند پنجره در مقابل آن قرار دهید. از یک نقطه ثابت به مدل نگاه کنید و با گرفتن اندازه های آن روی چهارخانه های طلق، به صورت مشابهی اشکال را روی کاغذ شطرنجی ترسیم کنید. **توجه کنید که هنگام نگاه کردن به مدل، همواره سر شما در یک نقطه ثابت باشد.**

ظروف زیر آثار فرهنگی و متعلق به دوره های تاریخی گذشته هستند. هر کدام از این اشیا تناسبات و اندازه های ویژه خود را دارند. برخی استوانه مانند، برخی کره ای شکل و برخی عرض می باشند. به مانند تصاویر زیر، عکس هایی از ظروف قدیمی پیدا کنید و آنها را بر حسب شباهت تناسباشان دسته بندی کنید.

از راست به چپ : پارچ سفالی منسوب به هنر ری، قرن ششم هجری قمری - ظرف درب دار سفالی، هنر ایلخانی، قرن هفتم هجری قمری - جام سفالی، هنر کاشان، قرن هفتم هجری قمری.

خود ارزیابی:

- ♦ طراحی های هنرمندان دیگر را بینید و دقت کنید که آنها از چه روش هایی برای ساده کردن مدل خود استفاده کرده اند.
- ♦ فکر کنید چگونه مشاهده و قیاس اجزا می تواند به بهتر شدن تناسبات در طراحی کمک کند؟

درس دوم

ساده‌سازی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ در طراحی‌های مختلف روش ساده‌سازی فرم‌ها را تشخیص دهید؛
- ◆ آثار میراث فرهنگی ایران و جهان از کدام اشکال طبیعی الهام گرفته‌اند؛
- ◆ تأثیر ساده‌سازی و اغراق را در طراحی‌های کاریکاتوری درک کنید؛
- ◆ برای بهتر نشان دادن حالت بدن، در طراحی روابط اجزای بدن اغراق کنید.

فکر کنید:

اشیای زیر متعلق به دوره‌های تاریخی مختلفی هستند. تشخیص هر کدام از حیوانات ترسیم شده به نظر آسان است. آیا این حیوانات به صورت واقعی خود ترسیم شده‌اند؟ چه تفاوتی با تصویر واقعی دارند؟ می‌بینیم که شکل این حیوانات ساده شده است.

از راست به چپ: بشقاب سفالی، هنر صفوی، قرن بایزدهم هجری قمری – پیکره سفالی گربه نشسته، هنر سلجوقی، قرن ششم هجری قمری – بیز وحشی برزی، هنر هخامنشی، حدود ۲۵۰ سال پیش.

ساده‌سازی یکی از راه‌هایی است که هنرمندان برای بیان بهتر خود از آن استفاده می‌کنند. هنرمندان در پیشتر شاخه‌های هنری از این روش برای نمایش شکل‌های تأثیرگذارتر استفاده می‌کنند. یک طراح خوب اغلب این توانایی را دارد که با ساده‌سازی یک شکل، شخصیت یا کاراکتر اصلی شئ را نمایش دهد. برای مثال به نشان تجاری (لوگو) صفحه بعد توجه کنید. می‌توانید ببینید هنرمند چگونه مدل اولیه را ساده‌سازی کرده و به شکل نهایی رسیده است. حال می‌توانید بگویید نشان نهایی حاوی چه ویژگی‌هایی از مدل اولیه است؟ این ویژگی‌ها خصوصیات اصلی مدل مانند سرعت، قدرت و چالاکی مدل را نشان می‌دهند. به این خصوصیات ویژگی‌های بیانی طراحی می‌گویند.

▲ از راست به چپ : نشانه هوایی هما، طراحی ادوارد زهرا بیان - تندیس پرنده اسطوره‌ای همادر تخت جمشید، حدود ۲۵۰۰ سال پیش، هنر هخامنشی - قوش ایرانی.

تصاویر زیر اشکال ساده‌ای از حیوانات را در هنرهای باستانی ایران نشان می‌دهد. آیا این حیوانات را تشخیص می‌دهید؟ می‌دانید چه ویژگی‌های اصلی از حیوانات مورد نظر در این تصاویر مورد توجه هنرمند قرار گرفته است؟ همان‌طور که می‌بینید برخی از ویژگی‌های خاص حیوانات توسط هنرمندان تشدید شده است؛ برای مثال سر یا دندان‌ها یا شاخ‌ها بزرگ‌تر شده‌اند و کاملاً مانند شکل طبیعی نمایش داده نشده‌اند. پس ساده‌سازی در طراحی می‌تواند اغلب با اغراق در برخی ویژگی‌های ظاهری همراه باشد. چنین امری باعث تشخیص ساده‌تر موضوع می‌شود.

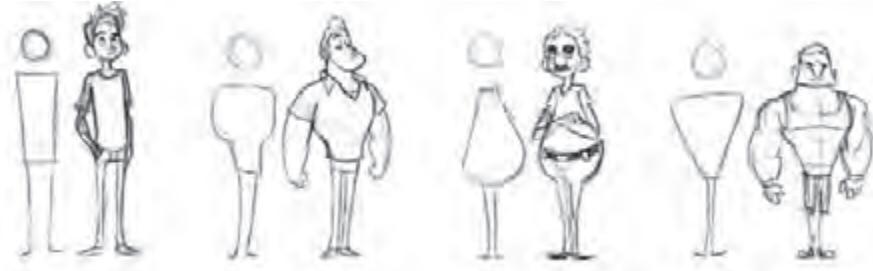

▲ از راست به چپ : بشقاب نقره با طرح شیرдал، سعد، قرن اول هجری قمری - عودسوز سلجوقی، دوره اسلامی - گوزن سفالی، تپه مارلیک، گیلان، حدود ۳۰۰۰ سال پیش - نقش بز کوهی روی سفال، حدود ۳۰۰۰ سال پیش، شوش، خوزستان

طراحان کاریکاتور از همین روش برای متفاوت نشان دادن موضوعات خود استفاده می‌کنند. به چهره‌های کارتونی پایین نگاه کنید. حالت هر کدام از این چهره‌ها متفاوت است. این تفاوت به علت تشدید ویژگی‌های چهره‌ها می‌باشد. چانه برخی از چهره‌ها بزرگ‌تر و برخی تیزتر است. فرم سر برخی از این چهره‌ها گردتر و برخی بیضی است.

حال به شخصیت‌های تصویر زیر نگاه کنید. چه تفاوتی دارند؟ چگونه این تفاوت‌ها در طراحی اولیه (سمت چپ) این شخصیت‌ها نشان داده شده‌اند؟ برخی از این شخصیت‌ها کشیده و برخی عریض هستند. همین طور بالاته و پایین تنه برخی تفاوت دارد. طراحی‌های اولیه با اشکال ساده هندسی این تفاوت‌ها را نمایش داده‌اند.

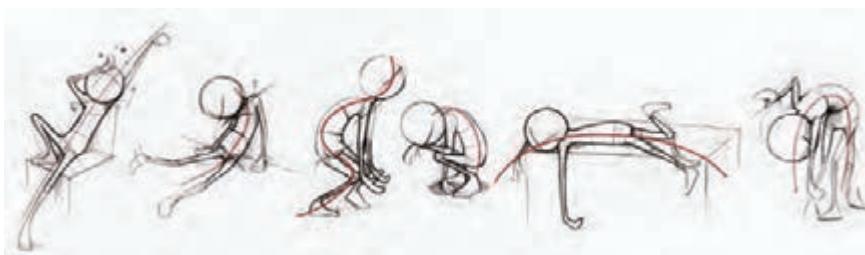

در تصویر پایین مراحل مختلف کامل شدن شخصیت‌های کارتونی با شکل‌های ساده هندسی را مشاهده می‌کنیم. طراحی با شکل‌های ساده هندسی شروع شده و در مراحل بعدی جزئیات بیشتری به تصویر اضافه می‌شود. در نهایت تصویر رنگ‌آمیزی می‌شود.

مراحل طراحی اولیه تا اجرای نهایی دو شخصیت از مجموعه پویانمایی طوطی نامه، تهیه‌کننده: محمد شعشعی

اغراق در طراحی فقط محدود به شکل‌ها و چهره‌ها نیست. طراحان اغلب برای نمایش بهتر چیزها، حالات را در طراحی تشدید می‌کنند؛ برای مثال به حرکات بدن در طراحی‌های زیر نگاه کنید. آیا اغراق در این حالات نمایش این حرکات را بهتر نشان داده است؟ به خطوط قرمز و محورهایی که قسمت‌های اصلی بدن را نشان می‌دهند توجه کنید. این خطوط اغراق در حالات بدن را نشان می‌دهند.

طراحی کنید:

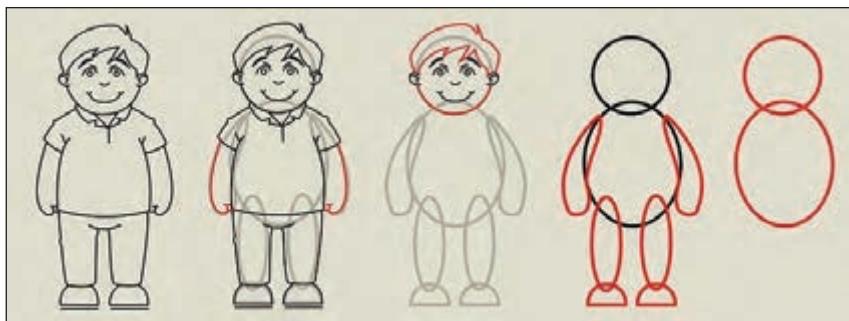
مجسمه‌های صفحه بعد را مشاهده کنید. سعی کنید با خطوط و شکل‌های هندسی ساده طرحی از این مجسمه‌ها ترسیم کنید. در حین طراحی به اغراق‌هایی که هنرمندان در فرم‌ها به کار برده‌اند، توجه کنید.

از راست به چپ: پلاک مفرغی با نقش حیوان افسانه‌ای، هنر لرستان، حدود ۳۰۰۰ سال پیش – پرنده مفرغی، هنر خراسان، قرن پنجم و ششم هجری قمری – دسته ظرف به شکل نر بالدار، دوره هخامنشی – عوادسوز برتری، هنر خراسان، قرن یازدهم هجری قمری.

به طراحی‌های زیر نگاه کنید. با الهام از این طراحی یک شخصیت کارتونی طراحی کنید. مانند این تصاویر طراحی خود را از چند دایره و بیضی برای نشان دادن بدن شروع کنید. در مراحل بعدی طراحی خود را با اضافه کردن جزئیات کامل کنید. با تغییر اندازه و جابه‌جا کردن شکل‌های اولیه می‌توانید شخصیت‌های مختلفی خلق کنید. در پایان می‌توانید طراحی خود را به دلخواه رنگ کنید.

عکس‌هایی از بدن انسان در حالات مختلف پیدا کنید. مانند تصاویر زیر، فیگورهای خطی ساده‌ای ترسیم کنید. می‌توانید جای مفصل‌های دست و پا دایره‌های کوچکی بگذارید. سعی کنید با اغراق در خطوط و کشش‌ها در طراحی خود، حالات بدن را تشدید کنید.

خود ارزیابی:

- ❖ اشیای میراث فرهنگی و طراحی‌های مختلف را مشاهده کنید، شکل اولیه چگونه و با چه هدفی تغییر کرده است؟
- ❖ فکر کنید چگونه ساده‌سازی و اغراق می‌تواند به بیان بهتر در طراحی کمک کند؟

درس سوم

طراحی حالت

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ❖ قادر باشید طراحی خود را با آزمون و خطأ کامل تر کنید؛
- ❖ تشخیص دهید که در آثار تصویری ایران و جهان از کدام نوع طراحی استفاده شده است؛
- ❖ پیش‌طرح و استفاده از آن را بشناسید.

فکر کنید:

دو تصویر زیر یک منظره از طبیعت و یک طراحی از آن را نشان می‌دهند. آیا طراحی درخت به اندازه تصویر واقعی آن دقیق و با جزئیات است؟ مشاهده می‌کنیم که طراحی بسیار ساده‌تر از تصویر واقعی است و به همان اندازه دقیق نمی‌باشد. اما با این حال به آن شبیه است.

دو ردیف طراحی‌های صفحه بعد را مشاهده کنید. تفاوت این طراحی‌ها در چیست؟ آیا شکل‌های این طراحی‌ها با یک نوع خط ترسیم شده‌اند؟ در کدام طراحی‌ها خطوط تکرار شده‌اند؟ نگاره‌های ردیف بالا، با خطوط منحنی و دقیق طراحی شده‌اند. اما در ردیف پایین، خطوط شکسته و پرتعاده هستند. حال فکر کنید دلیل تکرار خطوط توسط طراح چیست؟ به نظر می‌آید که طراحان برای تصحیح طراحی و دقیق‌تر شدن شکل‌ها خطوط خود را تکرار کرده‌اند. هر خط جدیدی که ترسیم می‌شود با مدل مقایسه شده و تلاش می‌شود خطوط بعدی بهتر و دقیق‌تر از خط قبلی ترسیم شود. پس یکی از راه‌های رسیدن به تناسبات دقیق‌تر در طراحی انجام آزمون و خطأ با تکرار خطوط است. می‌بینیم که تکرار خطوط حس و حال متفاوتی به طراحی می‌دهد.

از راست به چپ: گل ختمی اثر شفیع عباسی، قرن بازدهم هجری، مکتب اصفهان – مرد جوان اثر معین مصوّر، قرن بازدهم هجری، مکتب اصفهان – مرد و گریه اثر رضا عباسی، قرن بازدهم هجری، مکتب اصفهان

از راست به چپ: گلدان، پرتره و نمایی از میز و اشیا اثر آلبرتو جیاکومتی طراح ایتالیایی

تصاویر زیر نمونه‌ای از طراحی با خطوط آزاد را نشان می‌دهد. آیا در این طراحی جزئیات مدل دیده می‌شود؟ آیا با وجود نداشتن جزئیات باز هم می‌توان مدل طراحی را تشخیص داد؟ می‌بینیم که بدون دیدن جزئیات هم می‌توان از روی شکل کلی مدل را تشخیص داد.

بسیاری از طراحان کار خود را با یک پیش‌طرح کلی شروع می‌کنند. این طراحی اولیه معمولاً برای انجام یک اثر دیگر مانند نقاشی به کار می‌رود و طراحان به تدریج با اضافه کردن خطوط دقیق‌تر جزئیات بیشتری به طراحی خود اضافه می‌کنند. این پیش‌طرح‌ها تنها حالت مدل را نشان می‌دهند و ناتمام به نظر می‌آیند. اشیا معمولاً از دور به همین شکل و بدون جزئیات دیده می‌شوند.

▲ از راست به چپ : دو پیش طرح از شتر سوار، نگارگری ایرانی – دون کیشوٹ اثر هونوره دومیه، طراح فرانسوی

طراحی‌های زیر اثر ادگار دگا طراح فرانسوی است. می‌توانید در این تصاویر مراحل مختلف، کامل شدن پیش طرح کم‌رنگ تا طراحی کامل را مشاهده کنید. تکرار خطوط به طراح امکان می‌دهد خطاهای خود را تصحیح و یا جزئیات بیشتری به طراحی خود اضافه کند.

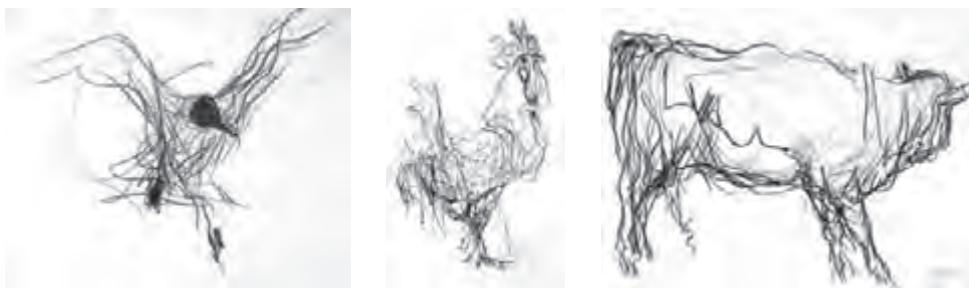
▲ از راست به چپ : طراحی از سوارکاران و طراحی از ویولن‌نواز اثر ادگار دگا، هنرمند فرانسوی، قرن نوزدهم میلادی

طراحی کنید:

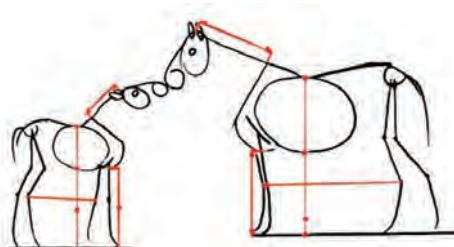
مانند طراحی‌های پایین، به وسیله ابزار طراحی خود توده‌ای ابرمانند از خطوط ترسیم کنید. کم‌شکل توده را به یک پرته تزدیک کنید و بخش‌هایی کلی از آن را با تکرار خطوط متراکم تیره کنید تا به تدریج شبیه از اجزای صورت دیده شود. این کار را تا زمانی که به جزئیات مورد نظر خود برسید، انجام دهید.

تصویری از یک حیوان پیدا کنید. مانند طراحی‌های زیر سعی کنید با خطوطی روان طرحی آزاد از آنها ترسیم کنید. نگران انجام خطای در طراحی خود نباشد. در هر مرحله‌ای توانید با اضافه کردن خطوطی صحیح‌تر طراحی خود را تصحیح کنید. برای این کار به صورت مکرر طراحی خود را با مدل مقایسه کنید. تلاش کنید جزئیات طراحی مانند چشم‌ها را در مرحله آخر اضافه کنید. طراحی شما می‌تواند حالتی ناتمام داشته باشد.

تصاویری از حیوانات مختلف پیدا کنید. مطابق تصاویر پایین، با ترسیم محورهایی با خطوط رنگی تناسبات اصلی طراحی را ترسیم کنید. در مرحله بعدی با ترسیم خطوطی ساده، حالت کلی حیوانات را طراحی کنید. ضرورتی ندارد نتیجه نهایی در جزئیات شبیه به مدل اولیه باشد.

تصویر یک شیء تاریخی مانند مجسمه زیر را انتخاب کنید. مانند طراحی‌های پایین، با اشکال هندسی ساده طراحی خود را شروع کنید. در ادامه با تکرار آزادانه خطوط یک حالت کلی از شیء را ترسیم نمایید. توجه داشته باشید ضرورتی ندارد جزئیات شیء را طراحی کنید.

► مجسمه برزی اسب، هنر خراسان،
قرن هفتم هجری قمری.

خود ارزیابی:

- ♦ طراحی از حالت چه ویژگی‌هایی دارد و تفاوت شکل‌های کلی و جزئی در طراحی چیست؟
- ♦ چگونه آزادانه و با تکرار خطوط، طراحی کنیم؟

درس چهارم

ترکیب‌بندی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

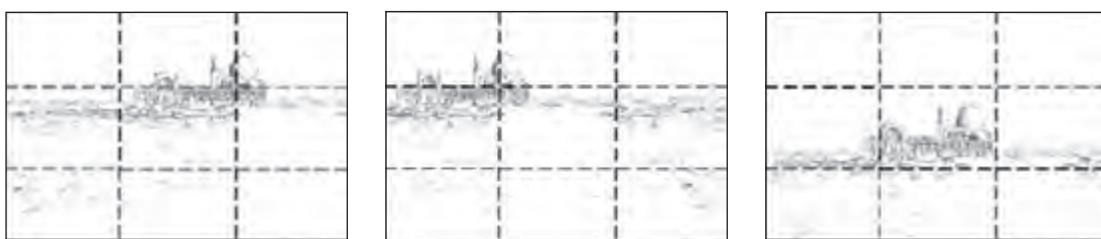
- ◆ با مفهوم ترکیب‌بندی آشنا و در تصاویر مختلف آن را تشخیص دهید;
- ◆ انواع ترکیب‌بندی و کاربردهای آنها را تشخیص دهید؛
- ◆ برای موضوع خود یک ترکیب‌بندی مناسب انتخاب و آن را اجرا کنید.

فکر کنید:

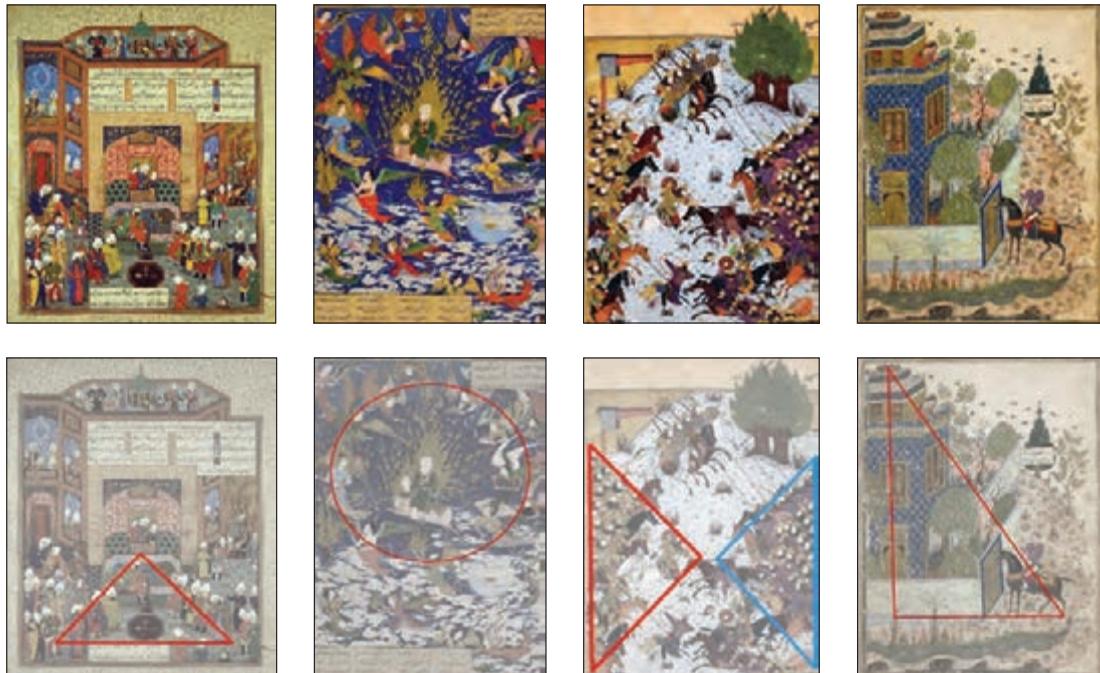

در این تصویر، اندازه تابلوها چه تفاوتی با هم دارد؟ می‌بینیم که برخی از تابلوها افقی و برخی عمودی هستند. همین‌طور برخی کشیده‌تر و برخی مریع هستند. حال فکر کنید که آیا موضوع هر تابلو به اندازه آن مریوط است؟ به نظر می‌آید که ترکیب هر تابلو با موضوع آن تناسب دارد؛ برای مثال تصویر درخت بهدلیل کشیدگی آن برای یک کادر مریع مناسب نیست یا برای منظره یک کادر افقی مناسب‌تر است.

تصاویر زیر را با دقت مشاهده کنید. موضوع این تصاویر یکسان است اما چه چیزی در این تصاویر تغییر کرده است؟ می‌بینیم که محل قرارگیری ساختمان در هر کدام از این تصاویر متفاوت است. گویا هرمند تلاش دارد بهترین ترکیب را برای طراحی خود انتخاب کند. قرارگیری عناصر تصویر در کادر را ترکیب‌بندی می‌نامند. برخی از فواصل در تصویر مکان‌های مناسب‌تری برای نمایش عناصر تصویر هستند؛ برای مثال فواصل یک سوم که در تصاویر زیر به صورت خط‌چین مشاهده می‌کنید. به این گونه فواصل تقسیمات طلایی می‌گویند.

انتخاب ترکیب‌بندی یکی از مهم‌ترین ابزارهای هنرمندان است که به بیان موضوع آنها در تصویر کمک می‌کند. به نگاره‌های پایین دقت کنید. آیا می‌توانید ترکیب‌بندی کلی عناصر این نگاره‌ها را تشخیص دهید. در ردیف پایین تر می‌توانید ترکیب‌بندی کلی نگاره‌ها را که با خطوط رنگی نمایش داده شده مشاهد کنید. می‌توانید بینید که با وجود تعدد عناصر تصویر، ترکیب‌بندی کلی نگاره‌ها به صورت اشکال هندسی ساده است. معمولاً اولین ایده هنرمندان برای خلق تصویر با چنین اشکال ساده‌ای آغاز می‌شود.

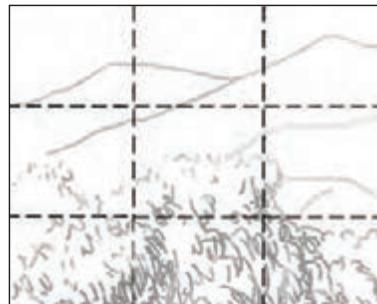
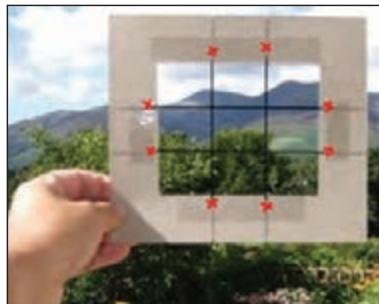
از راست به چپ : نگاره «رسیدن همای به در کاخ همایون» از دیوان خواجوی کرمانی، مکتب بغداد قرن هفتم هجری قمری - نگاره «نبرد بزرگ کیخسرو» از شاهنامه باستقرا، قرن نهم هجری قمری، مکتب هرات - نگاره «مراج بیامبر» از خمسه تهماسبی قرن دهم هجری قمری، اثر سلطان محمد نگارگر، مکتب دوم تبریز - نگاره «طبع آزمایی فردوسی در برابر سلطان محمود» از شاهنامه تهماسبی، قرن دهم هجری قمری، مکتب دوم تبریز.

تصاویر پایین طرح‌های ساده با ترکیب‌بندی‌های متفاوت را نشان می‌دهند. هر کدام از این ترکیب‌بندی‌ها چه احساسی را منتقل می‌کند؟ برخی از این ترکیب‌بندی‌ها متقارن هستند. این نوع ترکیب‌بندی‌ها حس تعادل و ایستادی را در تصویر بیشتر می‌کنند. بعضی از ترکیب‌بندی‌ها نامتقارن و یا مایل هستند. این ترکیب‌بندی‌ها احساس عدم تعادل یا حرکت را به بیننده القا می‌کنند.

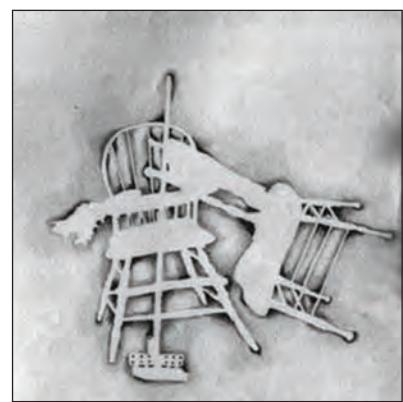

طراحی کنید:

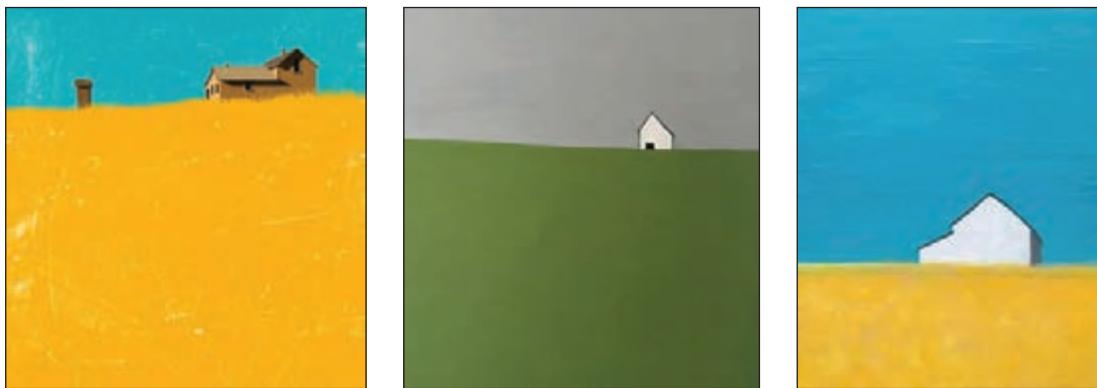
از داخل یک مقوای کمک قیچی یک مستطیل را بیرید. هر یک از اضلاع داخلی مستطیل را به سه قسمت تقسیم کنید و با یک مداد روی آن علامت بزنید. مانند تصویر سمت چپ، با مقداری نخ این نقاط را به هم وصل کنید و با چسب نواری روی مقوای بچسبانید. این وسیله منظره یا ب نام دارد. از درون این کادر محیط اطراف خود را نگاه کنید و یک منظره با ترکیب‌بندی مناسب برای طراحی انتخاب نمایید. این ترکیب را طراحی کنید و در پایان به دلخواه رنگ آمیزی نمایید.

در محیط اطراف خود یک صندلی یا مبل را انتخاب کنید. روی کاغذ یک طراحی محیطی ساده از مدل ترسیم کنید به صورتی که درون آن سفید باشد. به تناسب با مدل یک کادر مرغی یا مستطیل دور آن ترسیم کنید. در مرحله بعد با ابزار طراحی خود محیط اطراف مدل را به رنگ تیره یکدست دریابویرید. در طراحی، این محیط تیره را فضای منفی شیء می‌نامند و فضای سفید رنگ که مدل را نشان می‌دهد فضای مثبت می‌نامند.

چند ترکیب‌بندی ساده از یک خانه روستایی در یک مزرعه طراحی کنید. می‌توانید با بالا یا پایین بردن خط افق و یا بزرگ و کوچک کردن خانه به این ترکیب‌بندی‌ها تنوع بدهید. می‌توانید نتیجه نهایی را به دلخواه رنگ‌آمیزی کنید.

به معماری ساختمان در نگاره زیر توجه کنید. در نگارگری ایرانی ترسیم معماری اهمیت زیادی در ترکیب‌بندی تصویر دارد. مانند تصویر زیر، یک نگاره ایرانی که در آن ساختمان ترسیم شده است را انتخاب نمایید. با خطوط رنگی خط‌های هندسی مربوط به ساختمان را مشخص کنید. با رنگ دیگر خطوط مربوط به حاشیه تصویر و کتبه‌ها را ترسیم کنید. در مورد ترکیب‌بندی کلی نگاره فکر کنید. می‌توانید در یک طراحی دیگر همین کار را با پیکره‌ها و درختان انجام دهید.

نگاره‌ای از خمسه نظامی اثر کمال الدین بهزاد، مکتب هرات، قرن نهم هجری قمری

خود ارزیابی:

- ♦ ترکیب‌بندی چیست و هنرمندان چگونه آن را به کار می‌گیرند؟
- ♦ ترکیب‌بندی‌های مختلف چه احساسی را به ییننده منتقل می‌کنند؟

فصل دوم

تصویرسازی

درس اول

انواع خط

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- انواع خطوط را بشناسید و نمونه‌های مختلف خط را در آثار مختلف تصویرسازی تشخیص دهید؛
- توانایی ایجاد انواع خطوط را با ابزار و وسایل و مواد مختلف داشته باشید؛
- مفهوم تصویرسازی را بیان کنید؛
- تصاویر ذهنی خود را با استفاده از خطوط مختلف بکشید.

فکر کنید:

آیا تا به حال به تنوع خطوط در پدیده‌های مختلف دقت کرده‌اید؟ آیا توجه کرده‌اید که در هر یک از آثار، تصویری که می‌بینید از چه نوع خطی (نازک، ضخیم، بلند، کوتاه و...) استفاده شده است؟

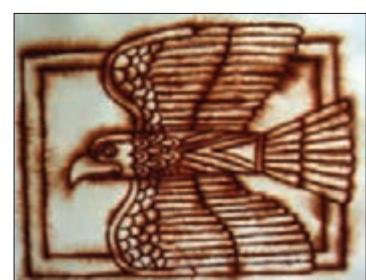
خط یکی از مهم‌ترین عناصر (البای) تصویر است که با آن سطوح و حجم‌های مختلف به سادگی تصویر می‌شود. خطوط از نظر نوع (خط مستقیم، منحنی و شکسته)، حالت (خط عمودی، افقی و مورب)، اندازه (خط کوتاه و بلند)، ضخامت (خط نازک، ضخیم و خطی که ضخامت آن از ابتدا تا انتهای متفاوت است)، رنگ (خط سیاه، سفید، رنگی یا خطی که از ابتدا تا انتهای به رنگ‌های مختلف دیده می‌شود) و بافت (خط ساده و ممتد، نقطه‌چین یا بریده‌بریده و بافت‌دار) با هم تفاوت دارند. در آثار زیر، نمونه‌های متنوع خطوط را به دقت ببینید و با هم مقایسه کنید.

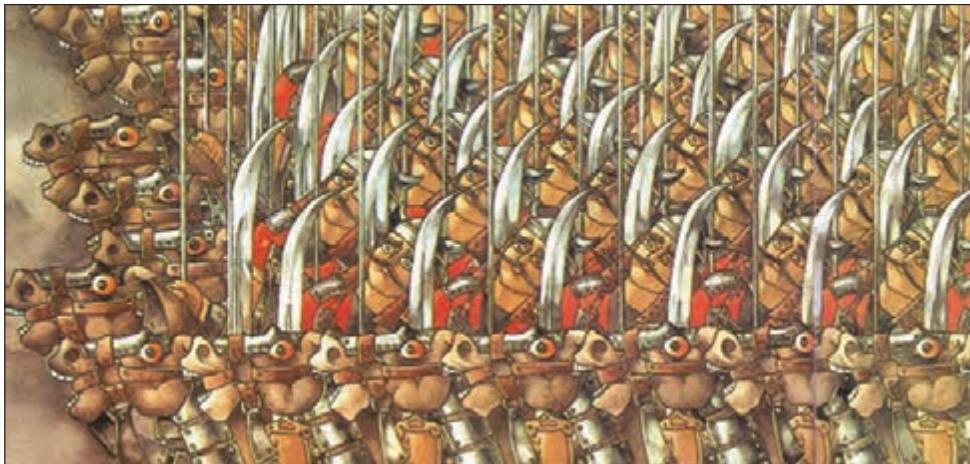
نمونه خطوط منحنی، تصویرگر: کیانوش غریب بور،
روان‌نویس

از دو لقمه چرب و نرم، تصویرگر: شهرزاد
شوشتاریان، مداد رنگی

نمونه خط بافت‌دار در پرنده، تصویرگر: محسن
حسن‌بور، مرکب روی کاغذ خیس، با الهام از نقش
ترزیینی دوره هخامنشی

خط عمودی از کتاب
«پرورزی»، ۱۳۶۴، لشکر
بزند، تصویرگر: علی اکبر
صادقی

نمونه خطوط ضخیم از کتاب «قصه‌های خوب برای
بچه‌های خوب» (جلد ۵)، تصویرگر: مرتضی ممیز
تصویرگر: محمد پولادی

خطوط کوتاه و بلند در چهره نیما یوشیج از مجله
«آرش»، تصویرگر: مرتضی ممیز

تصویرسازی کنید:

موضوعات مختلف را فقط با خط و به روش‌های متنوع بکشید.

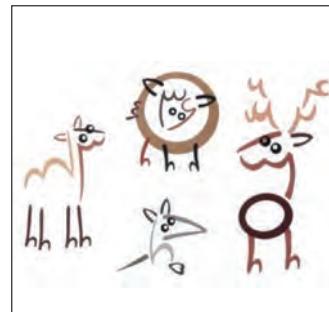

هنرمندان تصویرگر، مفهوم یا پیام متن (شعر، داستان، متن علمی و...) را از طریق تصاویری که به درک مطلب و حال و هوای آن کمک می‌کند انتقال می‌دهند؛ آنها برای این کار از قدرت تخیل و خلاقیت خود استفاده می‌کنند. چنان‌که در این تصاویر مشاهده کردید در بعضی از آثار، خط مهم‌ترین عنصری است که هنرمندان برای بیان مفاهیم مورد نظر خود به کار گرفته‌اند. در مورد تنوع خطوط در آثار تصویرگری با هم کلاسی‌هایتان گفت‌وگو کنید.

خط نقطه‌چین در آدی و بودی،
تصویرگر : هدیه شاهرودی، آکریلیک

خود ارزیابی:

در هر یک از این تصاویر چه نوع خطوطی می‌بینید؟

از کتاب کلاع‌ها، تصویرگر : نورالدین زرین کلک، بافت اثر انگشت

بازی با اعداد، تصویرگر : شیرین شیخی

زندگی حضرت نوح (ع)، تصویرگر : ندا رایی

روش ترکیبی، تصویرگر : شیرین فرساد

درس دوم

کیفیت سطوح در تصویرسازی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ رنگ‌های سرد و گرم را از یکدیگر تشخیص دهید؛
- ◆ چگونگی تأثیرگذاری رنگ‌های سرد و گرم را بیان کنید؛
- ◆ با استفاده از انواع رنگ‌های گرم و سرد در آثار تصویرسازی، احساسات خود را بیان کنید؛
- ◆ انواع بافت‌ها را در آثار تصویرسازی تشخیص دهید؛
- ◆ توانایی ایجاد انواع بافت را در آثار تصویرسازی خود داشته باشید.

فکر کنید:

نمونه‌های تصاویر سیاه و سفیدی را که تاکنون دیده‌اید به‌خاطر بیاورید. تصاویر سیاه و سفید چه تأثیری بر شما می‌گذارند؟ زیباترین تصویر رنگی که تا به حال دیده‌اید را به‌خاطر بیاورید. به‌نظر شما رنگ‌ها در تصاویر مختلف چه تأثیری ایجاد می‌کنند؟ تصاویر زیر را با هم مقایسه کنید.

از همچو پرستوها (درباره زندگی عشاير)، تصویرگر: فاطمه رادپور، آکريليك

فوتبالیست‌ها، تصویرگر: کیوان عسگری، روش رقمی

سیاه و سفید از نظر تیرگی و روشنی فاصله زیادی دارند و متفاوت به نظر می‌رسند. به همین دلیل وقتی کنار هم قرار می‌گیرند توجه بیننده را به خود جلب می‌کنند. در اغلب موارد حذف رنگ‌ها جداییت تصاویر را از بین می‌برد؛ اما چنان‌که در نمونه‌ها می‌بینید، هنرمندان می‌توانند موضوعات مختلف را بدون رنگ چنان تصویر کنند که جداییت بصری زیادی داشته باشند. به تصاویر زیر دقّت کنید.

از پول و اقتصاد، تصویرگر: نفیسه ریاحی

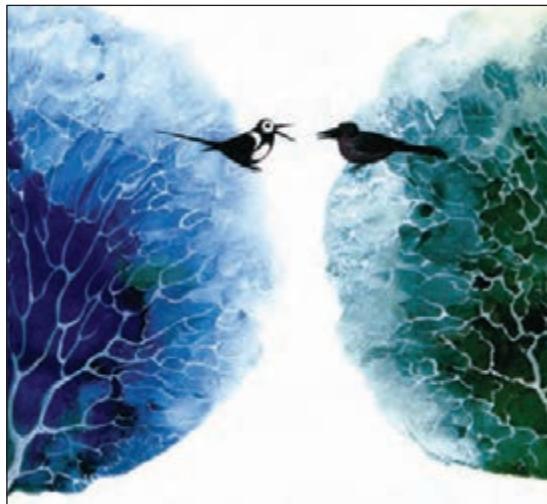

از قصه‌های خوب برای بچه‌های خوب (جلد ۶)،
تصویرگر: فرشید منقالی

از گل و چای و خواستگاری، شاعر: مصطفی رحماندوست، تصویرگر: سیمین شهروان،
روش تکه چسبانی

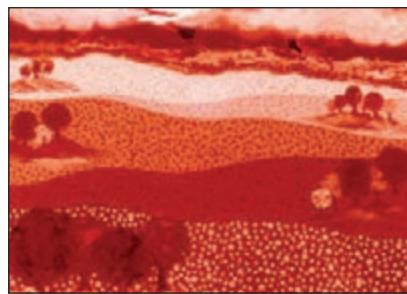
رنگ‌های زرد، قرمز و نارنجی را رنگ‌های گرم می‌نامند. آیا می‌دانید چرا؟ این رنگ‌ها احساس گرما و شادی را انتقال می‌دهند، درخشش زیادی دارند و توجه بیننده را به سرعت به خود جلب می‌کنند. رنگ‌های گرم را در تصویر روبرو بینید.

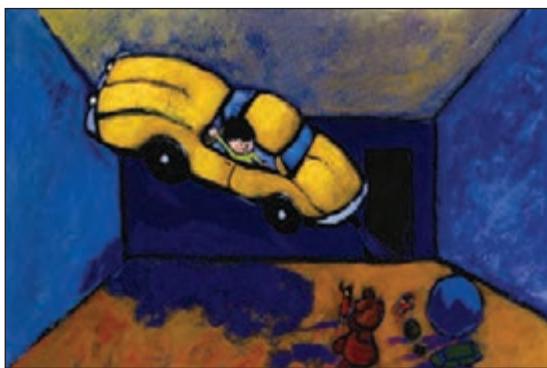
رنگ‌های سبز، آبی و بنفش را رنگ‌های سرد می‌نامند، زیرا کمتر جلب توجه می‌کنند و اغلب احساس سرما، آرامش و سکون و گاه غم را به بیننده منتقل می‌کنند. در تصویر رویه‌رو رنگ‌های سرد را بینید.

تصویرگر: نورالقین زرین کلک، روش ترکیبی

چهار فصل را در آثار زیر بینید. این تصاویر چه ویژگی خاصی دارند؟

چهار فصل، تصویرگر: آزیتا آرین، روش رقمه‌ای

وقتی که هنرمندان از رنگ‌های سرد و گرم در کنار هم استفاده می‌کنند، جداییت تصویر و درخشش رنگ‌ها بیشتر می‌شود. در این تصویر به نحوه کناره‌هم قرار گرفتن رنگ‌ها دقت کنید.

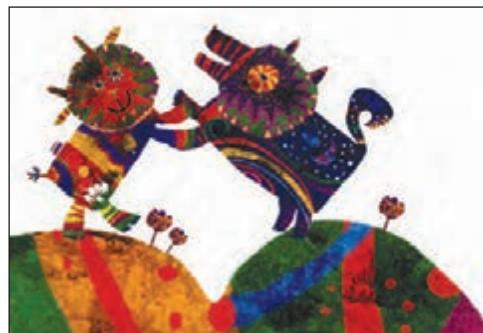
از کتاب فندقی، تصویرگر: هاله پارسا زادگان، آکریلیک

تصویرسازی کنید:

طرح خطی موضوع دلخواه خود را بکشید و چهار نمونه از آن اجرا کنید. یک طرح را به صورت سیاه و سفید، دیگری را با رنگ‌های گرم، یک نمونه را با رنگ‌های سرد و آخرین طرح را با ترکیبی از رنگ‌های سرد و گرم رنگ آمیزی کنید. در مورد ویژگی رنگ‌ها و تفاوت آنها با سطوح سیاه و سفید گفت و گو کنید. در کدام یک از نمونه‌های تصویرسازی که تاکنون دیده‌اید، سطوح دارای بافت هستند؟ ویژگی سطوح ساده و بافت‌دار را در تصاویر مقایسه کنید. با چه روش‌هایی می‌توانید روی سطوح رنگی بافت ایجاد کنید؟ به این تصاویر توجه کنید.

از کتاب توکایی در قفس، نوشتۀ نیما یوشیج، تصویرگر: بهمن دادخواه

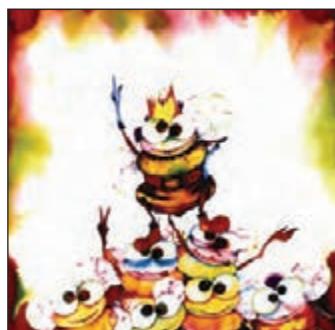
از قهر و آشتی، تصویرگر: علیرضا گلدوزیان، روش ترکیبی

از کتاب «اگر جانوران صورت‌های رنگی داشتند»،
تصویرگر: نیکراد نجومی، مداد‌شمی

تصویرگر: محمدعلی بنی اسدی،
روشن ترکیبی

از قوقولی، تصویرگر: فربا بندی، اکولین

شعبان کر و سلمان کور، تصویرگر: علی بوذری

درس سوم

ویژگی‌های تصویرسازی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ تفاوت انواع روش‌های موجود در تصویرسازی را تشخیص دهید؛
- ◆ تصاویر مختلف را براساس روش اجرا و استفاده از ابزار، مواد و وسائل مختلف طبقه‌بندی کنید؛
- ◆ با استفاده از ابزار، مواد و وسائل مختلف، آثار تصویرسازی متنوع خلق کنید؛
- ◆ توانایی ایجاد تصاویر تخیلی و خلاق را داشته باشید.

فکر کنید:

آیا تا به حال به تصاویر کتاب‌های درسی، کتاب‌های داستان، مجلات کودک و نوجوان و... دقت کرده‌اید؟ آیا آن تصاویر در درک مطالب به شما کمک می‌کنند؟ کدام یک از آنها را به یاد می‌آورید؟ در آثار مختلف از چه روش‌هایی برای تصویرسازی استفاده می‌شود؟ به این نمونه‌ها توجه کنید.
ویژگی‌های این نمونه‌ها را با هم مقایسه کنید.
توانایی ایجاد تصاویر تخیلی و خلاق را داشته باشید.

از کتاب علوم تجربی پایه دوم، تصویرگر: الهام محبوب

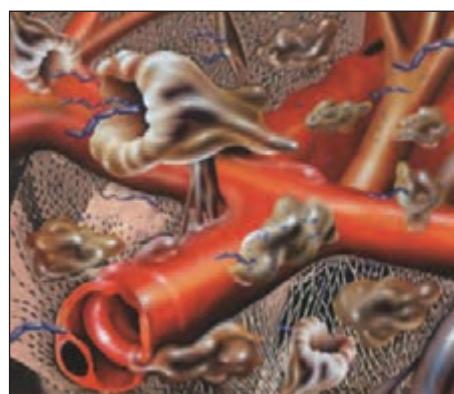
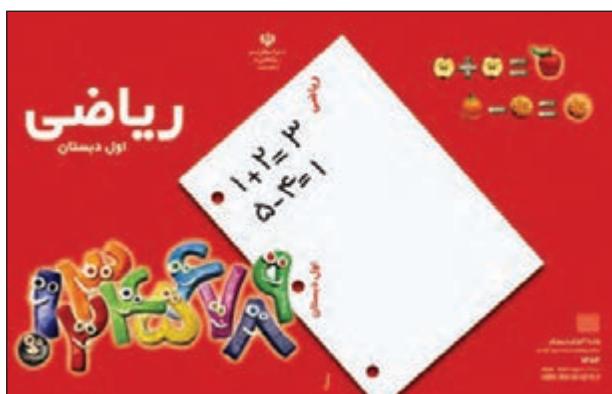
از کتاب فارسی پایه پنجم، تصویرگر: مجید کاظمی

از کتاب علوم تجربی پایه سوم، تصویرگر: سیدمیثم موسوی

خواندن ساعت از کتاب ریاضی پایه سوم، تصویرگر: فتحانه دهقان

برخی از نمونه‌ها برای آموزش مفهوم خاصی تصویرسازی شده‌اند و تصویر دقیقی از موضوع و جزئیات آنها را نشان می‌دهند. بعضی از نمونه‌ها هم خلاقیت هنرمند را در بیان تصویری موضوع نشان می‌دهند.

جلد کتاب ریاضی اول دستان، تصویرگر: علی موسوی خلخالی

برش سرخگ، تصویرگر: مجید ذاکری یونسی

تصویرسازی کنید:

یکی از اشیای پیرامون خود را به صورت جاندار تصور کنید و تصویر تخیلی آن را بکشید و به دلخواه رنگ آمیزی کنید.

نمونه‌هایی از آثار تصویرگران که موجودات مختلف را به صورت جاندار نشان داده‌اند، ببینید.

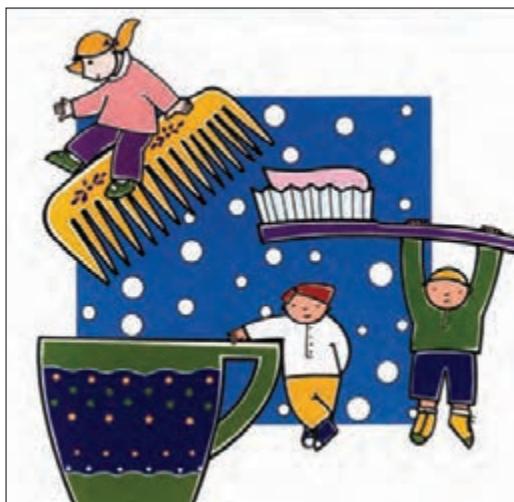
طرح و اجرا : علی خدایی

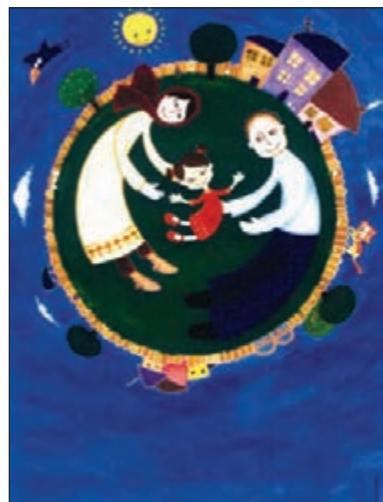
از کتاب «آقای هندوانه»، تصویرگر : مجید ذاکری یونسی،
روش تربیتی

تصویرگران در آثار خود برای بیان موضوعات مختلف، تصاویر تخیلی، زوایای دید غیرمعمول، نمایش حالت‌های غیرعادی، تلفیق پدیده‌های گوناگون و... را به کار می‌گیرند. به این نمونه‌ها دقت کنید.

از بهداشت، تصویرگر : فریده شهبازی، روش رقمه‌ای

تصویرگر : عاطفه شفیعی راد، آکریلیک

تصویرگر : نازنین آیگانی، آکریلیک

از یک آسمان گنجشک،
تصویرگر : سید محمد مهدی طباطبائی، روش تربیتی

تصویرگران برای اجرای آثار خود از ابزارهای مختلف و مواد گوناگون استفاده می‌کنند. آنها اغلب مداد، مدادرنگی، مداد شمعی، مرکب و قلم یا قلم مو، آبرنگ، گواش، اکولین یا جوهر رنگی، آکریلیک، رنگ روغن و... و گاه ترکیبی از مواد را برای کشیدن تصویر به کار می‌گیرند. برخی از تصویرگران برای اجرا از روش چاپ دستی استفاده می‌کنند. گاه شکل خاصی را در یک پدیده مشاهده می‌کنند و با مواد و وسایل مناسب، شکل را کامل می‌کنند و در تصویرسازی به کار می‌گیرند. گاه از کنار هم قرار دادن مواد طبیعی تصاویر زیبایی ایجاد می‌کنند و گاهی مناسب با موضوع، تصویر را به روش تکه چسبانی با مواد مختلف کامل می‌کنند. امروزه تصویرگران جوان برای طراحی و رنگآمیزی تصاویر از رایانه و روش رقمی استفاده می‌کنند.

استفاده از سیب زمینی برای چهره، تصویرگر: نینا وحیدی، روش ترکیبی

تصویرگر: حمید رضا بیدقی، روش رقمی

تکه چسبانی برگ، تصویرگر: مرتضی اسماعیل سهی

امید، تکه چسبانی، تصویرگر: مهرنوش معصومان

خود ارزیابی:

♦ به این نمونه‌ها دقّت کنید. هریک از آنها به چه روشی اجرا شده‌اند؟

نویسنده رؤیا، تصویرگر: بهمن دادخواه

ملخ، تصویرگر: حمید رضا بیدقی

میوه‌ها، تصویرگر: حمید ترابی

درس چهارم

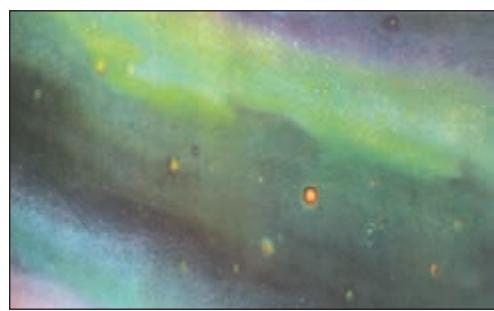
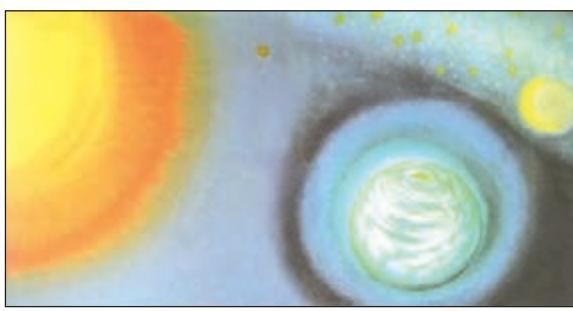
روند تصویرسازی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ ارتباط بین متن ادبی و تصاویر موجود در یک اثر تصویرسازی را درک کنید;
- ◆ نقطه اوج یک متن ادبی را با توجه به تصاویر موجود در آن تشخیص دهید؛
- ◆ یک متن ادبی را براساس سیر منطقی (ترتیب موضوعات) آن تصویرسازی کنید؛
- ◆ با استفاده از ابزار و مواد و وسایل مختلف، تصاویر تخیلی و آثار تصویرسازی متنوع خلق کنید.

فکر کنید:

آیا می‌دانید هنرمندان چگونه سیر داستان را در تصاویر خود به نمایش می‌گذارند؟ مهم‌ترین صحنه‌های یک داستان کدام‌اند؟ برای تصویرسازی یک متن، کدام صحنه‌ها را باید انتخاب و اجرا کرد؟ به تصاویر زیر دقت کنید.

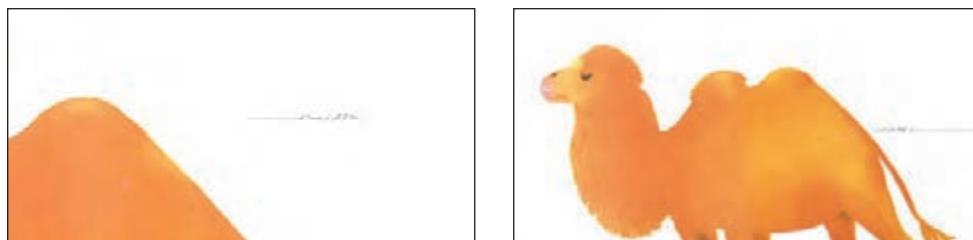
از کتاب «ماکجا هستیم؟» نوشتۀ مهدی معین، تصویرگر: ماسا هیرو کاسویا

هرمندان تصویرساز بیننده را به دیدن تصویر بعدی ترغیب می‌کنند. آنها فقط بخشی از متن را در یک تصویر ارائه می‌کنند تا بیننده ادامه مفهوم را در تصاویر بعدی دنبال کند. اغلب صحنه‌های ابتدا، انتهای و اوّج داستان، مهم‌ترین قسمت‌هایی هستند که یک تصویرگر به آن می‌پردازد.

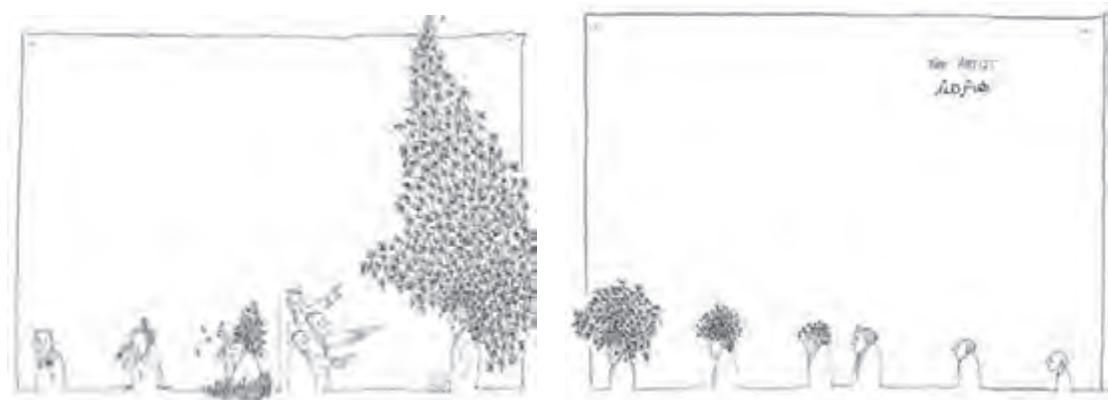
از کتاب «این هم پول ماهی!»، نوشتۀ ابراهیم زاهدی مطلق، تصویرگر: بهرام خاشف

در آثاری که نوشته و تصویر در کنار هم قرار دارند، هنرمندان علاوه بر طراحی و اجرای تصاویر باید میان تصاویر و نوشته‌ها هماهنگی ایجاد کنند. گاه بیان مفهوم موردنظر به تصاویر کمتری نیاز دارد؛ مانند ارتباط میان تصاویر این کتاب.

از کتاب «چه می‌بینم، چه هست؟»، طرح و اجرا ماریا انریکا آگوستینی

در بعضی از آثار تصویرگری، متن دیده نمی‌شود و بیننده با دنبال کردن تصاویر، مفهوم را درک می‌کند.

از کتاب «دنیای دیوانه دیوانه»، نویسنده و تصویرگر: شل سیلور استاین

تصویرسازی کنید:

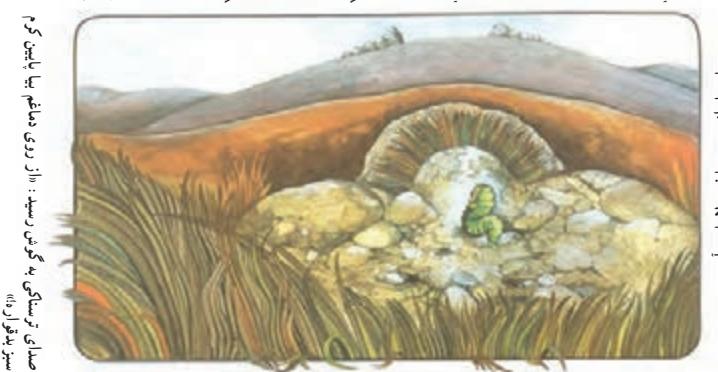
در گروه، شعر، داستان کوتاه یا متن زیبایی را انتخاب کنید و سیر مطالب را با تصویرسازی نشان دهید. ویژگی‌های مختلف این تصاویر را بررسی کنید. کتاب را بچرخانید و دوباره تصاویر را ببینید.

پرک از کجا می‌باشد؟
کرم از کجا می‌باشد؟
پرک از کجا می‌باشد؟
کرم از کجا می‌باشد؟

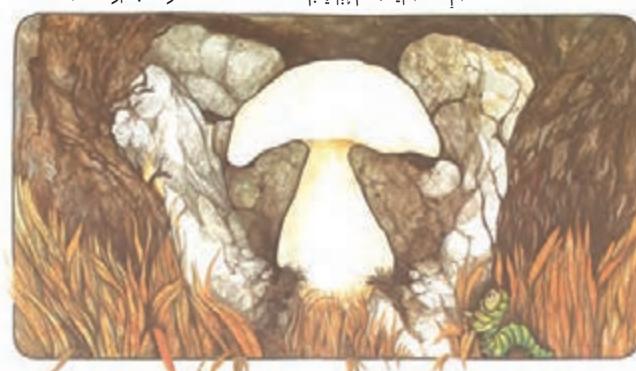
گفت: «همین جا بمانید و از این پرگ‌ها بخورید.»
بروانه به بجهایش، کرم‌های ابریشم.

«از چیزی بچشم نمی‌بینم... بچشم نمی‌بینم...»
«نمی‌بینم! نمی‌بینم! نمی‌بینم! نمی‌بینم! نمی‌بینم! نمی‌بینم! نمی‌بینم! نمی‌بینم!

دعا عذر از روزی که نمی‌بینم
کرم ابریشم گفت: «نگاه کن! اینجا چقدر علف و سیزده است!»
بد نیست بخورم بیسم چه مزه‌ای می‌دهند.»

۱۶| چشم نمی‌بینم... بچشم نمی‌بینم...

این اولین بیشمی بیطر است باید.

وای نگاه کن! چه قارچ خوشمزه‌ای!

خواست همه زدن از آنها دور شون...

کتاب «بخوان، بچرخان، ببین»، نویسنده و تصویرگر: رات براؤن

پرستیزه (گفت) : بخوبی، بخوبی، بخوبی لبکه لبکه

لیکن گشاد، هر کسی را پیش از خود نماید.

از پیشنهادی پیش از خود نمایند.

کرم ابریشم گفت: «بدینا چه سنتی خوشمزه‌ای! خوب است کمی از آن را بخورم.»

«آنچه داشتی منش: پسته‌چیزی ترا می‌کنم... کوچک شویم... کوچک شویم... کوچک شویم... کوچک شویم...»

لیکن گشاد، هر کسی را پیش از خود نماید.

لیکن گشاد، هر کسی را پیش از خود نمایند.

من که درست مثل خود تو هستم. — مثل من؟

«آنچه داشتی منش: پسته‌چیزی ترا می‌کنم... کوچک شویم... کوچک شویم... کوچک شویم... کوچک شویم... کوچک شویم...»

لیکن گشاد، هر کسی را پیش از خود نماید.

لیکن گشاد، هر کسی را پیش از خود نمایند.

اما نه، بگذار بیسم!

اینجا که مزرعه سبزیجات است.

کتاب «بخوان، بچرخان، بیبن»،
نویسنده و تصویرگر: راث براؤن

نمونه‌های مختلف آثار تصویرسازی که روند یک داستان را نشان می‌دهند را با هم مقایسه کنید. نقطه اوج داستان‌های مختلف و مهم‌ترین تصاویر هر داستان را پیدا کنید. نویسنده‌گان و تصویرگران در این آثار از چه ویژگی‌هایی برای جذب مخاطبان خود استفاده کرده‌اند؟

خود ارزیابی:

♦ به صورت گروهی، یک داستان ایرانی را انتخاب کنید. مهم‌ترین تصاویر آن را بباید و برای نوشتن متن یا شعر و روش تصویرسازی آن همفکری و طراحی کنید. کارها را تقسیم کنید و برای اجرا از امکانات در دسترس استفاده کنید. نمونه‌ها را در کلاس به نمایش بگذارید و درمورد ویژگی‌های آن با هم گفت و گو کنید.

فصل سوم

عگاسی

عکاس: آفرید یعقوبزاده

درس اول

بافت

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ به تنوع بافتهای مختلف در محیط پیرامون خود توجه کنید و تفاوت بافتهای بصری و لامسه‌ای را تشخیص دهید؛
- ◆ ویژگی بافتهای مختلف را در عکس‌های خود نشان دهید؛
- ◆ با تأثیر زاویه تابش نور بر موضوع، در نمایش بافت آشنا شوید و تأثیر آن بر نمایش بافت اجسام مختلف را تشخیص دهید؛
- ◆ با توجه به زمان و زاویه تابش خورشید بر موضوع، عکاسی کنید.

فکر کنید:

آیا به جدّابت بافتهای متنوع در پیرامون خود توجه دارید؟ آیا تا به حال از بافت خاصی عکاسی کرده‌اید؟
به نظر شما چه عاملی در نمایش بافتهای مختلف در یک عکس بیشترین تأثیر را دارد؟ آیا دقت کرده‌اید که تغییر زاویه تابش نور در نمایش کیفیت بافت موضوع انتخابی چه تأثیری دارد؟

نمایش بافت، عکاس: سروش کیانی

عکاسی از بافت سخت، عکاس: محمد خدادادی مترجمزاده

عکاسی از بافت نرم، عکاس: سروش کیانی

به تصاویر زیر دقت کنید. تأثیر نور بر بافت‌های متنوع را بررسی و مقایسه کنید.

عکس از کایرون قدس‌راد

عکس از محمد خدادادی مترجم‌زاده

عکس از میترا زارع

عکس از محمد خدادادی مترجم‌زاده

همان‌گونه که می‌دانید بافت، یکی از عناصر بصری است که از کنار هم قرار گرفتن نقاط، خطوط، سطوح، حجم‌ها و رنگ‌ها به وجود می‌آید و گاه به صورت تخت (صفاف) و گاه به صورت برجسته و فرورفته است. تجربه بافت تخت از طریق دیدن صورت می‌گیرد ولی بافت‌های برجسته و فرورفته را علاوه بر دیدن، از طریق لمس کردن هم می‌توان درک کرد. میزان و زاویه تابش نور بر نمایش بافت‌های مختلف تأثیر زیادی دارد. آیا می‌دانید بهترین زاویه تابش نور برای نمایش هر بافت، کدام است؟ به تصاویر صفحه بعد توجه کنید و تأثیر نور را بر آن بررسی کنید.

عکاس: ادوارد وستون

عکاسی کنید:

ابتدا چند نمونه از یک پدیده طبیعی (قنة درخت، صدف، سنگ، پر پرنده‌گان، پوست میوه‌های مختلف و...) را لمس کرده و سعی کنید تنوع بافت‌های موجود را درک کنید. سپس یک نمونه را موضوع عکاسی خود قرار دهید و در ساعات مختلف روز از آن عکاسی کنید. برای درک بهتر شرایط نوری و مقایسه نهایی می‌توانید در هر ساعت دو عکس بگیرید (عکس اول فقط موضوع را نشان دهد و عکس دیگر، موضوع و فضای اطراف آن و شرایط نوری محیط را نشان دهد). یک بار حدود ساعت نه صبح عکس بگیرید. بار دوم حدود ساعت دوازده ظهر عکس بگیرید. عکس‌های دیگر را ساعت چهار بعداز ظهر و هفت شب بگیرید و اگر چنانچه در فصل بهار و تابستان عکاسی می‌کنید تا حدود ساعت ۷ بعداز ظهر نیز می‌توانید به عکاسی ادامه دهید. هشت عکس گرفته شده را با یکدیگر مقایسه کنید و درباره این موضوعات باهم صحبت کنید:

♦ در کدام عکس بافت موضوع بهتر نشان داده شده است؟

♦ به نظر شما چه عاملی باعث شده بافت موضوع برجسته تر نشان داده شود؟

♦ پس از این تجربه، به نظر شما بهترین موقع عکاسی از بافت‌های مختلف در نور روز چیست؟

میزان و زاویه تابش نور بر پدیده‌های مختلف در تشخیص بافت آنها تأثیر بهسزایی دارد. نور شدید و مستقیم، وضوح و کیفیت بافت را از بین می‌برد. نور کم و مایل، باعث ایجاد تیرگی‌های شدید روی موضوع می‌شود. لازم است عکاس برای نمایش بهترین حالت بافت موضوع، علاوه بر تنظیم نور مناسب، به زاویه تابش نور نیز دقیق کند تا نور و سایه روی موضوع، کیفیت بافت را به بهترین نحو نمایش دهد. توجه داشته باشد که در هوای ابری، بدلیل یکدست بودن نور موجود در محیط پیرامون شما و عدم وجود تیرگی و روشنایی‌هایی که به واسطه نور آفتاب ایجاد می‌شود، بافت‌های موجود به بهترین شکل در عکس به ثبت نخواهید رسید.

آیا می‌دانید پس از چندبار عکاسی می‌توانید کیفیت بافت موضوع را به بهترین نحو نشان دهید؟ اطمینان داشته باشد هرچه بیشتر تمرین کنید و تجربیات بیشتری در زمینه عکاسی از موضوع‌های مختلف داشته باشد نتیجه بهتری می‌گیرید.

خود ارزیابی:

♦ از میان موضوع‌های دلخواه خود نمونه‌ای را انتخاب کنید که بافت لامسه‌ای (فرورفته و برجسته) داشته باشد. از آن به گونه‌ای عکاسی کنید که بافت موضوع به بهترین شکل نمایش داده شود.

قاب‌بندی

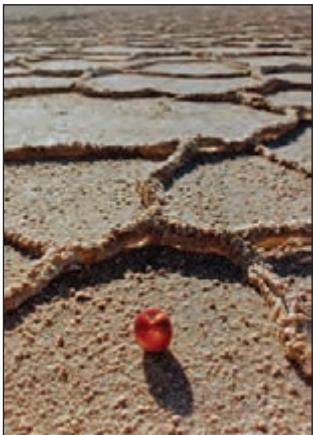
درس دوم

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ مفهوم قاب عمودی و افقی را در عکاسی درک کنید;
- ◆ تفاوت این دو نوع قاب را در عکاسی بیان کنید;
- ◆ با توجه به موضوعی که برای عکاسی خود انتخاب کرده‌اید از قاب افقی یا عمودی استفاده کنید.

فکر کنید:

آیا برای عکاسی از موضوع دلخواه خود از قاب افقی استفاده می‌کنید یا قاب عمودی؟ به نظر شما چه تفاوت‌هایی بین نمایش موضوع در قاب افقی و عمودی وجود دارد؟ هنگام عکاسی قاب خود را چگونه انتخاب می‌کنید؟

عکس با قاب افقی و عمودی،
کویر منجانب،
عکاس: محمد خدادادی
متترجمزاده

عکس با قاب افقی و عمودی،
عکاس: کنایون قدس راد

قاب، موضوع عکاسی و فضای اطراف آن را در یک محدوده مشخص قرار می‌دهد. برای درک ویژگی‌های قاب‌های افقی و عمودی، می‌توانید از موضوع دلخواه در هر دو قاب عکاسی کنید.
به نمونه‌های عکاسی با قاب عمودی توجه کنید.

عکس از محمد خدادادی مترجم‌زاده

عکس از میترا زارع

عکس از اسل آدامز

به نمونه‌های عکاسی با قاب افقی توجه کنید.

عکس از محمد خادمیان

عکس از کتابون قدس‌زاده

عکس از محمد خدادادی مترجم‌زاده

عکاسی کنید:

برای عکاسی، موضوع‌های دلخواه خود را انتخاب کنید. از هر موضوع با قاب افقی و عمودی عکاسی کنید. عکس‌های خود را به دوستانان نشان دهید و درباره موضوعات زیر با یکدیگر گفت و گو کنید.

♦ کدام یک از عکس‌ها ویژگی‌های موضوع انتخابی را بهتر نشان می‌دهد؟

♦ به نظر شما هر یک از قاب‌های افقی و عمودی برای عکاسی از چه موضوعاتی، مناسب‌ترند؟
انتخاب نوع قاب، بستگی به نظر شما دارد و اینکه می‌خواهید روی کدام یک از ویژگی‌های موضوع تأکید کنید.

خود ارزیابی:

♦ دو موضوع مختلف را به دلخواه خود برای عکاسی انتخاب کنید؛ یک موضوع مناسب برای عکاسی با قاب افقی و یک موضوع مناسب برای عکاسی با قاب عمودی. چگونه قاب را انتخاب می‌کنید؟

بیشتر بدانید:

شاید برای شما دانش آموزان عزیز، آشنایی با عکاسی دفاع مقدس و عکاسان جبهه و جنگ، خالی از لطف نباشد. عکاسانی که در روزهای پر تلاطم جنگ با دوربین‌های خود آثار ارزشمندی را آفریدند. جاوید الاثر کاظم اخوان یکی از این عزیزان است. کاظم اخوان در سال ۱۳۳۸ در شهر مشهد متولد شد. تحصیلات ابتدایی و متوسطه را با اخذ دو دبلم طبیعی و ریاضی در زادگاه خود به پایان رساند. او در دوران تحصیل، به ورزش علاقه‌مند بوده و در مسابقات کشتی آموزشگاه‌های استان صاحب مقام بود.

با آغاز جنگ تحملی عراق علیه ایران، خود را به اهواز رساند و به ستاد جنگ‌های نامنظم پیوست. او یک رزم‌نده بود که با تشویق شهید چمران تبدیل به یک عکاس جنگ شد که دیگر در عملیات‌های چریکی با دوربین عکاسی و فیلمبرداری حضور می‌یافتد. آثار کاظم اخوان، در نمایشگاه بزرگ عکسی که به مناسبت سومین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی، با حضور ۷۵ عکاس حرفه‌ای و آماتور در موزه هنرهای معاصر برگزار گردید، خوش درخشید. همچنین تعدادی از آثارش در ویژه‌نامه منتشر شده توسط ستاد تبلیغات جنگ در ۲۲ بهمن ۱۳۶۱ که حاصل کار عکاسان حرفه‌ای جنگ بود به چاپ رسید. تعدادی از آثار اخوان در جلد اول و دوم مجموعه کتاب‌های «جنگ تحملی War» به چاپ رسیده است.

اخوان پس از ثبت لحظات تاریخی فتح خرم‌شهر در عملیات بیت‌المقدس در تیرماه ۱۳۶۱، بعد از حمله گسترده

رژیم صهیونیستی به همراه رزم‌نده‌گان

تیپ ۲۷ محمد رسول الله (ص) راهی سوریه شد و در ۱۴ تیرماه ۱۳۶۱ ربوده شد. از آن تاریخ تاکنون اخبار ضد و نقیضی در ارتباط با سرنوشت او و همراهانش مبنی بر شهادت و یا اسارت او منتشر شده است. آثار او هم‌اکنون در گنجینه انجمان عکاسان انقلاب اسلامی و دفاع مقدس و آرشیو خبرگزاری ایرنا نگهداری می‌شود. در ادامه شاهد نمونه‌هایی از آثار ایشان خواهیم بود.

► عکاس:
جوید الاثر،
کاظم اخوان

► عکاس:
جوید الاثر،
کاظم اخوان

درس سوم

زاویه دید

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ با زاویه دیدهای مختلف از یک پدیده یا شیء در عکاسی آشنا شوید؛
- ◆ با زاویه دیدهای نامتعارف در عکاسی آشنا شوید؛
- ◆ بتوانید از زاویه دیدهای مختلف از یک پدیده یا شیء عکاسی کنید.

فکر کنید:

به نظر شما از چند زاویه می‌توان از یک موضوع عکاسی کرد؟
آیا عکاس می‌تواند با تغییر «زاویه دید» خود نسبت به موضوع، میزان جذابیت عکس را افزایش دهد؟

اشیا و پدیده‌های گوناگون از زوایای مختلف به شکل‌های متنوعی دیده می‌شوند. اغلب ما از پدیده‌های مختلف، یک تصویر ثابت در ذهن داریم. هنگام عکاسی، تصاویر زیباتر و تازه‌تر را از زاویه‌های دید غیرمعمول تجربه می‌کنیم تا جنبه‌هایی از پدیده را درک کنیم که تا به حال به آنها توجه نداشته‌ایم. این ویژگی، سنته به نوع پدیده یا شیء مورد نظر، متفاوت است. برای مثال وقتی برای اولین بار یک درخت را از «زاویه دید» بالا (طبقه ششم یک ساختمان) می‌بینیم، تفاوت آن را با دید معمولی که همیشه از پایین به آن نگاه کرده‌ایم، درمی‌باییم. مناسب با موضوع انتخابی و هدفی که از عکاسی دارید می‌توانید زاویه‌های دید مختلف را تجربه کنید.

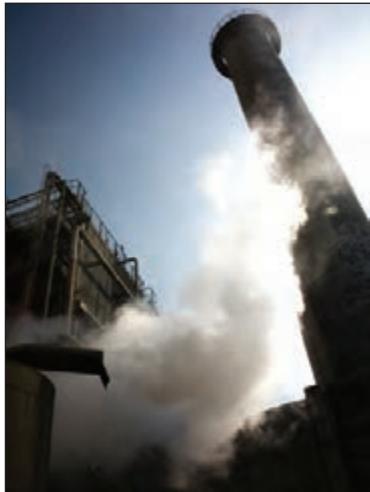
به عکس‌ها دقّت کنید. زاویه دیدهای مختلف را در این عکس‌ها مقایسه کنید. کدام‌یک از این زاویه‌دیدها برای شما جذاب‌تر و جدیدتر است؟

عکس از هائزی کارتیه برسون

▲ عکس از ادوارد استایکن

▲ عکس از محمد خادمیان

▲ عکس از محمد خدادادی مترجمزاده

عکاسی کنید:

از موضوع دلخواه خود از زاویه‌های مختلف (زاویه رو به رو، نیم رخ، پشت، بالا، پایین و...) عکاسی کنید. عکس‌های گرفته شده را در کلاس به نمایش گذاری و درباره ویژگی‌های هریک از زاویه دیدهای انتخاب شده با یکدیگر گفت و گو کنید. در پایان با مشورت یکدیگر عکسی را که زاویه دید جدیدتر و جذاب‌تر دارد انتخاب کنید.

به زاویه دید عکاس در تصاویر صفحه بعد دقت کنید.

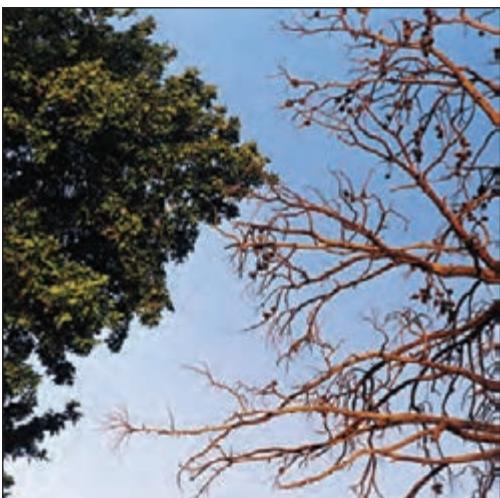

عکاس: سروش کیایی، زاینده‌رود

عکاس: سروش کیایی، ارگ به

عکاس: سروش کیایی، باغ شاهزاده کرمان

عکاس: سروش کیایی، مسجد شیخ اطف الله

خود ارزیابی:

موضوعی را به دلخواه برای عکاسی انتخاب کرده و از سه «زاویه دید» متفاوت از آن عکاسی کنید. سعی کنید زوایای دید خود را طوری انتخاب کنید که موضوع مورد نظرتان در هر عکس، کاملاً متفاوت دیده شود.

درس چهارم

رنگ

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ ویژگی‌های رنگ‌ها در عکاسی درک کنید؛
- ◆ تفاوت عکس‌های سیاه و سفید و رنگی را بیان کنید؛
- ◆ با استفاده از یک موضوع رنگی، نقطه تأکید در عکس ایجاد کنید؛
- ◆ هماهنگی رنگ‌ها در عکاسی تشخیص دهید.

فکر کنید:

آیا تا به حال عکس سیاه و سفید دیده‌اید؟ به نظر شما چه تفاوت‌هایی بین عکس سیاه و سفید و عکس رنگی وجود دارد؟ به نظر شما رنگ چه ویژگی‌ای در عکس ایجاد می‌کند؟

عکس سیاه و سفید از برج آزادی تهران، عکاس: کتابون قدس راد

نورپردازی در شب، برج آزادی تهران، عکاس: کتابون قدس راد

عکس سیاه و سفید از محمد خدادادی مترجم‌زاده

عکس رنگی از محمد خدادادی مترجم‌زاده

طبیعت و پدیده‌های پیرامون ما اغلب رنگی هستند. عکس‌های رنگی، زیبایی‌های پدیده‌های مختلف را به صورت طبیعی به نمایش می‌گذارند. در عکس‌های رنگی، ایجاد هماهنگی میان رنگ‌های مختلف اهمیت زیادی دارد. گاه عکاسان با استفاده از ویژگی رنگ‌ها نقطه تأکیدی در عکس ایجاد می‌کنند. به چند نمونه عکس رنگی توجه کنید.

▲ عکس از محمد خادمیان

▲ عکس از محمد خدادادی مترجمزاده

▲ عکس از محمد خادمیان

▶ عکس از کایاپون قدس راد

▶ عکس از نظری

بسیاری از عکاسان حرفه‌ای از موضوعات مختلف، عکس سیاه و سفید می‌گیرند. به این ترتیب عکاسان با حذف رنگ‌ها و ایجاد هماهنگی میان درجات مختلف سطوح سفید و سیاه و خاکستری، عکس‌های جالب توجهی می‌گیرند.

عکاسی کنید:

موضوعی را بارنگ دلخواه خود برای عکاسی انتخاب کنید. موضوع مورد نظر را در فضاهای رنگی متفاوتی قرار داده و عکاسی کنید. عکس‌ها را به دوستان خود نشان دهید و درباره این موضوعات با یکدیگر گفت و گو کنید:

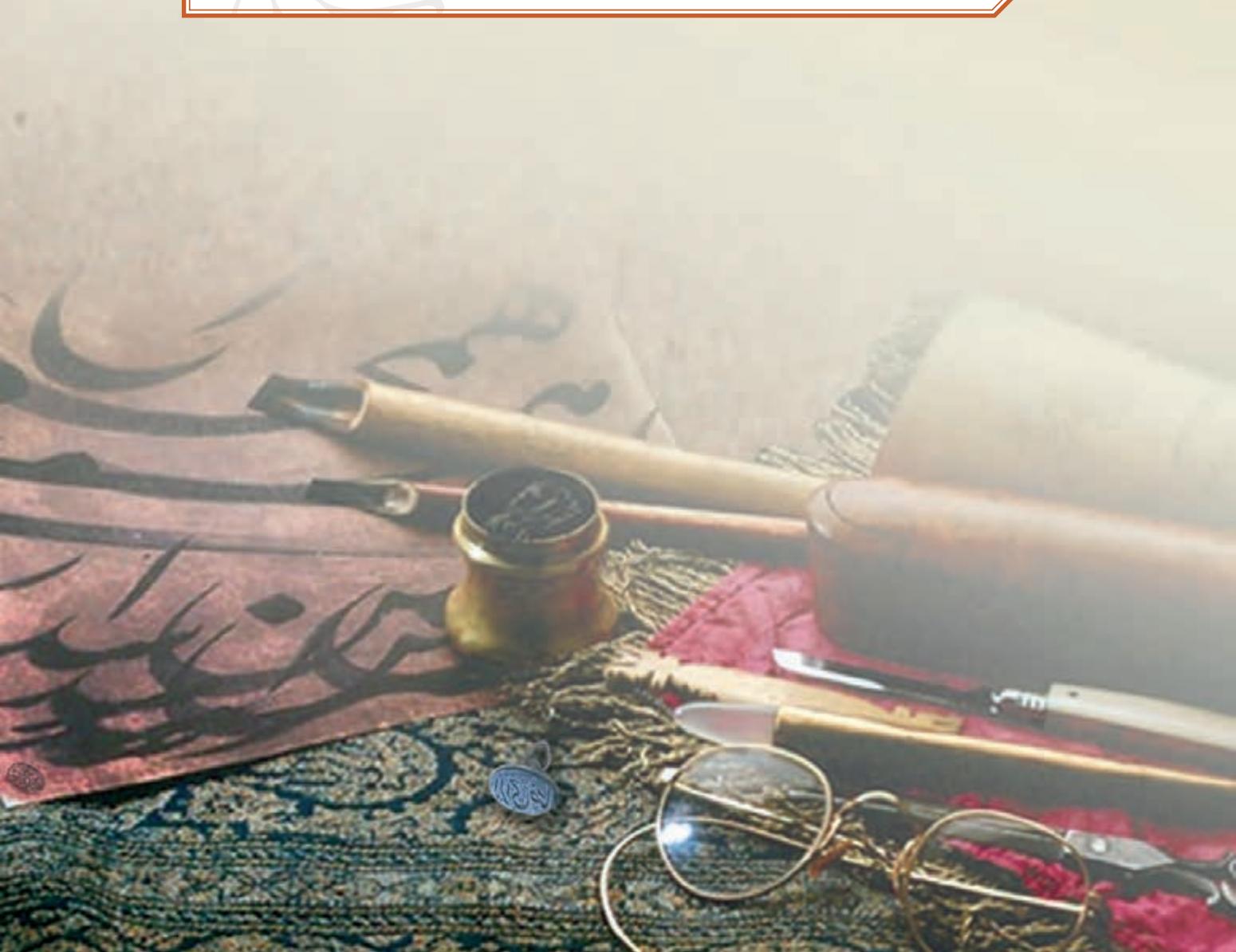
- ❖ موضوع مورد نظر شما در کدام یک از فضاهای رنگی جداییت بصری بیشتری پیدا می‌کند؟
- ❖ کدام یک از فضاهای رنگی انتخاب شده، موضوع انتخابی شما را مورد تأکید قرار می‌دهد؟
- ❖ در کدام یک از تصاویر، موضوع اصلی توجه بیننده را به خود جلب نمی‌کند؟

خود ارزیابی:

- ❖ عکسی بگیرید که نقطه تأکید آن رنگ مورد علاقه شما باشد.

بخش دوم

خوشنویسی

بهنام خالق زیبایی‌ها

مقدمه

در کتاب سال پیش با برخی اصطلاحات و ابزار اولیه خوشنویسی آشنا شدید. همچنین چهارگونه از گونه‌های مختلف هنر خوشنویسی در ابتدای درس‌ها معرفی گردید و به اختصار سیر پیدایش و کاربردهای هر یک را آموختید. اکنون در این کتاب بر آنیم تا شما را با چند ابزار دیگر هنر خوشنویسی آشنا کنم.

آموزش همزمان خوشنویسی (خط درشت) و تحریری و نستعلیق (خط ریز) همراه با یک نوع خط در هر درس تجربه موفقی است که در کتاب امسال نیز دنبال خواهیم کرد و از درس دوم مشق عملی سطرنویسی پیگیری خواهد شد.

پیوستگی در تمرین و تمرکز پیرامون مطالب نظری کتاب به شما کمک خواهد کرد تا خوشنویسی را بهتر فرا گیرید و در آینده‌ای نزدیک ضمن بهره‌مندی از خطی خوش شناخت قابل قبولی از این هنر اصیل داشته باشد.

سیاه مشق نستعلیق / اثر میرزا کاظم طهرانی (درگذشت ۱۳۲۵ ق)

دسته‌ول

آشنایی با ابزار خوشنویسی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ برخی ابزار خوشنویسی را بشناسید و در انتخاب و استفاده از ابزارهای مختلف خوشنویسی مهارت نسبی داشته باشید؛
- ◆ میراث فرهنگی – هنری خود را بشناسید و به آنها احترام بگذارید.

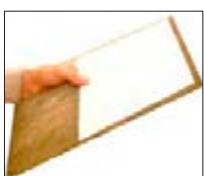
فکر کنید:

آیا تا به حال هنگام خوشنویسی به شیوه نشستن خود و چگونگی به دست گرفتن قلم و حالت قرار گرفتن کاغذ در مقابل خود دقت کرده‌اید؟ آیا می‌دانید این موارد چه تأثیری در خوشنویسی شما دارد؟

ابزار خوشنویسی:

کاغذ: کاغذ ورقه نازکی است که از خمیر مواد مختلف نباتی و به رنگ‌های گوناگون تهیه می‌شود و غالباً بر آن چیزی می‌نویسدند یا چاپ می‌کنند. کاغذ خوشنویسی بهتر است نه خیلی لیز و لغزنده و نه خیلی خشک و خشن باشد تا قلم به راحتی روی آن حرکت کند و تنظیم شود. بیشتر کاغذهای موجود در بازار به شکل صنعتی درست می‌شوند و سه گونه هستند: گلاسه، نیم گلاسه، تحریری. اما گونه‌های دیگری هم وجود دارند که بیشتر دست‌سازند.

زیر مشقی: زیر مشقی (زیر دستی) صفحه‌ای است نسبتاً ضخیم و کمی بزرگ‌تر از صفحه مشق که از جنس چرم طبیعی، چرم مصنوعی و یا مقوا تهیه می‌گردد و کاغذ برای نگارش روی آن قرار داده می‌شود. (شکل ۱)

شکل ۱

قلم تراش: چاقوی مخصوص تراش قلم خوشنویسی است که با چاقوهای معمولی از لحاظ طرح و جنس تیغه فرق دارد. قلم تراش‌ها غالباً دست‌ساز بوده و در انواع یک تیغه، دو تیغه و یا چند تیغه ساخته می‌شوند. (شکل ۲)

شکل ۲

قطلن: وسیله‌ای است سه‌مای شکل که قلم را در آخرین مرحله تراش روی آن قرار می‌دهند و فقط می‌زنند. قتلن را بیشتر از چوب‌های نه خیلی سخت که رنگ روشن دارند، می‌سازند و سطح روی آن را با قوسی ملایم تراش می‌دهند. (شکل ۳)

شکل ۳

خود ارزیابی:

- ◆ کاغذ خوشنویسی باید چه خصوصیاتی داشته باشد؟
- ◆ آیا قلم تراش مانند چاقوهای معمولی است؟ چند نوع قلم تراش نام بیرید.

مِنَ اللَّهِ مَا فِيهِ ظُلْمٌ وَّنَعْدُ
بِرُّقٍ تَجْعَلُهُ زَاصاً بِعَهْمٍ فِي
أَذْلَافِهِ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَارُ الْمَوْتِ
وَاللَّهُ يُحِيطُ بِالْكَافِرِ بِكَادَ
الْبَرُّ بِنَحْطَفٍ أَصَاهُمْ كَمَا

برگی از قرآن کریم / به خط ریحان

معرفی خط ریحان و مشق سطرنویسی (۱)

دزدم

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

❖ خط ریحان را بشناسید؛

❖ در سطرنویسی مهارت بیشتری کسب نموده باشید.

فکر نمایید:

به نمونه خط زیر توجه کنید. آیا نام آن را می‌دانید؟

نام این خط، خط ریحان است. خط ریحان نیز از خطوط شش گانه‌ای است که ابن مقله (۳۲۸-۲۷۲ هجری قمری) ارائه کرد و ابن بوآب (وفات ۴۱۳ هجری قمری) و بعدها یاقوت مستعصمی (۶۹۸-۶۱ هجری قمری) آن را کامل‌تر کردند. مشخصات خط ریحان شبیه خط محقق است؛ یعنی یک دانگ و نیم دور و چهار دانگ و نیم سطح دارد. کاربرد این خط بیشتر برای نوشتن قرآن و کتاب‌های دعا بوده و گاه برای نوشتن دیوان اشعار نیز به کار می‌رفته است. امروزه قطعات زیبایی با استفاده از خط ریحان نوشته می‌شود.

نوشتنویسی کنید:

با دقّت در سطرهای صفحه بعد آنها را مشق کنید.

اول فسترنام ایزدانا

اول دفتر نامه

اول دفترہ نام ایزدانا س

اول دنیا نام ایرزدان

J

۲

١

۲ کمی به سمت راست مایل است

بھارت وہ ایام جو نئے اتھے
بھر تو بے لام حملائے

بھارت وہ ایام جو ایسے ہیں

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سی مانند گرده ماهی

四

فوس مانند گردش ماهی

۱۰

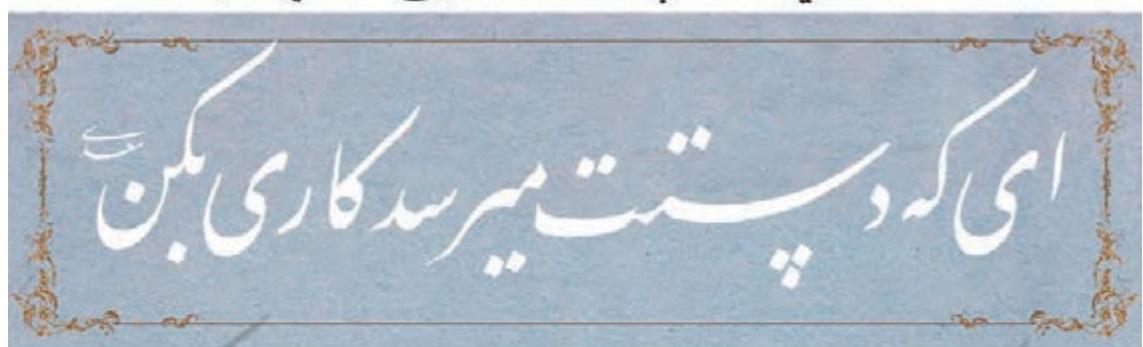
بوی باران بوی سبزه بوی خاک
بوبران بوبرزه بوخر

بوی باران بوی سبزه بوی خاک

ه ب ا ح

ای که دستت می‌رسد کاری بکن
لکه دستت برداشته باش

ای که دستت می‌رسد کاری بکن

ه ب ا ک

دل سر پرده محبت است
مر مراده محبت است

خود ازیان:

- ❖ خط ریحان به کدام خط شبیه است؟
- ❖ در خط ریحان دور بیشتر است یا سطح؟
- ❖ دهانه حرف «ل» چند نقطه است؟

مشاهیر هنر خوشنویسی:

میرزا محمد رضا کلهر (۱۳۱۰-۱۲۴۵ق)

میرزای کلهر از خوشنویسان بنام تاریخ است که با بهره‌گیری از نبوغ خود نوآوری‌هایی در خط نستعلیق پدید آورد و توانست از این خط در چاپ سنگی استفاده نماید. از این هنرمند فرهیخته آثار بسیاری به يادگار مانده است از آن جمله کتاب روزنامه و قایع اتفاقیه، چند شماره روزنامه شرف و شرافت، سفرنامه دوم ناصرالدین شاه به خراسان، فیض الدمع

و....

چون پریشانی خواهد شد و من

رندی و بوسنگی در عمد شباب ایه

با عی کوئید آپه از عشق و پستی تاب خیبه بر میره در بخش خود پرسنی
با صفت فنا تو افی بمحون سیم خوش باش بیارمی امین غم خوشه زشد پستی
هاضم علم منی بی معرفت شیئی کپ کنکه ات بکویم خود را مینکن رستی
در آستان چنان از آپسان بیش کزان بیچ پسر بلندی افمی بخاک پستی
عاشق شوارمه روزی کارچان پست آ ناخواهد شعش منقصود از کار کاه بستی
آن زور دیده بدم این فتنهها که بزم حاشی کز پس کرکشی زمانی با نی نشستی
خار ارجچان بجا هم کل عذر آن بخواه پل پلت تنهجی می در جنب ذوقی سکنی
ای کوئه آپسانان تاکی در ازوی صوفی سالار چماز راه فته اه پر کن

سَيِّدَ الْمُسَلَّمَاتِ فَاطِنَةَ الْزَّمَرِ وَصَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُ
عَلَيْهَا وَعَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ وَلَعْلَةَ اللَّهِ وَبَرَّ

ابن دَوْلَتْشَاهِ الْمُقْرَضِ مُنْقَرِضِ شُونَدَشَتْ

عُشْرُونَقِيَّةِ هِلْفَهَا بِنْ سُبْحَانِ سَاكَانِ عَظَامِ

كَراْمِ مُنْتَسِبِينِ بَيْتِهِ مَعْصُومَهُ كَبِيَّهُ صَدِيقَتِ

كَرِيمَهُ مَظْلُومَهُ حَبِيبَهُ بَأْيَزَ بَخْرَقِيَّهُ خَانِبَندِ

كَهْرَسَالِهِ نَفَرِيَّهُ لَازِرَسْخَنِيَّهُ مَارَنِهِ بَجَرَفَانِ

سَرْنُوَهَا نَمَقَرَنِهِ مَنَدَرَتِيَّهُ بَعَيْنِ مَقْدَاهِهِ بَلَغَيْنِ

هَرِيَّهُ مَنَوْطَهِهِ بَزَرَهُ قُوَّيَّهُ شَرِعَهِهِ كَهْلَعِيَّهُ عَلَىَ

فَدَرَهُ سُبْحَانَهُهُ بَصَالَهُ كَرَفَلَيَّهُ بَافَهُ مَانَدِ

دسم

معرفی خط توقيع و مشق سطرنويسی (۲)

در پایان اين درس از شما انتظار مى رود :

- ◆ خط توقيع را بشناسيد؛
- ◆ با کلمات و ترکيب های بيشتری در سطرنويسی آشنا شده باشيد.

فکر نماید:

به نمونه خط زير دقت کنيد. آيا اين خط نيز از خطوط شش گانه است؟

نام اين خط، خط توقيع است. سه دانگ اين خط، دور و سه دانگ آن سطح است. اين خط نيز يکي ديگر از خطوط شش گانه است و برای نگارش احکام قضات و توقيعات (به نامه‌ها، فرمان‌ها یا دستخط‌هایی گفته می‌شود که شاه یا حاکم و ... امضا یا مهر می‌کرده) به کار می‌رفته است. همچنان از زمان یاقوت مستعصمی به بعد، نام سفارش‌دهنده، زمان نوشتن، نام خوشنويس و ... را که در پایان كتاب‌ها و قرآن‌ها می‌آمده با اين خط می‌نوشته‌اند.

خوشنويسی کنيد:

به نمونه خط صفحه بعد دقت و از روی آن مشق کنيد.

خوشحال حمیشه هادشت

خوشحال حمیشه هادشت

فیدون شیری

خوشحال حمیشه هادشت

خوشحال حمیشه هادشت

ه ل ه ه ه

علم و سیله آقدار است

علم و سیله آقدار است

امام علی

علم و سیله آقدار است

امام علی

علم و سیله آقدار است

فاصله بین اندیمه

خلانی شکل

جزگت از یادن

نحوغ می شود

شهادت عزت ابدی است

شهادت غزل همچنان

شهادت عزت ابدی است

امام خمینی

شهادت عزت ابدی است
عزت عزت عزت

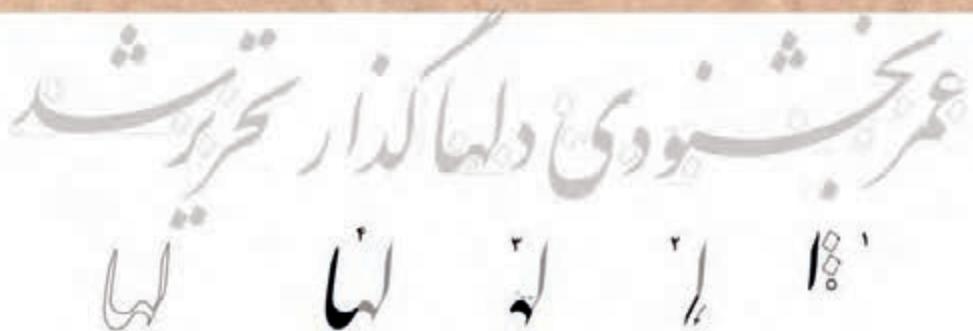
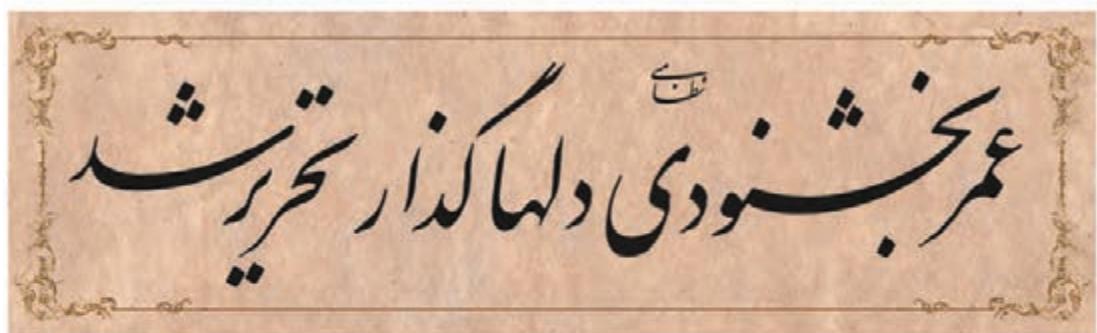
دل سرگشته ماغیر را ذاکر نیست
مرگشته هنری را ذاکر نیست

دل سرگشته ماغیر را ذاکر نیست
حافظ

دل سرگشته ماغیر را ذاکر نیست
عزت عزت عزت

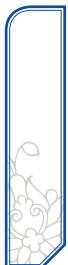
عمرخشنودی دلماکدار

عمرخشنودی دلماکدار

نحوه از زیبا :

- ♦ کاربرد خط توقيع را بيان کنيد.
- ♦ يكى از سرمشق های اين درس را با تركيب ديجري بنويسيد.

مشاهیر هنر خوشنویسی:

میرزا غلام رضا اصفهانی (۱۲۱۰-۱۲۴۶ق)

سید علی مرغف در فرش خط در بستانه نصیر و در طبقه نصیر لام کش
بر پیش سید عابد در زعفان تهران آمد مکثر نزدیک فقیر شنول بیت جعل کرد
جعفر و سعد و اسد فهیز کرد و در بیرون از سعد و کار بیشتر نمایند
حضرت رضو سمه مهربه سرف در حکمت قده کرد بهند و ارسپری سلکیه دعا بر سرت
هزار قلم پسران در حکمت سعادیه سعین منبت بگش در عرض مکن کرد
سید علی مرغف با نفع نشده بد که بخشن خدمت در حکمت فضل در مدرسه
روزگار طایی از خط نمود و نظر نموده و تقدیر سنتیه حق در حضور دیگران
لهم ایعت دیزل افخم زاده مصطفی شفیع خط شهزاده ایمان احمد و جعفر دل نیز
و ز محیر شاه در فرقه خوار بحقیقت رستم «لذوق ممن سیمین ایام»
دور ایمهه تبرک کرد سنه مازد رسمه دهد و مردی در صفاتیه فیضیه سید علی مرغف لذت
کنند و طلاق در حق بیکار پیش از داده از اینکه بات مبنی مرتع که در زمزمه میان عیش
در میان عیش میگذرد که این میگذرد این میگذرد این میگذرد

سید علی مرغف

شرح حال میرزا غلام رضا به خط شکسته تحریری

فَتَمَّتْ كَلْمَةُ رَبِّ صَدْرَاقَ وَعِدَّاً لِمُبْدَلٍ
لِكَلْمَانِيْرَ وَهُوَ لِسَنِيْمَعُ الْعَلِيْمُ الْجَدِيلِيْرَ
وَقَبْيَا نَاهِرَ كَابِنَهُمَا الْمُصْحَفُ الْمُجَدِيلَ
لِأُبَيْشِيْدَ الْبَاطِلَ فَرِيزِيَّهُ وَلَأَغْرِيَلَهُ
فَرِحِيْكِيرِ حَيَّدَالْعَيْدَالْفَقِيْرِ عَلَاءُ الدِّينِ شَمِيْسَ الدِّينِ مُحَمَّدَ
الْفَاهِيْلَ الْبَهْرَى فِي سَنِيْنِيْمَعُ وَهَانِيْرَ

درس هارم پام

معرفی خط رقاع و مشق سطرنویسی (۳)

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ خط رقاع را بشناسید؛
- ◆ در انتخاب ترکیب سطر مهارت داشته باشید.

فکر کنید:

به نمونه خط رو به رو توجه کنید.

آیا این خط ثلث است یا خط دیگری است؟ آخرین نمونه از خطوط شش‌گانه خط رقاع است. این خط برای نوشتن رُفعه‌ها (ورق‌های تک کوچک)، برای نگارش داستان‌ها و حکایت‌های نامه‌نگاری استفاده می‌شده است. رقع، شباهت زیادی به خط توقيع دارد و همانند توقيع، سه‌دانگ سطح و سه‌دانگ دور دارد اما حروف آن بهتر، ریزتر و کوتاه‌تر است.

نوشتن‌نویسی کنید:

با دقّت در نمونه خط صفحه بعد، آن را مشق کنید.

نابود شد کسی که ارزش خود را نداشت

نهشکر و نشخوار است

نابود شد کسی که ارزش خود را نداشت

نابود شد کسی که ارزش خود را نداشت

۱۸ لب لب لب لب کسی کسی

هم از ببر تو سرگشته و فرمان دار

هم از ببر تو سرگشته و فرمان دار

هم از ببر تو سرگشته و فرمان دار

۱۸ ن ن ن

کتر از ذره نی پست مشهور و ز

کتر از ذره نی پست مشهور و ز

د کمتر از ذره نی پست مشهور و ز حافظ

کمتر از ذره نی پست مشهور و ز

د ن ش م و م ن و م ن و

پویند عمر بسته بگوییت هوش دار

پویند عمر بسته بگوییت هوش دار

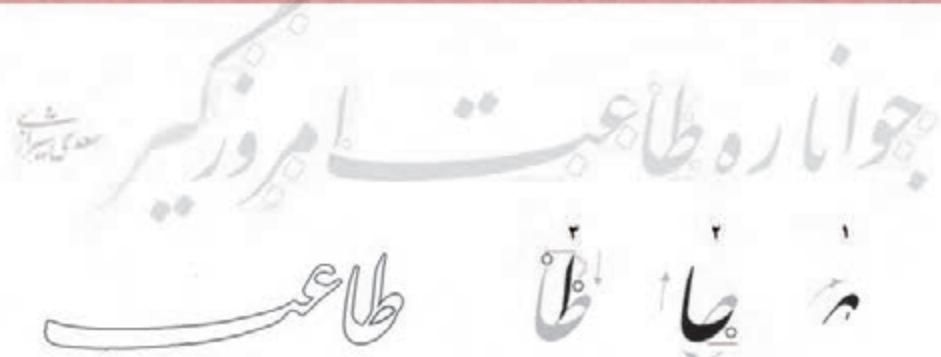
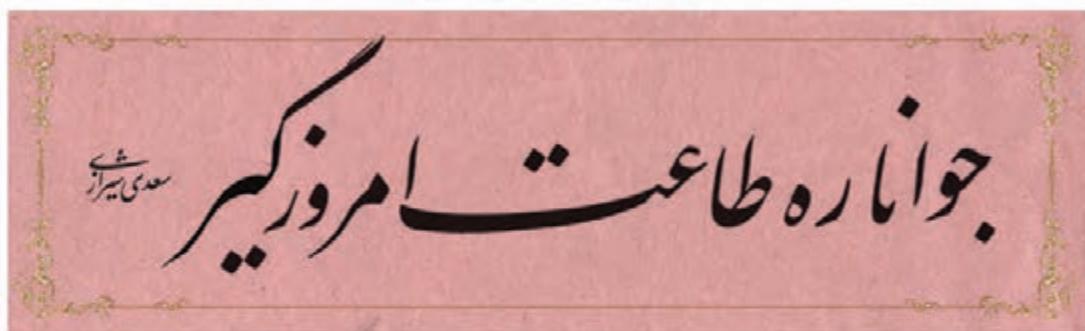
پویند عمر بسته بگوییت هوش دار حافظ

پویند عمر بسته بگوییت هوش دار

ل س م ب ا ب د

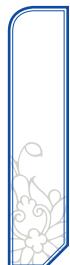
جو ناره طاعنَت امر و زکیر

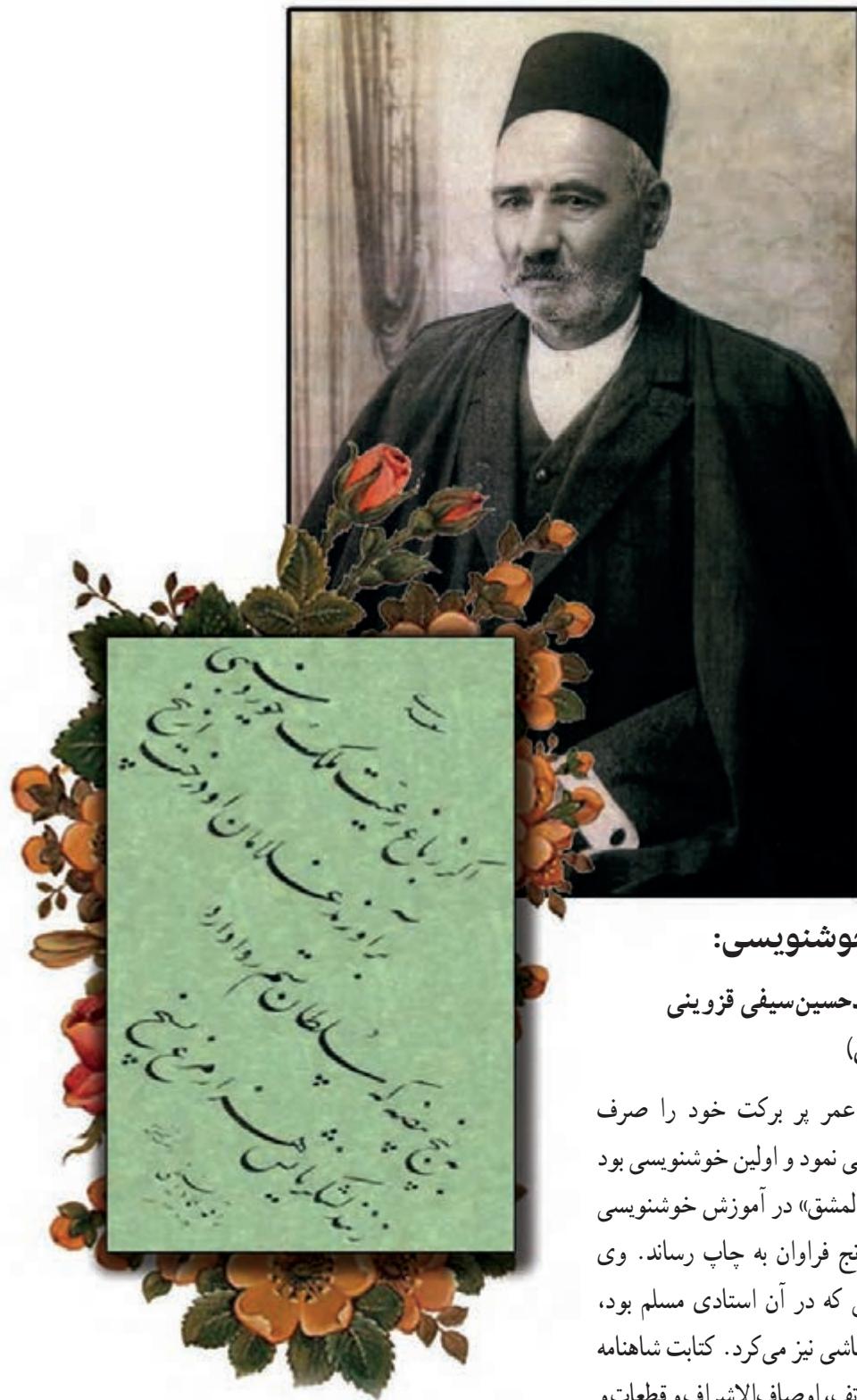
حول رطعت لوزد کیر

خود از بیان:

- ♦ کاربردهای خط رقاص چیست؟
- ♦ اولویت کشیده‌ها در سطرنویسی چیست؟

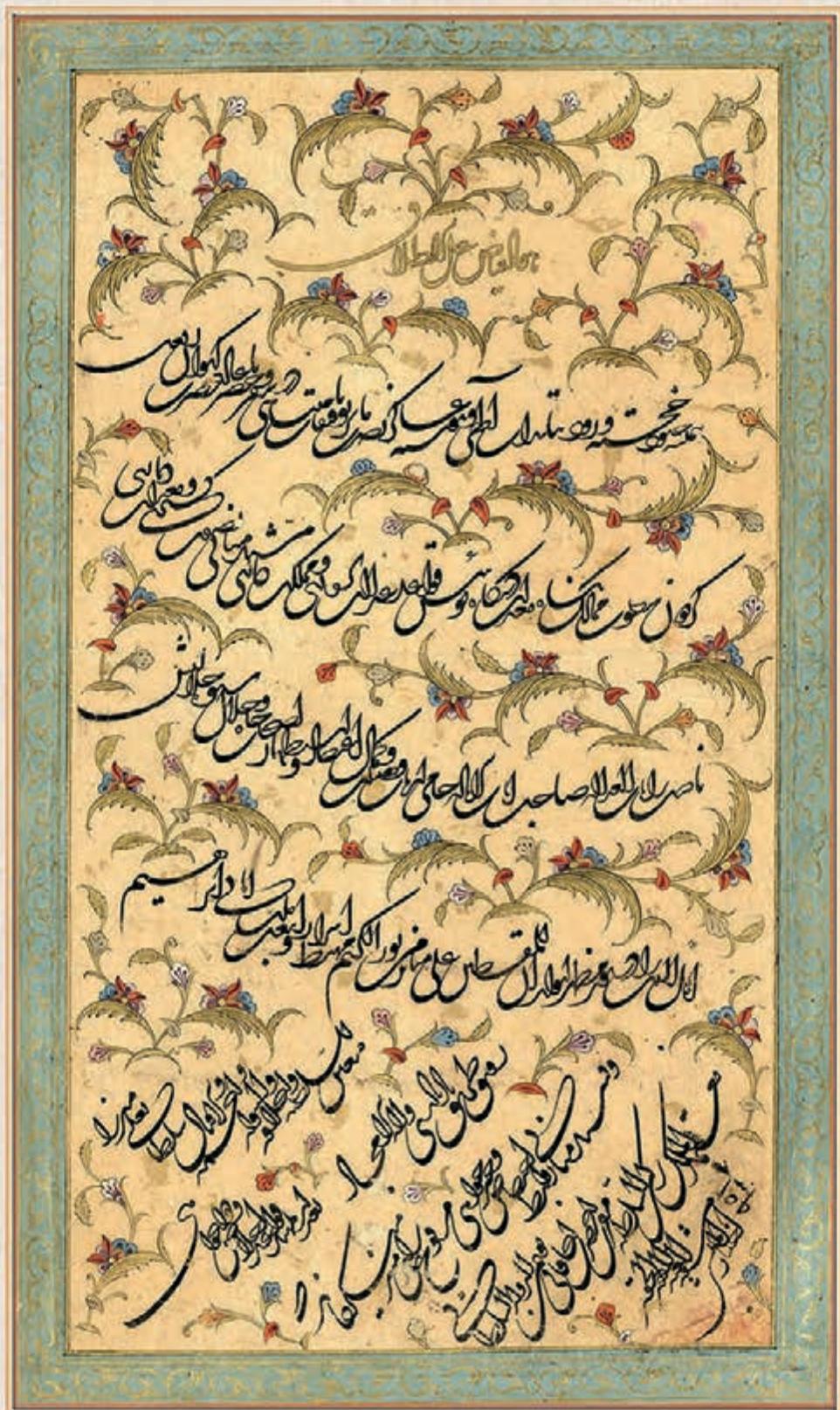

مشاهیر هنر خوشنویسی:

عمادالكتاب، محمدحسین سیفی قزوینی
(۱۲۴۰-۱۳۱۵ ش)

عمادالكتاب سراسر عمر پر برکت خود را صرف خدمت به ایران و ایرانی نمود و اولین خوشنویسی بود که کتابچه‌های «رسم المشق» در آموزش خوشنویسی را تحریر کرد و با رنگ فراوان به چاپ رساند. وی افزون بر خوشنویسی که در آن استادی مسلم بود، شعر هم می‌سرود و نقاشی نیز می‌کرد. کتابت شاهنامه فردوسی، ترجیع بند هاتف، او صاف الاشراف و قطعات و مرقعات بسیار همراه با کتیبه‌های مانند سردر بیمارستان فیروزآبادی از یادگارهای این هنرمند شهری است.

قطعه خط تعلیق / اثر خواجه اختیار الدین منشی گنابادی (۹۷۹-۱۹۴۹ق) / کتابخانه کاخ گلستان

معرفی خط تعلیق و مشق دو سطری نویسی

پنجم

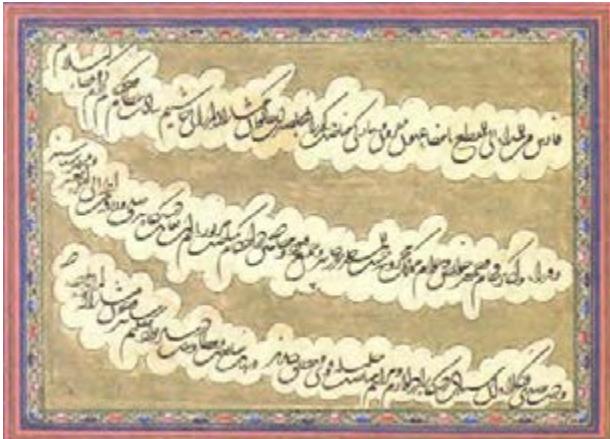
در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

◆ خط تعلیق را بشناسید:

◆ در انتخاب کشیده و ترکیب دو سطری مهارت نسبی به دست آورید.

فرگزند:

آیا نمونه خط رو به رو تفاوت خاصی با خط هایی که تا به حال شناخته اید دارد؟

این نمونه خط تعلیق است. خط تعلیق خطی است با پیوستگی و اتصالات حروف و کلمات که یک دانگ آن سطح و پنج دانگ آن دور است.

نمونه‌هایی از خط تعلیق که نخستین خط تمام ایرانی است در سندهای سده ششم و هفتم هجری و کاشی‌های تخت سلیمان (۶۷۴-۶۷۰ هجری قمری) دیده شده است. اما خواجه تاج سلمانی (قرن هشتم هجری قمری) او لین بار در اواخر قرن هشتم آن را قانونمند کرد. این خط بیشتر در نگارش اسناد، احکام و اشاهاده کاربرد داشته است.

خوشنویسی کنید:

از روی سرمشق‌های صفحه بعد تمرین کنید.

زندگی در دنیا ای امروز

زندگی در مدرسه اراده آت

امام خمینی

زندگی در دنیا ای امروز

زندگی در مدرسه اراده آت

زندگی در دنیا ای امروز

زندگی در مدرسه اراده آت

زندگی کی کی

جو نام سرتا
ب از پند پریان

که پند پریار بخت جوان به

حافظ شیرازی

جو نام سرتا
ب از پند پریان

که پند پریار بخت جوان به

جو نام سرتا
ب از پند پریان

که پند پریار بخت جوان به

ش ش ک ک ک ک

باید توجه داشت ابتدای حرف «ت» دقیقاً در امتداد شروع حرف «خ» باشد.

نام نیکوکرباندزاده

بکزاده مادر از رخا

نم نیکوکرباندزاده

بکزاده مادر از رخا

صهی شیرازی

نام نیکوکرباندزاده

بکزاده مادر از رخا

نام نیکوکرباندزاده

بکزاده مادر از رخا

نام نیکوکرباندزاده

انتهای حرف «ی» از سمت دیگر کوتاه تر

خود ارزیابی:

- ❖ خط‌های را که می‌شناشید و نخستین خط تمامًا ایرانی را نام ببرید.
- ❖ بهترین شکل انتخاب کشیده‌ها در دو سطونویسی چیست؟

خطهای مرگ از هنر خارج (مشتهر)

۱. برای قرین خطهای داده‌شده انتخاب نمایند که بروز این نوع خودکار، روایان نویسندگان خود را کنیه
۲. در زمان مداراً یک باد و سافت را از قرین خط اختصاص داده و این کار را با وقت و بدور از بند و تند نویسی نجات
۳. هنگام نوشتن، صفحه را متعال صورت خود قرار بگیرد.
۴. دادن خود نویس ابی‌بهر علی که راحته است و عادت دارد در دست گیرید و فقط وصیه‌هی شود این کار بسیار آسان است.
۵. صحیح نویسی از جمله مواردی است که تأثیر نسبتی در معرفت خواهد داشد. سعی کنید، مکالمات و حروف از معرفت امکان
۶. اشکال را که در قرین هر چیزی ای که بگیرید به مرور در فعالیت ای فوشاری خود انتخاب نمایید.
۷. قدر و پاکیزه نویسی را همراه به نظر داشت باشید و بطعم دست حروف، کلمات و مطراحت بگیرید و بطعم جای
۸. از دست نوشتن کلمات پر بربرید و دست خود را در رویی که غالب رسم اتری است نماید.
۹. پیشنهاد نویسی از تراکم‌سیقی با خوش خی دارد لذا بایستی در نوشتن ابتدا کل کلمه‌ای بجهنم مصل آزاد
۱۰. بعد سایر م Helvetica نامه گردد و نظر را اضافه کرد.
۱۱. برای خوش خی، علاوه بر نوشتن علی که همان نوشتن است، ای همیشه نوشته نظری بزرگ دیدن خلوط زیستی آشای

نویسید که این این نظری بزرگ نشود.

مشق نستعليق (صفحة تمريني) / استاد عماد الكتاب

بخش سوم

طراحی سنتی نقوش

فصل اول

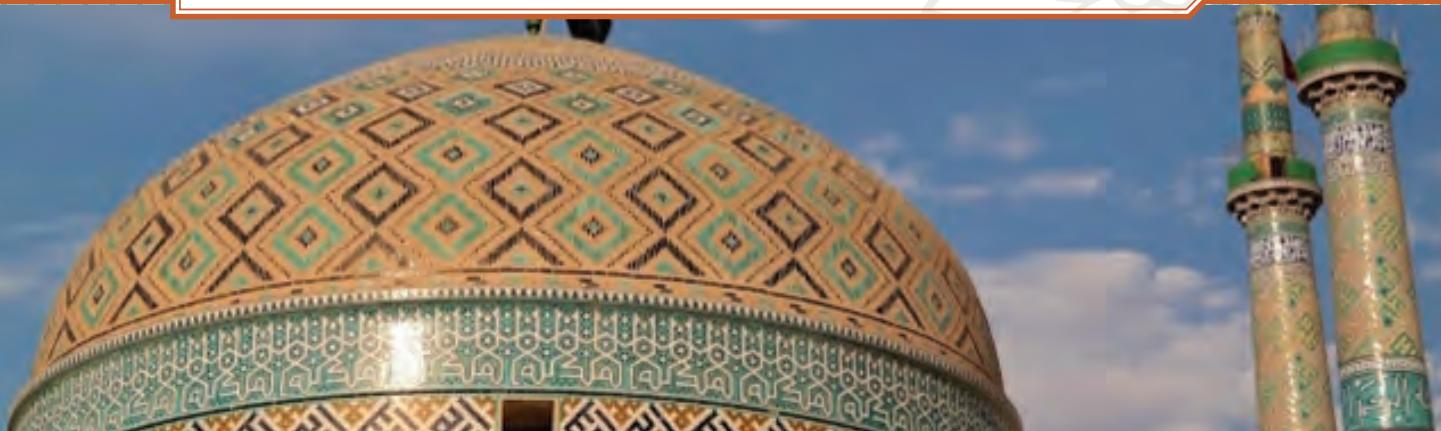
بافت سنتی پارچه

فصل دوم

چاپ دستی

فصل سوم

هنر سنتی

فصل اول

طراحی سنتی نقوش

درس اول

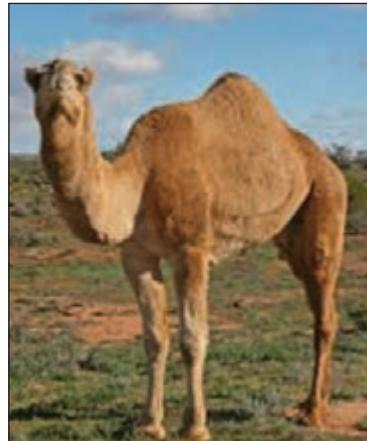
رسم نقوش هندسی در شبکه‌ها

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ با استفاده مناسب از حواس مختلف، قدرت مشاهده خود را تقویت کنید؛
- ◆ مفهوم نقوش هندسی را درک و آن را رسم کنید؛
- ◆ آفرینش‌های هنری خود را بررسی و با دوستانان درباره آن صحبت کنید؛
- ◆ به میراث فرهنگی – هنری خود احترام بگذارید و از آنها نگهداری کنید.

فکر کنید:

به تصاویر زیر دقت کنید: نمونه‌های طبیعی را با آثار فرهنگی – هنری که با الهام از آنها خلق شده مقایسه کنید. تا چه اندازه نمونه‌های خلق شده با تصاویر طبیعی شباهت دارد؟

با مشاهده محیط پیرامون خود و دقت در میراث فرهنگی و هنری نقش‌های بیشتری پیدا کنید.

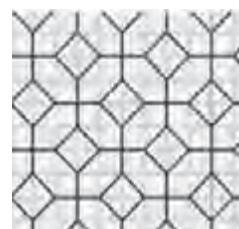
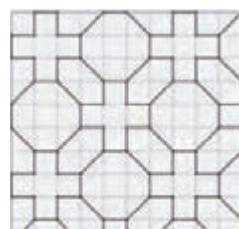
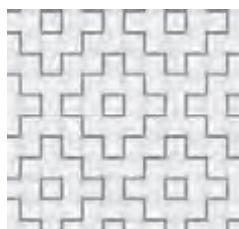
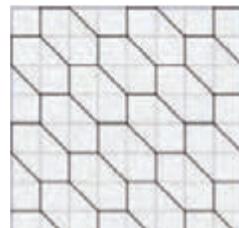
▲ سرمه‌دان برنجی
کاشی کاری دیوار امامزاده محروم نیشابور

بسیاری از نقش‌های به کار رفته در صنایع دستی و هنر ایران برگرفته از طبیعت و اشیاء محیط پیرامون ما هستند؛ نقوشی که علاوه بر نگاه هنرمند متأثر از فرهنگ، آداب و رسوم و طبیعت است. برای ترسیم این نقش‌ها، اصول و قواعدی وجود دارد که برخی از آنها بسیار هندسی و دقیق (مثل شمسه) و برخی دیگر ذوقی (مثل نقش ماهی) هستند. در هنرهای سنتی ایرانی بسیاری از نقش‌های هندسی براساس شبکه‌ها شکل گرفته‌اند که در سال گذشته بعضی از آنها آشنا شدید.

امثال نیز با روش رسم نقوش هندسی دیگری آشنا خواهید شد که براساس شبکه‌ها شکل می‌گیرند و بیشتر جنبه ابداعی دارد. شما نیز می‌توانید با رسم شبکه‌های منظم مربع و ایجاد طرح‌های ابداعی متنوع نقش‌های هندسی جدید پدید آورید و با تکرار منظم آنها زمینه‌ای از نقوش هندسی به وجود آورید.

طراحی کنید:

ابتدا شبکه مربع را رسم کنید و سپس در یک چهارچوب مشخص نقش ابداعی خود را کشیده و آن را در سراسر زمینه گسترش دهید. در زیر به نمونه‌های ابداعی دانشآموزان دیگر توجه کنید، تا چه اندازه نقش‌های ابداعی شما شبیه این نقش‌هاست؟

► ارگ کریم خان – شیراز –
دوره زندیه

◀ مناره علی – اصفهان

► مسجد جامع بزد
کاربرد نقوش ساده با زیر نقش
شبکه‌ای در معماری ایران

خود ارزیابی:

◆ نقش‌های ابداعی خود را بعد از بسط و گسترش رنگ‌آمیزی کنید.

درس دوم

طبل در طبل

در پایان این درس انتظار می‌رود:

- نقش هندسی طبل در طبل آشنا شوید و توانایی رسم طبل در طبل را در شبکه مربع پیدا کنید:
 - نقش طبل در طبل را در آثار فرنگی - هنری ایران تشخیص دهید.

فکر کنید:

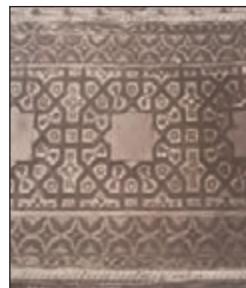
به تصاویر زیر دقت کنید : نقوش به کار رفته در این آثار چه وجه استراکی با هم دارند؟ چه نقشی در این تصاویر دیده می شود؟ آیا نام آن را می دانید؟ آیا می دانید چگونه رسم شده است؟

مسجد جامع اصفهان، صُفَّه درویش جعیه خاتم کاری

مسجد جامع اصفهان، صفحه درویش

مسجد جامع اصفهان، ٹھکرے شاگرد

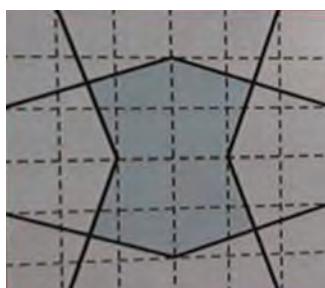

مسجد جامع اصفهان، صُفَّه شاگرد

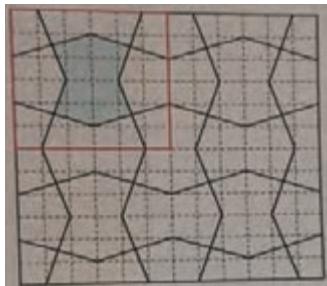
همان طور که در درس پیش گفتیم، بسیاری از نقوش هندسی ساده براساس شبکه ها شکل می گیرند. هنرمندان طراح با تأمل و تفکر در طبیعت و محیط پیرامون خود، این نقوش را طراحی کرده و سپس براساس شبکه ها چگونگی رسم آن را ثبت و قانونمند می کنند. نام گذاری این نقوش نیز معمولاً براساس شکل ظاهری آن و شیاهنش به آثار طبیعی، و اشیا انجام می گیرد.

نقش طبل را رسم کنید.

ابتدا یک مربع رسم کنید و آن را طبق شکل به قسمت‌های مساوی تقسیم کنید (می‌توانید این کار را روی کاغذ شطرنجی انجام دهید). خطوط بین شبکه‌ها را کم رنگ بکشید. بعد از آن طبق تصویر بخشی از خطوط را پررنگ کنید تا نقش طبلاء حاصل شود.

نقش طبل در طبل، بر اساس شکه میریع

این واگیره را بر روی کاغذ شطرنجی گسترش دهید تا از تکرار واگیره زمینه زیبایی از نقش طبل در طبل در شبکه مربع حاصل شود.

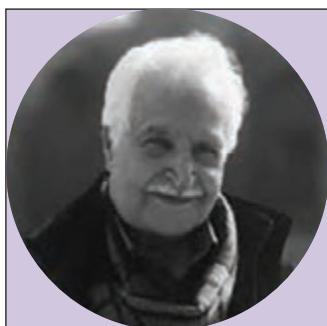

نقش طبل در طبل
بارگاه مطهر امام رضا (ع) – مشهد

یکی از بهترین نمونه‌های کاربرد نقش طبل در طبل، بارگاه مطهر امام رضا (ع) در مشهد می‌باشد.

خود ارزیابی:

- ♦ به نقش طبل در شبکه مربع دقیق کنید. آیا می‌توانید با تغییر بعضی از نقاط رسم آن نقشی جدید ایجاد کنید؟
- ♦ درباره نقش‌های ابداعی خود با دوستانتان گفت و گو کنید.
- ♦ نقش‌های جدید خود را گسترش دهید و با نقش طبل در طبل مقایسه کنید.

بیشتر بدانید:
 محمود ماهرالنقش
 محمود ماهرالنقش در سال ۱۳۰۱ در یک خانواده معمار سنتی به دنیا آمد، تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در اصفهان و تهران گذراند و سپس به یادگیری و انجام کارهای ساختمانی پرداخت. در سال ۱۳۳۹ همکاری خود را با دانشگاه علم و صنعت آغاز کرد. وی در دهه چهارم زندگی به فکر نوشتمن کتاب‌های کاشی کاری ایران افتاد که حدود ۸ سال طول کشید.

تألیفات دیگر او عبارت‌اند از: خط بنایی، معماری مسجد حکیم، آجر و نقش، میراث آجرکاری ایران – نقش در نقش

گره کندشل در دایره، اثر استاد ماهرالنقش

درس سوم

نقش موج

در پایان این درس انتظار می‌رود :

- ◆ نقش موج را بشناسید و در رسم نقش موج مهارت پیدا کنید!
- ◆ کاربردهای نقش موج را در میراث فرهنگی - هنری ایران بشناسید.

فکر کنید:

به این تصاویر دقت کنید.

آیا می‌توانید نقش اصلی را که در همه این تصاویر تکرار شده است، شناسایی کنید؟

آیوان مسجد جامع اصفهان

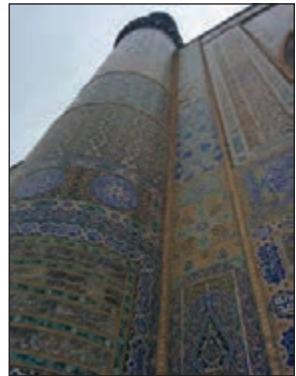
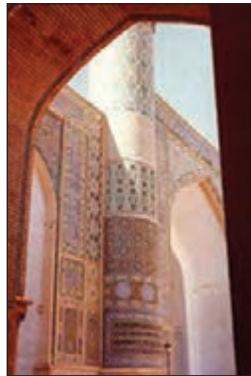
مسجد شاه یا مسجد هفتاد و دو تن، مشهد

مسجد جامع هرات، دوره تیموری

مسجد جامع هرات
دوره تیموری

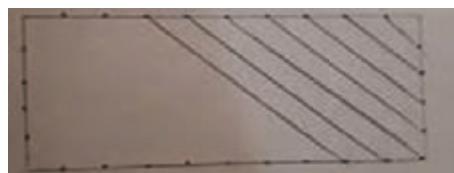
نقشی که در تصاویر بالا تکرار شده موج نام دارد. این نقش نیز براساس شبکه‌های هندسی شکل گرفته که به آن شبکه مربع مورب می‌گویند.

نقش موج رسم کنید.

ابتدا یک مستطیل رسم کنید و روی خطوط طول و عرض آن به فاصله‌های مساوی علامت‌گذاری کنید.

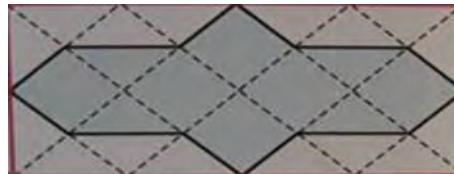
سپس نقاط مشخص شده روی طول و عرض را به صورت مورب به هم وصل کنید.

بعد از این کار از قسمت پایین نیز نقاط را به هم وصل کنید. اکنون شبکه مربع مورب شما آماده است.

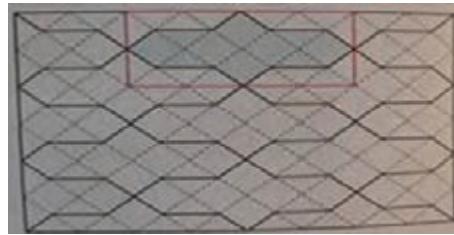

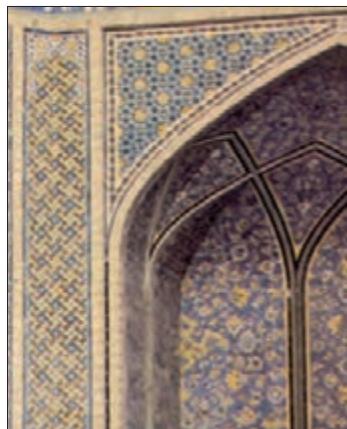
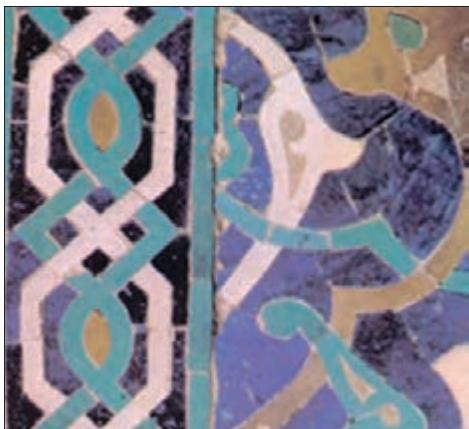
حالا نقش موج را طبق تصویر رو به رو رسم کنید.

نقش را در سراسر شبکه خود رسم کنید تا زمینه کاملی از نقش موج حاصل شود.

اکنون می‌توانید با انتقال این زمینه روی یک کاغذ یا مقوای تمیز آن را رنگ‌آمیزی کنید.

▲ کاربرد نقش پیلی و مریع (شبکه مربع مورب) در کاشی کاری چهارباغ اصفهان

خود ارزیابی:

- ♦ در شبکه مربع مورب نقش‌های ابداعی رسم کنید و نقش‌های خود را با نقش موج مقایسه کنید.
- ♦ به نقش موج در شبکه مربع مورب دقت کنید. آیا می‌توانید با تغییر بعضی از نقاط رسم آن نقشی جدید ایجاد کنید؟
- ♦ نقش‌های جدید خود را گسترش دهید و آنها را به شیوه کاشی‌های ایرانی رنگ آمیزی کنید.

بیشتر بدانید:

حسین زمرشیدی

▲ کاشی کاری دیوار امامزاده محروم، اثر استاد زمرشیدی

استاد حسین زمرشیدی در سال ۱۳۱۸ در مشهد متولد شد. وی در نوجوانی نزد پدرش حاج محمد معمار و سایر استادان به فراگیری رموز معماری پرداخت. سپس به کار کاشی کاری در بنای‌های مذهبی و تاریخی در خراسان مشغول شد. او در رشته ساختمان تحصیل کرد و برای تکمیل تحصیلات خود به آلمان رفت. پس از بازگشت به ایران کتاب‌های زیادی تألیف کرد از جمله: کتاب گره چینی در معماری اسلامی و هنرهای دستی، کتاب کاشی کاری ایران در سه جلد، کتاب طاق و قوس در معماری ایران، کتاب مسجد در معماری ایران و چندین کتاب دیگر در زمینه معماری و ساختمان.

زمرشیدی همچنین در معماری و کاشی کاری آرامگاه خواجه ریبع، گنبد سبز مشهد، امامزاده محروم در نیشابور و آرامگاه شیخ احمد جامی در تربت جام نقش داشت. حسین زمرشیدی در سال ۱۳۸۱ به عنوان چهره ماندگار در عرصه معماری سنتی کشور برگزیده شد. این هنرمند بزرگ در ۱۵ بهمن ۱۳۹۷ در سن ۷۹ سالگی در تهران درگذشت و در قطعه هنرمندان (چهره‌های ماندگار) به خاک سپرده شد.

فصل دوم

بافت سنتی پارچه

درس اول

آشنایی با پارچه و انواع روش‌های بافت؛ بافت ساده یا تافته

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ با تاریخچه بافت آشنا شده و بافت‌های سنتی محل زندگی خود را بشناسید؛
- ◆ با مفهوم پارچه آشنا شده و ساده‌ترین نوع بافت سنتی پارچه را بشناسید؛
- ◆ در بافت ساده پارچه یا تافته مهارت لازم را کسب کنید.

فکر کنید:

آیا تا به حال فکر کرده‌اید که نیاکان ما از چه پوششی برای حفاظت از بدن خود استفاده می‌کردند؟ به نظر شما چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی بین پوشش آنها با لباس‌های ما وجود دارد؟

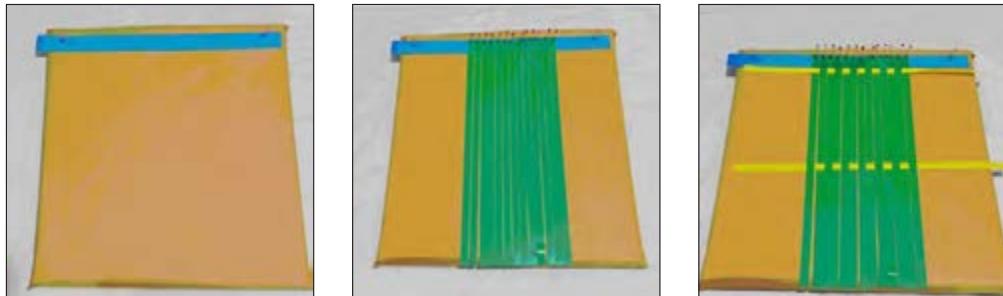
جام نقره، نقش دو ایزدبانو با لباس فلسفی، مرویدشت حدود ۵۰۰۰ سال پیش

نخستین نشانه‌های پارچه‌بافی در ایران به حدود ده هزار سال قبل برمی‌گردد که متعلق به ایلامی‌ها بوده و در ارجان بهبهان یافت شده است و هم‌اکنون در موزه ملی ایران باستان نگهداری می‌شود. علاوه بر این در شوش، پارچه‌ای متعلق به ۶۵۰ سال پیش که بر روی یک تیغه مسی پیچیده شده بود، دیده شده است.

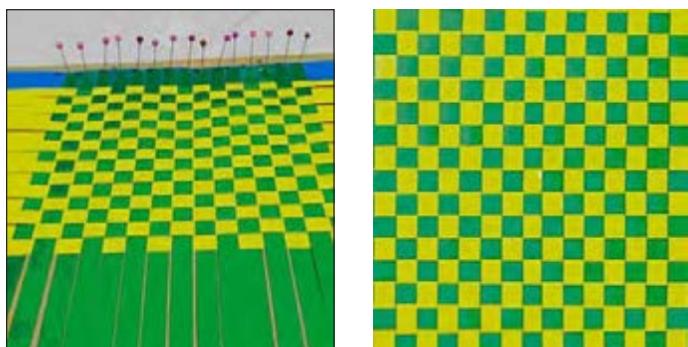
پارچه سطحی است که از رشته‌های نخ با الیاف طبیعی یا مصنوعی تشکیل شده است. نوع نخها، خواص (ویرگی) و نحوه قرارگیری آنها در کنار یکدیگر، پارچه و خصوصیات فیزیکی آن را به وجود می‌آورد.

تجربه کنید:

- ♦ دو رول رویان با رنگ‌های متفاوت آماده کنید (به عنوان مثال زرد و سبز). از یک رنگ دیگر (آبی) حدوداً ۲۰ سانتی‌متر ببریده و آن را روی مقوایی با ابعاد 20×30 (تقریباً به اندازه ورق A4)، در قسمت بالا با سنjac ته‌گرد یا چسب پچسبانید.

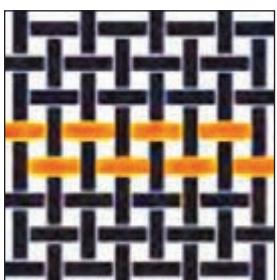

- ♦ حال ده تا دوازده عدد رویان 30×30 سانتی‌متری از رول (سبز) را آماده کرده و به وسیله سنjac روی رویان آبی متصل کنید. این رویان‌ها را تار پارچه درنظر بگیرید. با رنگ دوم (زرد) به عنوان پود پارچه از زیر و روی رویان‌های تار به صورت یک درمیان عبور دهید. رویان‌ها را به صورت زیر و رو از بین هم عبور دهید.

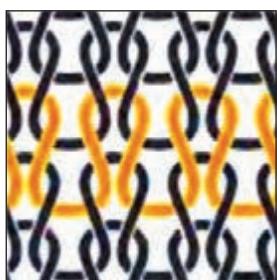

- ♦ شما اولین پارچه تاری – پودی (تافتہ) خود را بافته‌اید.

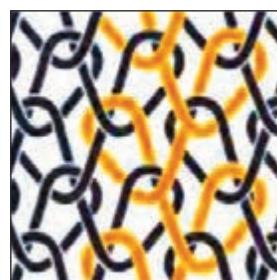
ساده‌ترین شیوه بافت پارچه بافت تاری – پودی است که با آن آشنا شدید. پارچه‌ها با استفاده از روش‌های مختلف بافت تاری – پودی، بافت حلقوی (کش‌بافی یا قلاب‌بافی) و روش بی‌بافت (نمد) تولید می‌شوند.

تاری – پودی

حلقوی – پودی

حلقوی – تاری

مقایسه سه ساختار بافت
تاری – پودی،
حلقوی – پودی و
حلقوی – تاری

پارچه‌ای که در تصویر مشاهده می‌کنید یکی از قدیمی‌ترین نمونه پارچه‌های به دست آمده در ایران متعلق به شهر سوخته در استان سیستان و بلوچستان است که متعلق به ۵ هزار سال پیش است.

چوقابافی یکی از شیوه‌های بافت ساده (تافته) منسوجات به‌وسیله دار است.

چوقالباس مردان ایل بختیاری

خودارزیابی:

با استفاده از روبان‌های متفاوت، مدل‌های رنگی مختلف پارچه را بافته و عکس بگیرید و در مورد آن با دوستانتان صحبت کنید.

درس دوم

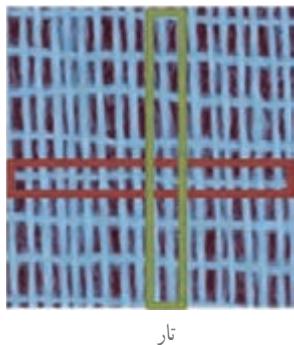
طراحی و بافت پارچه‌های تاری - پودی

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ با شناخت ابزار و وسائل بافت دستی (مثل دار و...) بتوانید چله‌کشی کنید؛
- ◆ با آشنایی با مفاهیم و اصطلاحات بافت (از جمله تار، پود و...) تفاوت آنها را در هنگام استفاده و انجام بافت بشناسید؛
- ◆ با شناخت انواع بافت‌های تاری - پودی، در بافت دستی این نوع از پارچه‌ها مهارت لازم را کسب کرده باشید.

فکر کنید:

به لباس‌های خود دقت کنید، از نظر جنس و نوع پارچه چه تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند؟ به نظر شما این تفاوت‌ها ناشی از نوع و جنس الیاف آن است یا ناشی از شیوه بافت آن؟

نخ‌های پارچه می‌توانند از نظر جنس، ضخامت و رنگ با یکدیگر متفاوت باشند. نخ‌های استفاده شده در طول پارچه را تار و نخ‌های استفاده شده در عرض پارچه را پود می‌گویند.

از نحوه قرار گرفتن نخ‌های تار و پود در کنار یکدیگر و انواع متفاوت زیر و رو رفتن آنها پارچه‌های متفاوتی شکل می‌گیرد. با یکی از انواع ساده آنها یعنی بافت ساده در درس گذشته آشنا شدید.

جنس متفاوت نخ‌ها، پارچه‌هایی با خصوصیات متفاوت به وجود می‌آورد. چیت یا متقال، پارچه‌ای بافته شده به روش ساده و با نخ پنبه است که چیت‌بافی یا متقال‌بافی گفته می‌شود. شعر نوع ساده بافت پارچه با استفاده از نخ ابریشم است که به آن شعبابافی گویند. عبا نیز پارچه‌ای با بافت ساده و با استفاده از نخ کرک شتر است که به آن عبا بابافی گفته می‌شود. پارچه‌های تاری - پودی به سه شیوه بافته می‌شوند؛ بافت ساده یا تافته، بافت سرژه (کج راه) و بافت ساتین (اطلسی).

تجربه کنید:

دار بافندگی خود را آماده کنید. این دار می‌تواند قاب عکس، کلاف بوم نقاشی و یا چهارچوب چوبی یا فلزی باشد که به اندازه‌ای دلخواه سفارش می‌دهید. پس از آماده شدن دار بافندگی بر روی بالا و پایین چهارچوب در دو ردیف با فاصله یک سانتی‌متر از یکدیگر علامت‌گذاری می‌کنیم به‌طوری که علامت‌های ردیف دوم مابین علامت‌های ردیف اول باشد.

شكل نهایی چهارچوب بعد از تقسیم‌بندی

تقسیم‌بندی چهارچوب

چهارچوب

با استفاده از چکش بر روی هر یک از علامت‌ها میخ می‌زنیم؛ به‌طوری که حداقل یک سانتی‌متر از آن خارج از چوب بماند.

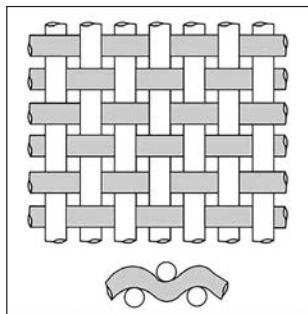
سر کلاف نخ را به اولین میخ دارسته، سپس به‌طور منظم و یک‌نواخت نخ را از میخ‌های پایین دار به بالای دار وصل می‌کنیم. این کار تا انتهای دار ادامه پیدا می‌کند (تصویر رو به رو).

گره زدن پود به تار

ابتدا یک نوار مقوایی به اندازه دو سانتی‌متر برش بزنید، سپس مقوای را به صورت زیر و رو از بین تارها رد کنید.

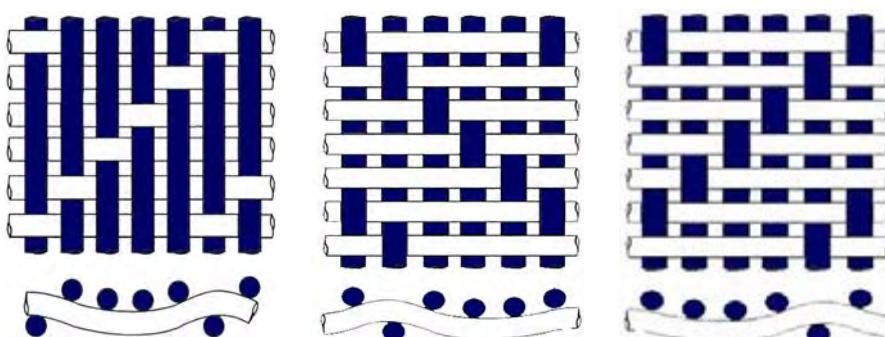

نقشه بافت ساده (تافته)

حال اگر بخواهیم نوع ساده بافت یا تافته را داشته باشیم، نخ‌های پود را به طور یک در میان زیر و روی نخ‌های تار قرار می‌دهیم.

برای بافت سرژه یا کج راه نخ پود باید از روی حداقل دو و حداقل چهار نخ تار عبور کند. خطوط مورب (مايل) در پارچه از راست به چپ یا از چپ به راست دیده می‌شود که به این حالت بافت همان‌طور که گفته شد، سرژه یا کج راه می‌گویند.

اگر نخ‌های تار بر روی پارچه بیشتر دیده شود و هر نخ پود از زیر حداقل چهار و حداقل هشت نخ تار عبور کند و در هر تکرار بافت فقط یک نخ تار زیر و رو شود بافتی به نام اطلسی (ساتین) ایجاد می‌شود. حال با استفاده از ابزار مورد نیاز (دار - ماکو - قیچی - خطکش - سوزن بزرگ چوبی یا پلاستیکی - شانه چوبی یا چنگال و چند مدل نخ ضخیم یا کاموا) و روش‌های مختلف مطرح شده، پارچه موردنظر خود را بیافید.

نقش اطلسی با عبور از زیر چهار نخ تار

دارایی بافی یکی از انواع بافت تاری – پودی به شیوه اطلسی است که در آن به وسیله تارهای رنگی نقش ایجاد می‌کنند. یکی از اساتید بنام بافت این نوع از پارچه، مرحوم استاد رمضان رضایی است که پیچیده‌ترین نقوش را روی پارچه دارایی اجرا می‌کرد.

لباس از جنس پارچه دارایی، متعلق به دوره قاجار

مرحوم استاد رمضان رضایی، دارایی باف

خود ارزیابی:

- ♦ تفاوت بافت‌ها را بیان کنید و بگویید هر تکنیک چه قابلیت‌هایی دارد. از راهنمایی معلم خود استفاده کنید.

درس سوم

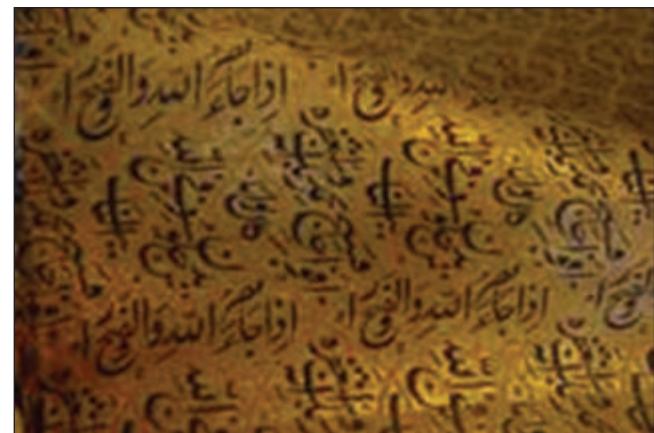
بافت مرکب

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ با شناخت انواع بافت مرکب، مهارت اجرای انواع شیوه‌های این نوع از بافت را داشته باشید؛
- ◆ انواع دستگاه بافت مرکب را بشناسید و تفاوت‌های آنها را بیان کنید؛
- ◆ نمونه‌هایی از انواع بافت مرکب را در میراث فرهنگی – هنری خود بازشناسی کنید.

فکر کنید:

به تصاویر زیر که دو نمونه از پارچه‌های قدیمی را نشان می‌دهد توجه کنید، آیا از شیوه یکسانی برای بافت آنها استفاده شده است؟ چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی بین این دو مشاهده می‌کنید؟ کدام یک از شیوه‌های بافتی که تا به حال یاد گرفته‌اید در بافت این پارچه‌ها استفاده شده است؟ آیا می‌دانید نقش اندازی در پارچه‌ها به چه شکل اتفاق می‌افتد؟

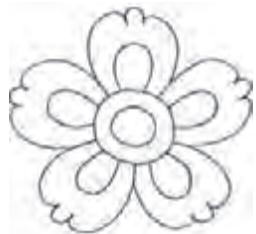
پارچه دارای

پارچه زربفت دوره صفوی، موزه ملی ایران

▲ مخمل هفت رنگ دوره صفوی،
پارچه زریفت طرح محرابی دوره صفوی،
موزه ملی

بافت مرکب از ترکیب انواع تکنیک‌های بافت
(مثل تافته – سرژه و اطلسی) شکل می‌گیرد؛
به طوری که می‌توان در بافت یک پارچه از چند
تکنیک به شکل هم‌زمان استفاده کرد.

تجربه کنید:

♦ بر روی دار خود چله‌کشی کرده،
سپس نقشی را به دلخواه انتخاب کرده
و برای انتقال نقش در زیر نخ‌های دار
قرار دهید.

♦ خطوط نقش را به وسیله خودکار یا
ماژیک بر روی چله‌ها ترسیم کنید.
حالا با استفاده از نخ‌های رنگی و
تکنیک‌های مختلف بافت، شروع به
بافن کنید. برای زمینه از بافت تافته
استفاده کنید و برای هر کادر نقش یک
رنگ در نظر بگیرید و تکنیک‌های
سرژه و اطلسی را در آنها بیافید.

نمونه‌هایی از بافت مركب
باترکبی

نقش اندازی در پارچه به وسیله دستگاه‌های مرکب انجام می‌شود که با این روش می‌توان پارچه‌هایی با نقشه‌های متفاوت و بیچیده بافت، مثل زربفت، ترمه، محمل گل برجسته و

دستگاه مرکب (دستوری)

دستگاه ساده بافی (دارایی بافی)

مخمل‌بافی یکی از بیچیده‌ترین شیوه‌های بافت منسوجات می‌باشد، چرا که علاوه بر تار و پود دارای بروز است. قدمت بافت مخمل هفت رنگ به دوره صفوی برمی‌گردد ولی متأسفانه این هنر در سده‌های گذشته فراموش شده بود که خوشبختانه با تلاش پژوهشگران این هنر مجدداً احیا گردید.

دستگاه محمل‌بافی سنتی

مخمل هفت رنگ

یکی از اساتید بنام بافت مرکب، مرحوم استاد ماشالله عنایتی آخرین بازمانده از نسل محمل‌بافان قدیم بودند که بافت محمل دو رنگ را بعد از قریب به پنج دهه دوباره احیا کردند.

لباس محمل دوره صفوی، موزه آرمیتاژ، روسیه

ماشالله عنایتی کاشانی، استاد زری‌بافی و محمل‌بافی

خود ارزیابی:

- ♦ به بافته‌های خود دقت کنید؛ آیا می‌توانید پشت و روی پارچه را تشخیص دهید؟
- ♦ شباهت‌ها و تفاوت‌های آنها را با هم کلاسی‌های خود در میان بگذارید.

فصل سوم

چاپ دستی

نکه بارجه ساده چاپ شده با طلا، موزه کلیوند، آمریکا

درس اول

چاپ با مواد طبیعی و دردسترس

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ به طبیعت و محیط پیرامون خود به دقت توجه کرده و قدرت مشاهده خود را تقویت کنید؛
- ◆ با تاریخچه چاپ آشنا شده و نمونه‌هایی از انواع چاپ‌های قدیمی را بشناسید؛
- ◆ انواع چاپ دستی را بشناسید و با استفاده از مواد در دسترس و دورریختنی‌ها نقش مورد نظر خود را ایجاد کنید.

فکر کنید:

به اشیای محیط پیرامون خود دقیق توجه کنید. چه نقش‌هایی بر روی آنها می‌بینید؟ آیا تاکنون به نقش لباس خود دقیق تر شده‌اید؟ آیا هرگز فکر کرده‌اید اولین آثار چاپی به چه شکلی به وجود آمده‌اند؟

اشیا و مواد موجود در طبیعت مثل انواع برگ‌ها، میوه‌ها، سنگ، چوب، استخوان حیوانات و... از اولین ابزارهای ایجاد نقش بر روی سطوح مختلف بوده‌اند.

تجربه کنید:

- ◆ به طبیعت اطراف خود نگاه کرده و با دقیق توجه به برگ‌های درختان و گیاهان و رگ برگ‌های آنها آشنا شوید. آیا تاکنون اثر آنها را بر روی اشیای مختلف دیده‌اید؟

از محیط اطراف برگ‌های مختلف را انتخاب کنید. مقداری رنگ گواش را با قلم مو بر پشت برگ بزنید. برگ را بر روی مقوا بگذارد. با فشار دست یا غلتک رنگ را روی مقوا منتقل کنید. به آهستگی برگ را از روی مقوا بردارید.

حک کردن اثر دست بر روی صخره‌ها، درختان و... اولین نوع اثرگذاری به حساب می‌آید. به نظر می‌رسد انسان‌های اولیه با استفاده از نقش‌های حک شده بر روی سطوح مختلف، محدوده زندگی خود را مشخص و ثبت می‌کردند.

نقش دست، دره دار ساوات، سیستان و بلوچستان

انسان‌ها پس از کشف آتش و پخت گل از مهرهای کنده کاری شده برای ثبت و قایع، دادوستد و دیگر اهداف خود استفاده می‌کردند. کنده کاری، نخستین اثر هنری انسان بدوى و پیش از اختراع خط است. تاریخ اولین مهرها به حدود ۵ هزار سال پیش بر می‌گردد.

اثر مهر هزاره چهارم ق.م

چاپ، نقش اندازی روی دیوار، کاغذ، پارچه، شیشه، سفال و... توسط هر وسیله اثرگذار است. حال دوباره به اشیای محیط پیرامون خود نگاه کنید، چه نمونه‌های چاپی را مشاهده می‌کنید؟ آیا برای نقش اندازی از انواع چاپ دستی استفاده شده است؟ به جز چاپ با مواد طبیعی در دسترس و دورریختنی‌ها، چاپ دستی انواع گوناگونی دارد.

همچون چاپ کلاوهای، چاپ قلمکار، چاپ استنسیل، چاپ سیلک و پیچمان (گره و رنگ) و... که از انواع تکنیک‌های رنگ‌آمیزی و اثرگذاری هستند.

▲ چاپ با قالب روی ابریشم، مؤسسه هنری دیترویت؛ سده ۶ و ۷ هـ دوره سلجوقی، هنر اسلامی

▲ چاپ قلمکار

▲ چاپ استنسیل

▲ پارچه چاپ شده با طلا، دوره سلجوقی، هنر اسلامی

آیا می‌دانید قدیمی‌ترین نمونه چاپی ایران در کجا نگهداری می‌شود؟

قطعه‌هایی از اولین نمونه چاپی که تاکنون شناسایی شده متعلق به دوره سلجوقی است که در موزه متروپلیتن و موزه کلیولند نگهداری می‌شود.

خود ارزیابی:

♦ با استفاده از مواد در دسترس و دور ریختنی های محیط پیرامون خود بر روی مقوا یا پارچه چاپ بزنید. چه نتایجی بین چاپ با مواد طبیعی و این مواد وجود دارد؟ در مورد تجربیات خود با دوستان و هم کلاسی هایتان صحبت کنید.

بیشتر بدانید:

پدر چاپ ایران مرحوم استاد حسین کلاچی گنجینه

پارچه کلاوهای، اثر مرحوم استاد حسین کلاچی گنجینه

حسین کلاچی گنجینه در سال ۱۲۹۶ در شهر گنجه (جمهوری آذربایجان) متولد شد. پدر او حاج علی اکبر اهل تبریز و مادرش از اهالی اسکو بود. حاج علی اکبر با نام تقی زاده مدتها در گنجه کارخانه‌ای برای رنگرزی و چاپ پارچه داشت و زمانی که حسین ۴ ساله بود به تبریز بازگشت و نام فامیلش را از تقی زاده به کلاچی گنجینه تغییر داد.

حسین گنجینه در ۱۲ سالگی چاپ «باتیک» را در سال ۱۳۰۸ در تبریز پایه‌گذاری کرد و از سال ۱۳۱۰ تا ۱۳۲۴ مسئولیت کارخانه چاپ کلاوهای را در این شهر به عهده داشت. وی در ۳۱ فروردین ۱۳۹۰ در سن ۹۴ سالگی چشم از جهان فرویست.

درس دوم

پیچمان (گره و رنگ)

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ ابزار و وسائل لازم برای چاپ انواع گره را بشناسید و بتوانید به درستی از آن استفاده کنید؛
- ◆ انواع گره را بشناسید و در درست کردن آن مهارت لازم را داشته باشید؛
- ◆ با قدیمی‌ترین پارچه‌هایی که به این شیوه رنگ شده‌اند آشنا شوید و بتوانید آنها را بازشناسی کنید.

فکر کنید:

به تصاویر زیر نگاه کنید، چه تفاوتی در نقش‌های ایجاد شده مشاهده می‌کنید؟ آیا می‌دانید آسان‌ترین راه برای نقش اندازی بر روی پارچه و لباس کدام است؟

▲ نقش ایجاد شده با استفاده از روش گره و رنگرزی

یکی از شیوه‌های نقش‌اندازی بر روی پارچه استفاده از گره و رنگ است. با اجرای فعالیت صفحه بعد، شما به شیوه عملی با این روش آشنا خواهید شد.

تجربه کنید:

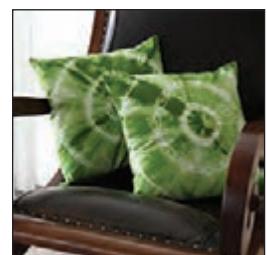

ابدا پارچه مورد نظر خود را که حتی الامکان ساده و بدون نقش و رنگ است، به هر مدل که دوست دارید گره بزنید یا با نخ محکم بیندید (با توجه به سخت بودن بازکردن گرهها پس از رنگرزی به شما توصیه می‌شود با استفاده از نخ پارچه موردنظر خود را محکم بیندید، شبیه نمونه‌های بالا).

سپس مقداری از پوست پیاز قرمز را در توری ریخته و داخل ظرف آب، همراه با پارچه به مدت ۴۵ دقیقه بجوشانید. دقت نمایید که گره یا نخ محکم بسته شده باشد. پس از خنک شدن پارچه، گره یا نخها را باز کنید. چه اتفاقی روی پارچه افتاده است؟

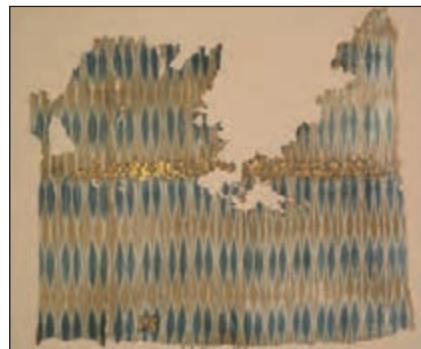
آیا می‌دانید پارچه‌هایی که با این شبیه رنگرزی می‌شوند چه کاربردهایی دارند؟

◆ آیا می‌دانید قدیمی‌ترین نمونه پارچه‌ای که به این شیوه کار شده در کجا نگهداری می‌شود؟

► پارچه ایکات، موزه کلیولند، آمریکا،
مریوط به اوایل دوران اسلامی

◆ در پارچه ایکات نخ و تارهای پارچه قبل از بافت گره و رنگرزی می‌شوند.

خود ارزیابی:

◆ پارچه را به شیوه‌های مختلف بیندید و رنگ بزنید. از مراحل بستن و رنگ زدن آنها و تفاوت‌هایی که در نقوش ایجاد شده در پارچه وجود دارد، عکاسی کنید و درباره آن با یکدیگر گفت و گو کنید.

► دامن و شال، تکنیک گره و رنگ

درس سوم

چاپ استنسیل

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- با آشنایی با ابزار چاپ استنسیل، بتوانید به درستی از آن استفاده کنید؛
- با شناخت انواع شابلون استنسیل، بتوانید به درستی آن را بسازید.

فکر کنید:

آیا به طرح‌ها و نقش‌های روی لباس‌های خود و یا دوستان و اعضای خانواده‌تان دقت کرده‌اید؟ آیا می‌دانید این طرح‌ها چگونه به وجود آمده‌اند؟

با استفاده از روش‌های مختلف چاپ دستی مثل چاپ سیلک و چاپ استنسیل می‌توان چنین نقش‌هایی ایجاد کرد. در این درس از آموزش چاپ سیلک به دلیل نیازمندی به ابزار و وسایل خاص و شرایط و امکانات ویژه، خودداری و به آموزش چاپ استنسیل توجه شده است.

تجربه کنید:

ابدا طرح و نقش موردنظر خود را با استفاده از قیچی و... بر روی مواد در دسترس و دوربینتی همچون فیلم رادیولوژی، طلق، مقوای جعبه شیرینی و... ایجاد کنید. سپس شیء موردنظر خود را برای رنگ آمیزی انتخاب کرده، زیر طرح ایجاد شده قرار دهید و با استفاده از مسوک، اسفنج، قلم موی زبر گرد و یا اسپری رنگی، قسمت های خالی شده را رنگ آمیزی و چاپ کنید. سعی کنید طرح های مختلف خود را با استفاده از ابزار و مواد گوناگون چاپ کرده، آنها را با یکدیگر و با کار دوستان خود مقایسه کنید و تفاوت و شباهت های آن را بیان کنید.

▲
چاپ با قلم موی سرگرد زبر

▲
چاپ با اسفنج

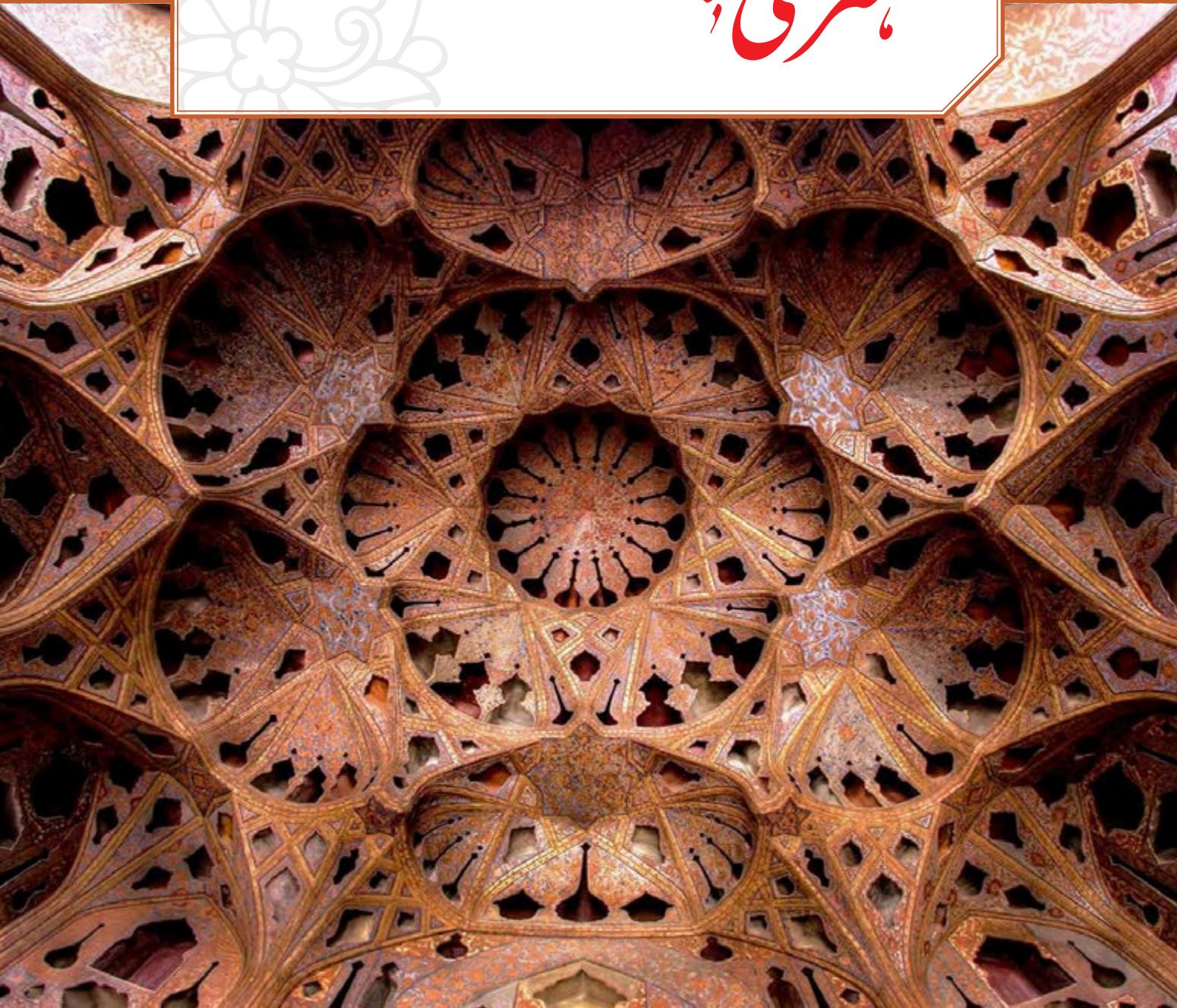
▲
چاپ با افسانه (اسپری)

خود ارزیابی:

♦ به مناسب تولد، اعياد و جشن های مختلف محلی و ملی با استفاده از روش چاپ استنسیل، کارت و پاکت هدیه تهیه کنید.

بخش چهارم

ہنری ہماکانی پ

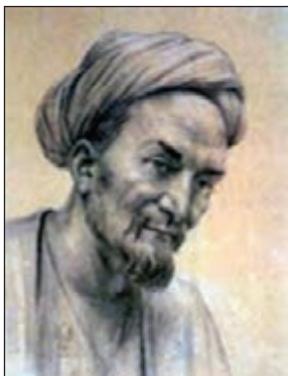
درس اول

وزن (ریتم)^۱

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ هجاهای کوتاه و بلند را در تقسیم‌بندی ضرب‌ها تشخیص دهید؛
- ◆ با نوشتار وزن در آواهای قدیم ایران آشنا شوید؛
- ◆ نوشتار وزن در آواها را بشناسید؛
- ◆ سرعت ضرب آهنگ را درک کنید.

فکر کنید:

آیا اشعاری را که در کتاب پایه هفتم فرهنگ و هنر خواندید به یاد می‌آورید؟
 ای ساربان آهسته ران، کارام جانم می‌رود
 وان دل که با خود داشتم، با دلستانم می‌رود
 آیا الگوی وزنی مشخصی در این شعر وجود دارد؟

همان گونه که قبلاً آموخته‌اید با هر هجای شعر یک ضربه به پای خود یا روی میز بزنید:
 ای اسارابان آهی‌سات‌اران کاراام جاام می‌ازاود
 خوب گوش کنید، آیا فاصله زمانی ضربه‌هایی که بر میز یا پای خود می‌زنید برابرند یا سرعت ضربه‌ها کم و زیاد می‌شود؟
 اگر دقت کنید متوجه خواهید شد سرعت ضربه‌ها متناسب با هجاهای شعر تغییر می‌کند و بعضی از آنها سریع‌تر از بقیه نوخته می‌شوند. با هم کلاسی‌هایتان هجاهای شعرها را مقایسه کنید. در مورد اینکه کدام‌یک از آنها سریع‌تر و کدام‌یک آهسته‌تر از بی‌هم می‌آیند، گفت‌و‌گو کنید.

نام هجاهایی که سریع تر نواخته می‌شود را کوتاه و آنها بی‌کمی با کشش بیشتر نواخته می‌شود را بلند بگذارید، اگر به این ترتیب عمل کنید ترتیب چیده شدن هجاهای بیانی به این صورت خواهد بود.

بلند	کوتاه	بلند	بلند
ابان	ارا	اسا	ای

تجربه کنید:

◆ کلمه بعدی از شعر صفحه قبل را هجاگذاری کنید. بالای هر خانه از جدول یک هجا بنویسید و داخل جدول بنویسید که کوتاه است یا بلند.

آهسته ران

--	--	--	--

◆ آیا الگوی کوتاه و بلندی این دو کلمه به هم شبیه‌اند؟ به نظر شما ترتیب قرار گرفتن هجاهای کوتاه و بلند در بقیه مصراع چگونه خواهد بود؟ بیایید امتحان کیم :

کارام جانم می‌رود

--	--	--	--	--	--	--

◆ در هنرهای آوازی این هجاهای کوتاه و بلند با شیوه نگارشی خاصی نوشته می‌شود؛ یعنی برای هجاهای پسریات بلند و کوتاه علائمی طراحی شده، اما پیش از آنکه با این رسم الخط آشنا شوید خوب است روش پیشینیان ما در این سرزمین را برای نوشتن این کار بشناسید.

در گذشته در ایران برای هجاهای بلند کلمه «تن» یا «نَنْ» و برای هجاهای کوتاه حرف «تَ» در نظر می‌گرفتند و به این صورت الگوهای موزون یا ضربی را تعریف می‌کردند.

بلند، بلند تن، تن

بلند، بلند، کوتاه، بلند تن، تن، تن

بلند، کوتاه، بلند، بلند تن، تن، تن

بر این اساس شعر فوق به این صورت نوشته می‌شده:

ای ساریان

تن تن تن

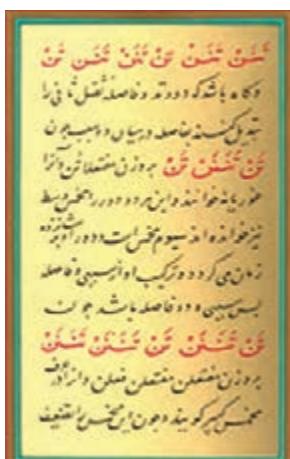
بلند	کوتاه	بلند	بلند
------	-------	------	------

آهسته ران

تن تن تن

کارام جانم می‌رود

تن تن تن تن تن تن

کتاب علی بن محمدالمعمار (مشهور به بنایی) تألیف سال ۸۸۸ هجری قمری از محدود کتاب‌هایی است که به زبان فارسی در علم آوای نوشته شده است. نویسنده آن، علاوه بر سلط به علوم زمان خود، از جمله ریاضی و معماری و ادبیات، در هنرهای آوای و خوشنویسی نیز دست داشت.

نمونه‌ای از کتاب فوق که در آن به نوشтар ضربی یا موزون اشاره شده است.

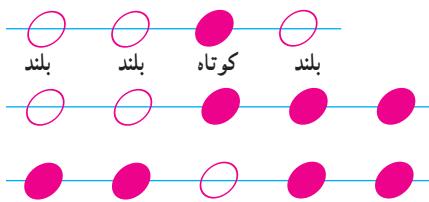
امروزه این روش قدیمی برای نوشتن ارزش‌های ضربی، ناکارآمدی‌هایی دارد چرا که پیچیدگی‌های فراوان این هنر، نیازمند راه‌های متفاوتی برای نوشتن ریتم است.

بر این اساس می‌توان علام دیگری را نیز برای مشخص کردن فواصل کوتاه یا بلند در مفهوم وزن یا ریتم طراحی کرد؛ برای مثال، می‌توان برای طول زمان بلندتر، یک بیضی توخالی و برای طول زمان کوتاه‌تر، یک بیضی توپر را در نظر گرفت و آنها را روی یک خط نوشت.

تجربه کنید:

برای تجربه بیشتر می‌توانید نمونه‌های زیر را با ضربه روی پا و یا میز اجرا کنید.

سرعت نواختن الگوهای ضربی می‌تواند در ایجاد آواها و کاربرد آن نقش مهمی ایفا کند؛ برای مثال، در آواهای آینه‌های مختلف در نواحی میهن عزیzman می‌توانیم این موضوع را به روشنی دریابیم. آواهای سواربازی در لرستان را با آواهای عزا در همان ناحیه مقایسه کنید. چه تفاوتی بین آنها وجود دارد؟ چقدر این عامل می‌تواند در ایجاد احساس هیجان یا اندوه نقش داشته باشد؟ برای درک این موضوع، کافی است به ضرباتی که نوازنده‌گان دهل بر ساز خود می‌زنند توجه کنید تا به آن پی ببرید. در هر دو نمونه، از دهل و سرنا استفاده می‌شود.

شناخت درست از عامل ریتم و ضرب می‌تواند در تربیت شنوازی و گوش کردن آگاهانه به ما کمک شایانی کند.

همان طور که پیش از این گفته شد، الگوهای ضربی در اشکال مختلف خود را نمایان می‌سازند، گاهی این اشکال بسیار پیچیده و گاه بسیار ساده هستند. شاید برایتان جالب باشد بدانید در آواهای جنوب میهن عزیzman نیز ضربهای بسیار پیچیده و جذابی وجود دارد که آواهای این منطقه را بسیار منحصر به فرد و زیبا می‌کند.

گاهی این پرسش پیش می‌آید که آیا هرچه یک اثر آوایی از نظر وزنی پیچیده‌تر باشد بالارزش‌تر است یا خیر؟ البته این موضوع را می‌توان در کلاس مورد بحث و بررسی قرار داد، اما پاسخ به آن را می‌توان با مقایسه آثار بزرگ ایران و جهان با انواع آواهای روزمره و سبک‌تر به بحث گذاشت.

دقت کنید که بحث در مورد ریتم نمی‌تواند بدون در نظر گرفتن موضوع مهم و کلیدی ضرب مطرح شود. از سال گذشته دانستیم که الگوهای ضربی در فاصله میان ضربهای است که نمود می‌یابند. در مبحث ضرب دو عامل مهم نقش دارند، اول سرعت آن و دوم نظم و یکنواختی ضربهای که گاهی می‌توانند از نظر فاصله زمانی شنیده شدن، با هم برابر باشند و گاهی هم نابرابر.

خود ارزیابی:

◆ هجاهای بلند و کوتاه را در دو شعر زیر بنویسید.

هر نکته که گفتند همان نکته شنیدند

هر دست که دادند از آن دست گرفند

این دود سرشت ابر بر پشت

هنگام که گریه می‌دهد ساز

از خشم به روی می‌زند مشت

هنگام که نیل چشم دریا

◆ حالا مقایسه کنید: آیا می‌توان در هر دو نمونه الگوهای تکراری پیدا کرد؟

درس دوم

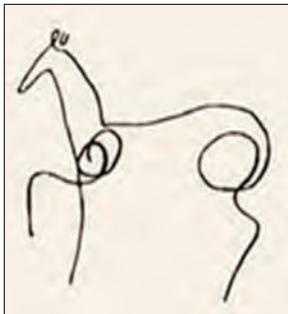
ملودی یا لحن

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- لحن‌های مختلف (اندوهگین، حماسی و ...) را بشناسید و تفاوت آنها را از یکدیگر تشخیص دهید؛
- با مفهوم مقام به عنوان عامل مهم تعیین کننده احساس یک لحن آشنا شوید و آن را در نمونه‌های صوتی بشناسید؛
- تفاوت‌های فرهنگ آوایی را براساس نوع لحن‌ها (ملودی‌ها) درک کنید؛
- تفاوت لحن‌ها و مقام‌ها را در قرائت قرآن تشخیص دهید.

فکر کنید:

آیا به خاطر دارد طرح اصلی یک نوا چیست؟ آواها چه احساساتی را در شما برمی‌انگیزند؟

در کتاب هنر پایه هفتم اشاره کردیم که ملودی مانند خطوط و طرح کلی یک نقاشی است که تنها با دیدن آن می‌توانیم بی به ماهیت نقاشی بیریم. برای مثال، نمونهٔ رو به رو با اینکه طرح کامل یک اسب را نشان نمی‌دهد، اما با دیدن آن متوجه می‌شویم که منظور نقاش چیست. در هنرها آوایی نیز لحن همین نقش را تا حدودی ایفا می‌کند؛ یعنی باشنیدن لحن می‌توانیم کلیت یک آوا را بشناسیم. در مدرسه می‌توانید نمونه‌هایی را بشنوید که لحن سرود بدون کلام پخش می‌شود، باشنیدن این لحن‌ها می‌توانید حدس بزنید که آن سرود چیست و نیز چه احساسی را در ما بر می‌انگیزد.

گوش کنید:

به نمونهٔ صوتی گوش کنید و در جدول زیر، فهرستی از لحن‌هایی که شنیده‌اید را بنویسید و در مقابل هر یک کلمه‌ای بنویسید که نشان‌دهنده احساس شما هنگام شنیدن آنهاست.

احساسی که در من ایجاد کرده است	لحنی که شنیده‌ام

لحن یا ملودی، بخشی از یک آواست که می‌توان آن را زمزمه کرد و به متن یا شعر خاصی هم نیازی ندارد. با کمی دقت بی‌می‌برید که لحن‌ها، شخصیت‌های احساسی متفاوتی دارند.

برخی لحن‌ها در ما حس اندوه ایجاد می‌کند و برخی دیگر از آنها می‌توانند احساس شادی و یا حتی احساس هیجان را به وجود آورند. حتی گاهی اوقات که اندوه‌گین هستیم خواهناخواه لحن‌های اندوه‌گینی زیر لب زمزمه می‌کنیم. فکر می‌کنید چه عاملی در لحن‌ها وجود دارد که باعث می‌شود حس‌های مختلفی ایجاد کنند؟ سرعت ضرب‌های لحن؟ بلند یا آهسته خواندن آنها؟

موارد زیادی باعث می‌شوند یک لحن در ما ایجاد حسی خاص کند، اما از میان موارد بالا می‌توان سرعت ضرب‌ها را جزء موارد مهم در ایجاد حس یک لحن دانست. اما اینکه یک لحن بلند خوانده شود یا نه، خیلی تفاوتی در ایجاد حس خاصی نمی‌کند.

به نمونه‌های صوتی گوش کنید و بینید چگونه سرعت ضرب‌های ملودی در ایجاد احساسات متفاوت نقش دارد. خواندیم که ممکن است ملودی‌هایی باشند که سرعت ضرب‌های نسبتاً مشابهی داشته باشند، ولی احساسات مختلفی ایجاد کنند؛ پس تفاوت در چیست؟

تفاوت مهم میان دو نوا یا ملودی از نظر احساسی، ریشه در مفهوم دیگری دارد که به آن مقام یا مُد^۱ می‌گویند. لحن‌ها در مقام‌های مختلف، احساسات مختلفی ایجاد می‌کنند. خوب است بدانید هر تمدنی به شکل سنتی و تاریخی، مقام‌های آوایی خاص دارد که به آن کشور یا منطقه هویت می‌دهد.

به نمونه‌های صوتی گوش کنید و به سوالات زیر پاسخ دهید.

کدام نغمه شما را به یاد آواهای ایران می‌اندازد؟

کدام نغمه شما را به یاد آواهای کشورهای شرق دور (چین و ژاپن) می‌اندازد؟

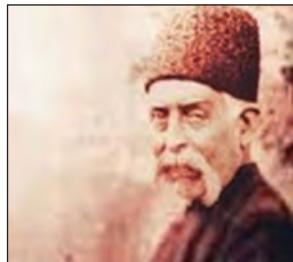
آواهای ملی ایران، به عنوان بخشی از میراث فرهنگی ناملموس (معنوی) در دو گونه سنتی (دستگاهی) و محلی (مقامی) در سراسر کشور ایران وجود دارند. به طور معمول آواهای محلی (مقامی) در فرهنگ‌های روستایی و عشایری اقوام و آواهای سنتی (دستگاهی) در مناطق شهری به عنوان آواهای رسمی ملی ایران توسط هنرمندان این رشتہ از هنرها ایران اجرا می‌شود.

با توجه به تنوع قومی، زبانی، آیینی و فرهنگی در ایران آواهای محلی نیز براساس جغرافیا، قومیت، زبان و فرهنگ هر منطقه متنوع است مثل آواهای کردی، بلوچی، لری، آذری، بختیاری، قشقایی، گیلکی، خراسانی، ترکمنی، کرمانی و بوشهری. آواهای هر منطقه کاربردهای خاصی در آیین و فرهنگ آن منطقه دارد؛ برای مثال ماهیگیران مناطق خلیج فارس یا دریای خزر هنگام ماهیگیری که به صورت گروهی انجام می‌شود، آوازهایی را در هنگام کار می‌خوانند که در آن آوازها، ضمن

▶ میرزا عبدالله از مهم‌ترین هنرمندانی است که در حفظ و انتقال نعمت‌های از لحن‌های مهم در مقام‌های مختلف نقش داشته است.
این جمیعه تحت عنوان ردیف آواهای ایران شناخته می‌شود.

▶ محمود کریمی، استاد آواز که لحن‌های ردیف آواهای ایران را ضبط و ثبت کده است.

ایجاد هماهنگی برای انجام کار، به ذکر خداوند متعال و ائمه اطهار و معصومین (ع) می‌پردازند و با شکرگزاری و طلب روزی بیشتر در قالب آوازها، حمد و ثنای پروردگار متعال را به جا می‌آورند. از دیگر نعمت‌های بومی به آواهای قالی‌بانی، نمدمالی، کشت و زرع، منقبت‌خوانی در مدح حضرت رسول اکرم (ص) و چاوشی‌خوانی اشاره می‌شود.

آواهای سنتی (دستگاهی) در قالب هفت دستگاه به نام‌های سور، سه‌گاه، چهارگاه، راست پنج‌گاه، همایون، نوا، ماهور و پنج آواز با اسمی دشتی، بیات ترک، افساری، ابوعطاء و بیات اصفهان شناخته و اجرا می‌شود. هر دستگاه یا آواز از تعدادی لحن نسبتاً مشخص به نام «گوشه» تشکیل می‌شود. گوشه‌ها در طی قرون متعددی توسط استادان این هنر نعمت‌پردازی شده و به صورت شفاهی (سینه به سینه) به نسل بعد منتقل شده‌اند. اولین کسی که نسبت به جمع آوری گوشه‌ها و ثبت و حفظ آنها اهتمام گماشت هنرمند عهد قاجار، میرزا عبدالله بود. اطلاق ردیف میرزا عبدالله به دلیل حفظ و ردیف نمودن گوشه‌ها، پشت سر هم می‌باشد. پس از او هنرمندانی مثل ابوالحسن صبا، غلامحسین درویش، علی‌اکبر شهنازی، عبدالله‌دوامی و آقا‌حسینقلی به جمع آوری و ثبت این گوشه‌های پراکنده اهتمام گماردند.

اسامی گوشه‌ها براساس نام اماکن، شهرها، اشخاص، قالب‌های شعری و برخی اسمی اختصاصی نام‌گذاری شده‌اند؛ مانند گوشه‌های حجاز، عراق، اصفهان، حسینی، چهارخانی، چهارپاره، مثنوی، سلمک، اوج، حصار و... دستگاه‌های هنرآوایی ایران و مقام‌ها در کشورهای عربی مبنای تلاوت قرآن کریم هستند. انتخاب هر آوا در تلاوت آیه یا سوره براساس آگاهی قاری از احساس این دستگاه یا مقام و مضمون آیه یا سوره صورت می‌گیرد.

به نمونه‌هایی از آواهای دستگاهی ایران گوش کنید، چه احساساتی را در شما بر می‌انگیزند؟

در تلاوت قرآن کریم نیز مقام‌های خاصی به کار می‌رود و قاریان خوب قرآن به دلیل آشنایی با مقام‌های مختلف و حسی که می‌توانند ایجاد کنند، برای سوره‌های مختلف مقام‌های مناسب انتخاب می‌کنند.

به نمونه‌های مختلف قرائت قرآن گوش کنید و بینید چگونه قاری قرآن برای سوره مورد نظر مقام خاصی را انتخاب کرده است.

خودارزیابی:

- ♦ به این نعمت‌ها گوش کنید کدام لحن، حماسی است؟ کدام لحن، غم‌انگیز است؟
- ♦ به نعمت‌های سنتی ایرانی (نمونه‌های صوتی) گوش کنید و بگویید در کدام دستگاه هستند.
- ♦ تلاوت‌های مختلفی از قرآن را گوش کنید و بگویید پیوند میان معنی آیات و لحن آن چگونه برقرار شده است.

درس سوم

رنگ

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

◆ عوامل مؤثر در به وجود آمدن رنگ در صدای را بشناسید;

◆ عوامل تولید رنگ‌ها را تقسیم‌بندی کنید؛

◆ با استفاده از وسائل و روش‌های مختلف رنگ‌های صوتی متفاوتی ایجاد کنید؛

◆ ترکیب رنگ‌های صوتی گوناگون را در آواهای مختلف تشخیص دهید.

فکر کنید:

سال گذشته دانستیم آنچه موجب می‌شود شما صدای یک نفر را از نفر دیگر تشخیص دهید عاملی است تحت عنوان رنگ صدا. حالا کمی فکر کنید به نظر شما کدام یک از عوامل زیر موجب می‌شود رنگ صدای دو نفر یا دو وسیله موسیقایی با هم متفاوت باشد؟

شدت صدا

زیر و بمی صدا

منبع تولید صدا

پاسخ دقیق این پرسش را پس از انجام تجربه زیر بهتر می‌توانید درک کنید.

تجربه کنید:

◆ به اطراف خود نگاه کنید، وسائلی که با آن می‌توانید صدا را تولید کنید پیدا و به وسیله آنها اصواتی ایجاد کنید؛ برای مثال، دست روی میز بکشید، سوت بزنید، خط کش را بر لبه میز به ارتعاش درآورید و

کدام یک از روش‌های زیر در تولید اصوات شما به کار رفته است؟ با معلم و هم‌کلاسی‌های خود درباره آن صحبت کنید.

لرزش یک شیء، کوبش، ساییده شدن، برخورد هوا بالله شیء

از مهم‌ترین عواملی که در تولید رنگ خاص صوتی نقش دارد عامل و روش تولید صداست. اینکه صدا به وسیله لرزش تار تولید شود یا به وسیله برخورد هوا بالله شیء و یا اینکه ضربه‌ای بر شیء نواخته شود تعیین کننده رنگ صدا خواهد بود.

با توجه به این حقیقت، به نظر می‌آید که رنگ‌های صوتی بسیار محدود می‌شوند، اما در عمل این طور نیست. شنیده شدن رنگ‌های صوتی مختلف در کنار هم و یا هم‌زمان با هم رنگ‌های جدیدتری می‌سازند. مانند رنگ‌ها در هنرها تجسمی که یک نقاش می‌تواند رنگ‌ها را یا در کنار هم به کار بگیرد یا آنها را ترکیب کند و رنگ‌های جدیدتری بسازد. بر این اساس، بی‌نهایت رنگ نیز می‌توان در جهان اصوات ایجاد کرد.

برای مثال، دقت کنید هنگامی که چند نفر با هم آواز می‌خوانند این همخوانی تنها موجب افزایش شدت صدا نمی‌شود و شما می‌توانید به راحتی تشخیص دهید که این صدا مربوط به یک نفر نیست. هرچند ممکن است این چند نفر با صدای آهسته‌تر از صدای یک نفر که به تنهایی می‌خواند، بخوانند. پس می‌بینید که با ترکیب رنگ صوتی چند نفر یک رنگ صوتی جدید به دست می‌آید.

به این نمونه صوتی اسماء الهی گوش دهید : در این نیایش پیش از افطار که گروهی از مردان اسماء الهی را می‌خوانند، آیا می‌توانید صدای تیزتر یکی از خواننده‌ها را بشنوید که از دیگر صدایها تمایزتر است؟

حال تجربه دیگری انجام دهید که می‌تواند شما را وارد تنوع بی‌نهایت رنگ‌های صوتی کند. در حالی که در حال حرف‌زندن هستید لوله‌ای مقابل دهانتان بگیرید و بینید چگونه هنگامی که صدای شما از درون لوله عبور می‌کند رنگ متفاوتی می‌گیرد.

اگر این لوله مقوایی یا فلزی باشد باز هم خواهید دید که رنگ صدای تولید شده، تفاوت می‌کند. بنابراین، جنس عامل تولید و تقویت صدا، در تولید رنگ‌های مختلف نقش مؤثری دارد. عموماً این عوامل از جنس چوب یا فلزند.

در هنرها آوازی تقسیم‌بندی عوامل تولید صدا که منجر به تولید رنگ‌های متنوع می‌شود معمولاً به شکل زیر صورت می‌گیرد :

◆ ارتعاش هوا

◆ تارهای صوتی

◆ کوبش

حالا بیایید برای درک این مفاهیم، فعالیت‌های زیر را انجام دهیم.

۱ با دهان خود سوت بزنید؛

۲ آواز بخوانید (تار صوتی)؛

۳ با دست بر روی میز ضربه بزنید.

به نمونه‌های صوتی ارائه شده در کلاس گوش دهید، سعی کنید هر یک از اصواتی را که می‌شنوید در طبقه‌بندی ارائه شده در بالا بگنجانید.

خود ارزیابی:

♦ به اصواتی که در اطراف خود می‌شنوید گوش کنید. بگویید آن صوت مربوط به چیست و عامل تولید آن کدام یک از موارد فوق است؟

♦ راههای متفاوتی برای تولید اصوات بارنگ‌های مختلف پیشنهاد کنید و بگویید هر یک در کدام طبقه‌بندی است.

درس چهارم

بافت

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ با انواع بافت آشنا شده و در ایجاد و گسترش آن مهارت داشته باشید؛
- ◆ تفاوت بین انواع بافتها را تشخیص دهید و بتوانید با توجه به اهداف خود نمونه‌هایی از آن را خلق کنید؛
- ◆ بافتها مختلف را در آوای‌های سنتی و مناطق ایران تشخیص دهید.

فکر کنید:

آیا می‌توانید حدس بزنید وقتی هم‌زمان در حال شنیدن چند صدا هستید، چگونه یک صدا بیشتر به گوش می‌آید؟

به صداهای پیرامون خود با دقت گوش کنید. چه صداهایی می‌شنوید؟ کدام صدا بر دیگر صداها غالب است؟

در درس ملودی با میزان تفاوت زیر و بمعی صدا که در هنرهای آوایی به آن «فاسله» می‌گویند آشنا شدید. همان‌طور که می‌دانید اگر در حال شنیدن مجموعه یا توده‌ای از صداهای بم مثل صدای مردان هستید تقریباً صدای هیچ فردی از میان آن توده بیرون نمی‌آید. فکر می‌کنید چه عاملی می‌تواند کمک کند تا یک صدا به ناگهان از آن توده صدا بیرون بیاید؟ بلندی صدا، بم‌تربوند یک صدا نسبت به دیگر اصوات، زیرتر بودن یک صدا نسبت به دیگر اصوات و یا صدایی که رنگی متفاوت از اصوات دیگر دارد؟

تجربه کنید:

با هم کلاسی هایتان با صدای معمولی چیزی زمزمه کنید؛ برای مثال بدون هیچ نظمی از روی یک متن روحانی کنید تا ایجاد همهمه شود. هم زمان به ترتیب کارهای زیر را با همکاری یکدیگر انجام دهید:

۱ یکی از دانش آموزان با صدای بلند یک جمله بگوید برای مثال این شعر از سهراب سپهری: من صدای نفس با چجه را می شنوم. آیا صدای هم کلاسی خود را از میان این همهمه می شنوید؟

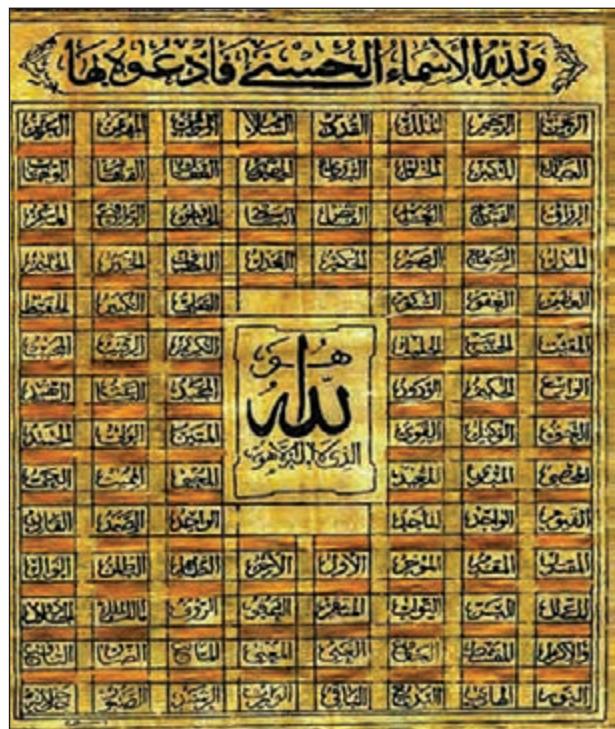
۲ همین کار را دوباره انجام دهید و یکی از دانش آموزان یا معلمتان که صدای بهتر دارد بدون آنکه صدایش را بلندتر کند جمله ای بگوید برای مثال: طرف ما شب نیست، صدا با سکوت آشتی نمی کند. آیا صدای معلم یا هم کلاسی خود را به وضوح می شنوید؟

۳ همهمه را تکرار کنید و یک نفر از هم کلاسی ها با صدای بسیار زیر جمله ای بگوید برای مثال: سلامت را نمی خواهند پاسخ گفت سرها در گربیان است.

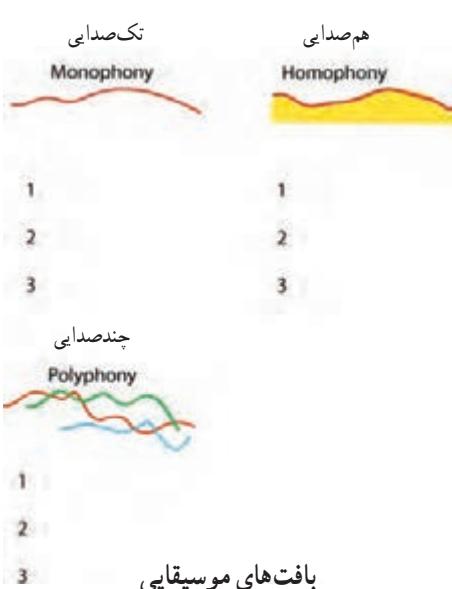
۴ در حالی که همهمه تولید می شود یک نفر سوت بزند، یا دست بزند و یا حتی با دست به آرامی روی یک شیء بکوبد.

در کدام موقعیت صداهای تولید شده هم زمان با همهمه، بیشتر از بقیه خود را نشان می دهند؟ رنگ متفاوت از رنگ های موجود صدا، بلندی صدا و زیری آن از مهم ترین علی است که یک صدا نسبت به صداهای دیگر، بارزتر و مسلط تر به نظر می رسد.

در هنرهای آوایی نیز اگر در حال شنیدن توده ای از صدا هستیم که رنگی مشخص دارد شنیده شدن صدای زیرتر، بلندتر یا با رنگ متفاوت، می تواند جلوه بیشتری داشته باشد. برای مثال در نیایش پیش از افطار که اسماء الحسنی به وسیله گروه مردان خوانده می شود، ورود صدایی نوجوان و کمی کودکانه بر روی همه صداها، خود را عیان می کند.

(اسماء الحسنی)

بافت‌های موسیقایی

چنین بافتی در آواهای چند صدایی که در آن با وجود شنیده شدن صدای متنوع، در آن واحد تنها یک صدا است که بیشتر خودنمایی می‌کند و شنیده می‌شود بافت هم‌صدایی یا هوموفونیک نامیده می‌شود.

هرچه تعداد صدای یک بافت چند صدایی بیشتر باشد و فاصله صوتی آنها (فاصله به معنی فاصله ملودیک است) کمتر باشد اصوات، بیشتر در هم تنیده می‌شوند، بافت پرتر و تیره‌تری را پدید می‌آورند و صدایی که در این میان فاصله بیشتری با اصوات دیگر دارد یا دارای رنگی متفاوت است بیشتر خودنمایی می‌کند.

تجربه کنید:

برای اجرای یک تواشیح یا یک سرود، شکلی از بافت هم‌صدایی (هوموفونیک) طراحی کنید که در حالی که گروه در حال خواندن و اجراست صدای یک نفر تک‌خوان شنیده می‌شود. در فعالیت مشابه همین فعالیت را به جای یک تک‌خوان با صدای دو یا سه نفر اجرا کنید.

در آواهای نواحی سنتی کشورمان هرچند ممکن است بافت‌های پر و تیره وجود نداشته باشند اما نمونه‌های فراوانی از بافت هم‌صدایی (هوموفونیک) مشاهده می‌شوند؛ برای مثال به این نمونه‌های صوتی گوش کنید.

خود ارزیابی:

به نمونه‌های صوتی گوش کنید و بافت تک‌صدایی، چند‌صدایی و هم‌صدایی را در این نمونه‌ها تشخیص دهید. به نظر شما کدام بافت برای خوانش دعاها مناسب‌تر است؟

درس پنجم

فرم

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ♦ با انواع فرم آشنا شده و آنها را در نمونه‌های صوتی بازناسی کنید;
- ♦ تفاوت بین انواع فرم را تشخیص دهید و بتوانید با توجه به اهداف خود نمونه‌هایی از آن را خلق کنید;
- ♦ فرم‌های مختلف را در آوای‌های سنتی و مناطق ایران تشخیص دهید.

فکر کنید:

همان طور که از سال گذشته به یاد دارید هر نغمه دارای شکل است و آنچه به یک نغمه شکل می‌دهد، تکرار است.

به نظر شما برای آنکه بتوانیم تکرار یک بخش از نغمه‌ای را تشخیص بدیم، کدام خصوصیت از خصوصیات زیر لازمه آن است؟

آن بخش از نغمه یا ملودی کوتاه باشد؟ یا نه بهتر است آن بخش از نغمه طولانی باشد؟

در صورتی که نعمه بلند یا پیچیده باشد، حافظه ما امکان یادآوری و به خاطر سپردن آن را به سادگی ندارد. برای همین در آثار، سعی می‌شود ملودی‌ها دارای برش‌ها یا جملاتی باشند که حافظه انسان امکان به خاطر سپردن و جذب آن را داشته باشد. در آواهای بدون کلام نیز ارتباطات صداها و جملات درون هر اثر است که باید ادراک شوند و در صورتی که در چیدمان جملات در کنار هم تکرار وجود نداشته باشد، با توجه‌ای از اصوات روبرو می‌شویم که به دلیل بی‌نظمی و تعدد آنها، نمی‌توانیم اثر را درک کنیم.

بشر در طول تاریخ خود به فرمول‌ها و الگوهای استانداردی برای چیدمان این اصوات و نوع ارتباطات آنها با یکدیگر رسیده است. این الگوها به شکل‌های ساده و پیچیده است. ما در اینجا تنها با شکل‌های ساده آن آشنا خواهیم شد.

تجربه کنید:

◆ به نمونه‌های صوتی فوق گوش کنید. در نمونه‌ها جملات را مشخص کنید. جملات موجود در ملودی‌ها را دوباره گوش کنید، کدام بلندتر و کدام کوتاه‌تر است؟ کدام جملات به شما بیشتر «حس پایان» می‌دهند؟

◆ دشواری پیش رو این است که برای اینکه مشخص کنید کدام جمله چه خصلتی از نظر دارا بودن حس پایان دارد نیاز دارید برای آن نام‌گذاری کنید.

◆ به یاد داشته باشید مهم‌ترین راه برای درک شکل یک نعمه یا ملودی یافتن جملات موجود در آن است. همان‌طور که در سال گذشته خواندیم یک ملودی دارای دو خصوصیت مهم است: ۱- از اصوات موسیقایی درست شده است، ۲- در طول شنیده شدن دارای سکوت‌ها یا مکث‌هایی است که نشان می‌دهد جمله به پایان رسیده است.

در هنرهای آوایی این امکان وجود دارد که در برخی از آثار ساده برای جملات نام در نظر گرفته شود. برای درک بهتر این مطلب بباید تجربه‌ای داشته باشیم:

به این نعمه (ملودی) گوش کنید: (ملودی با دو جمله متفاوت)

در طول گوش دادن دقت کنید چند جمله می‌شنوید؟ آیا جملات شبیه هم هستند؟

حالا به این ملودی گوش کنید: (ملودی با دو جمله شبیه)

چند جمله می‌شنوید؟ آیا جملات شبیه هم هستند؟

در شکل ساده می‌توانید از نشانه‌هایی هم برای بازناسی جملات استفاده کنید؛ برای مثال جمله اول * و جمله دوم #.

برای گذاشتن نشانه‌ها از سمت چپ به راست حرکت می‌کنیم.

دقت کنید که در شکل قراردادی در هنرهای آوایی، نوشتار از چپ به راست است.

حالا به نمونه‌های دیگر گوش کنید و برای هر جمله یک نشانه از نشانه‌های زیر یا هر نشانه‌ای که دوست دارید، بگذارید

* # + (نمونه‌ها دارای دو یا سه جمله متفاوت باشند).

نمونه :

--	--	--	--	--

نمونه :

--	--	--	--	--

نمونه :

--	--	--	--	--

آیا در نشانه‌هایی که گذاشته‌اید نشانه‌ای که تکرار شود می‌بینید؟

حالا به این نمونه‌ها گوش کنید: برای هر جمله یک نشانه بکشید. شکل‌ها را با نمونه‌های فوق مقایسه کنید. چه تفاوتی دارند؟ با یک مقایسه ساده می‌بینیم در نمونه‌های سری دوم جملات تکراری داریم و در نتیجه شکل چیده شده جملات کنار هم، دارای فرم خاصی است. در نگاه اول ممکن است این امر خیلی مهم یا جدی به نظر نیاید اما این موضوع وقتی اهمیت می‌یابد که در حال شنیدن اثری طولانی باشیم.

برای اینکه در یک اثر جمله‌ای به موقع تکرار شود نیاز به خلاقیت و تفکر دارد؛ چراکه تکرار زیاد یکنواختی به وجود می‌آورد و از سویی دیگر تکرار کم سبب سردرگمی می‌شود. بنابراین حفظ توجه شنونده به یک اثر بستگی زیادی به این دارد که جملات چگونه و با چه فواصل زمانی در طول یک اثر تکرار شوند.

اگر به قرائت اساتید بزرگ گوش بسپارید تکرار و فرم را در آنها خواهید یافت. یکی از نکات مهمی که قاریان قرآن به آن توجه می‌کنند، دقت در هماهنگی طول آیات و برش‌های مlodیک آنهاست به شکلی که هم مفهوم ادا شود و هم قواعد صرف و نحو خوانش قرآن رعایت شود (نمونه صوتی).

روش نام‌گذاری جملات

در عرف جهانی برای نام‌گذاری جملات مختلف از حروف لاتین بزرگ و کوچک استفاده می‌شود. ما می‌توانیم از حروف زبان خودمان نیز برای شناخت جملات استفاده کنیم. بر همین اساس در ساده‌ترین شکل‌ها می‌توان به فرم‌های AB یا دو تایی و فرم ABA یا فرم سه‌تایی اشاره کرد. در آواهای محلی بسیار دیده می‌شود که یک جمله بارها و بارها پشت سر هم تکرار می‌شود و تنها متن آن تغییر می‌کند. به این شکل، فرم همخوان با کلام یا استروفیک می‌گویند. در صورتی که اصوات به شکلی از پی هم بیانند که امکان تشخیص تکرارها یا بخش‌ها وجود نداشته باشد اصطلاحاً گفته می‌شود اثر فرم آزاد دارد.

خود ارزیابی:

- ♦ به نمونه‌های صوتی گوش کنید و در مقابل هر فرم نام اثر را بنویسید:
- ♦ فرم همخوان با کلام یا استروفیک:
- ♦ فرم آزاد:

بخش پنجم

ہنسی ہانم اپنے شوہر کی پری

درس اول

بازی و بازیگری

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- ◆ با مفهوم بازی آشنا شده و بعضی از بازی‌ها را انجام دهید;
- ◆ ارتباط بین بازی و هنر بازیگری را درک کرده و بازی‌های نمایشی را بشناسید;
- ◆ با توجه به اهداف و نیازهای خود و گروه، بازی‌های نمایشی را اجرا کنید.

فکر کنید:

یادتان می‌آید آخرین باری که به جای کسی دیگر بازی کرده‌اید مربوط به چه زمانی است؟ ماه پیش؟ هفته گذشته؟ دیروز یا همین چند ساعت پیش؟ آیا اصلاً چنین تجربه‌ای داشته‌اید؟ چرا باید گاهی به جای فرد دیگری بازی کنیم؟ اگر کمی فکر کنید، شاید به یاد بیاورید که گاهی حتی به جای اشیا و موجودات محیط اطراف خود حرف زده‌اید؛ به جای میز، صندلی، اتو، قاسق، چنگال و... حتی میوه‌ها و حیوانات.

عکاس: هیوا امینی

یکی از فیلسوفان مشهور جهان به نام ارسسطو، بیش از دو هزار و پانصد سال پیش، تقلید کردن را یکی از ویژگی‌های مهم و اصلی انسان‌ها نامید و بازی کردن در نقش دیگران را وسیله‌ای برای تغییر و اصلاح رفتار آدم‌ها نامید. فیلسوفان و حکیمان ایرانی هم به تأثیر تقلید و بازی کردن در تربیت پرداخته‌اند. از جمله در این بیت از مولوی، شاعر معروف ایرانی:

چون که با کودک سر و کارت فتاد پس زبان کودکی باید گشاد

تجربه کنید:

اگر دختر هستید به مادر و اگر پسر هستید به پدر خود پیشنهاد کنید که در شرایطی فرضی، جای شما با او عوض شود و شما نقش پدر یا مادر خود و پدر و مادر نقش شما را بازی کنند.

پس از این تجربه سعی کنید درباره احساسات خود در نقشی که به عهده داشته‌اید با پدر و یا مادر خود صحبت کنید. آیا پس از این بازی و اتفاقی نقش، احساسات شما با قبل از آن تفاوت کرده است؟ همین سؤال را از والدین خود نیز بپرسید.

بازی مفهوم وسیعی دارد و به خیلی از رفتارهای ما آدم‌ها اطلاق می‌شود؛ چه در محیط خانه و یا بیرون از خانه، در طبیعت و فضای دیگر و به‌طور کلی در هر جایی می‌شود بازی کرد. بازی بیشتر مربوط به اوقات فراغت آدم‌هاست، اما آنچه در این درس منظور ماست بازی‌هایی است که در آن نقش‌هایی را به عهده می‌گیریم. در گذشته‌ای نه چندان دور و زمانی که هنوز پای رایانه و بازی‌های رایانه‌ای به خانه‌ها باز نشده بود، بازی‌های گوناگونی انجام می‌شد که در این بازی‌ها کودکان نقش‌های مختلف اجتماعی مانند پدر، مادر، مهندس، دکتر، خاله، عمو و غیره را بر عهده می‌گرفتند و مانند نمایش‌هایی که امروز به صحنه می‌رود یا در تلویزیون و سینما می‌بینیم، هر کدام اصطلاحاً در نقشی فرو رفته و یک زندگی نمایشی را می‌ساختند.

اگر سراغ بازی را در دوران تاریخی بگیریم، به زمان‌هایی می‌رسیم که انسان‌ها می‌خواستند برای انتقال وقایع، مشاهدات و حوادث پیرامون خود از زبان بدن استفاده کرده و با حرکات و اصوات، مشاهدات خود را برای دیگران شرح و به اجرا درآورند. برای مثال آدم‌هایی که برای شکار به جاهای دور می‌رفتند حیوانی را شکار می‌کردند و پس از بازگشت، شرح شکار خود را با بازی برای دیگران اجرا می‌کردند. این همان مفهومی است که به بازی اطلاق می‌شود، همان مفهومی که ما در نظر داریم. حداقل ۲۵

قرن پیش یا ۲۵۰۰ سال پیش، هنری به نام نمایش ایجاد شد. زمانی که آدم‌ها برای انتقال مفاهیم و مشاهدات زندگی قصه یا ماجراهای را می‌نگاشتند و عده‌ای آن را برای تماشاگران اجرا می‌کردند. شاید بتوان گفت اولین مفهوم یا اولین اصطلاح در هنر نمایش، بازیگر بود. بازیگران با ماسک‌ها و لباس‌های مختلف، نقش‌هایی که برایشان نوشته شده بود را حفظ کرده و در برابر جمع زیادی از تماشاگران به اجرا در می‌آوردند، بنابراین بازیگری ریشه بسیار کهنی در تاریخ دارد و اساساً با مفهوم تقليد، آمیخته است.

بانگاهی به تاریخ پر فراز و نشیب سرزمینمان می‌توان سابقه بازیگری را در نمایش‌های آیینی - مذهبی ایران از جمله نقالی، پرده‌خوانی

عکس: هیوا امینی

و شبیه‌خوانی جستجو کرد. بازیگران نمایش‌های ایرانی با بهره‌گیری از قصه‌های تاریخی – مذهبی و با انکا به بیان گرم و تأثیرگذار و همچنین حرکات بدنی معنادار، مخاطبان و تماشاگران خود را جذب مفاهیم ارزشمند و اخلاقی می‌کردند، مفاهیمی درباره دین، میهن، خانواده و روابط اجتماعی. بازیگران نمایش‌های ایرانی سال‌ها تلاش و کوشش می‌کردند تا بتوانند تجربه بازی در برابر مخاطب را به دست بیاورند، مثلاً در نمایش‌های ایرانی همچون نقالی، یک بازیگر شاید حدود ۱۳ الی ۱۵ سال تلاش و کوشش می‌کرد و با بهره‌گیری از نظرات استادان این هنر و حرفه، گام به گام به آموزش خود می‌پرداخت و در کنار اساتید، تجربه کسب می‌کرد تا در نهایت به عنوان یک بازیگر کامل بتواند در برابر مخاطبان هنرنمایی کند، همچنین در نمایش شبیه‌خوانی یا تعزیه بازیگری تقریباً یک حرفه موروثی بود؛ یعنی یک بازیگر از همان سال‌های کودکی از سنین ۷ الی ۸ سالگی با شرکت در نمایش‌های اجرا شده توسط خانواده خود، آرام آرام در مسیر رشد و پیشرفت بازیگری قرار می‌گرفت.

تجربه کنید:

◆ جمله‌ای ساده و کوتاه انتخاب کنید، از این دست :

می‌خواهم به جنگل بروم.

خانه چقدر گرم است.

تو کلید مرا برداشتی؟

◆ حالا در یک مکان تمرین، هر کدام از این جملات را که انتخاب کردید، با حسن‌های مختلف و صدای‌های کوتاه و بلند بیان کنید.

خوشحالی، خشم، بی تفاوتی، سوء‌ظن و ...

طلبکارانه، با مهرbanی، با سرزنش و ...

◆ هنگام بیان جملات، صدای خود را ضبط کنید و بشنوید و دوباره و دوباره این تجربه را تکرار کنید.

◆ از والدین، برادر، خواهر یا دوست و هم‌کلاس خود بخواهید که درباره هر یک از انواع بیان احساستان نظر بدهند.

بازی در نمایش:

همان طور که پیش‌تر گفتیم، انسان، برای پیشبرد امور زندگی خود به تقلید روی آورده است و این پدیده به‌ویژه در هنر نمایش یا تئاتر بیشترین کاربرد را دارد. یکی از ارکان مهم تئاتر همان‌طور که گفتیم بازیگری است. بازیگران نمایش برای اینکه بتوانند شخصیتی را در صحنه خلق کنند، باید خود را آماده سازند و تمرین‌های مختلف و مستمر انجام دهند. بازیگران برای تقویت بیان، بدن و احساس خود برنامه‌های متنوعی را انجام می‌دهند.

خود ارزیابی:

◆ تصور کنید شما از جنگلی سراسیمه به سمت دوستان خود رفته و می‌خواهید به آنها هشدار دهید که حیوانی عظیم‌الجهة دارد به آنها تزدیک می‌شود. این کار را فقط باید با صدای‌های فاقد کلمات و رفتار بدن شسان دهید. کار خود را با هم کلاسی‌هایتان مقایسه و درباره نحوه اجرا با یکدیگر صحبت کنید.

درس دوم

عناصر بازیگری

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- با مفهوم بازیگری آشنا شده و توانایی اجرای بعضی از نقش‌ها را داشته باشید;
- عناصر و ارکان بازیگری را شناخته و به اهمیت آن در فن بازیگری پی ببرید.

فکر کنید:

آیا تاکنون تجربه بازیگری در برابر عده‌ای از تماشاگران را داشته‌اید؟ آیا با تعدادی از دوستان خود نمایشنامه‌ای را خوانده و آن را برای دیگران به نمایش گذاشته‌اید؟ چند بار تجربه دیدن نمایش را داشته‌اید؟ به نظر شما بازیگران برای اجرای نمایش به چه مهارت‌هایی نیاز دارند؟

بازیگری مانند هر هنر دیگری نیازمند کسب مهارت و تجربه است، هنگامی که کسی قدم در مسیر بازیگری می‌گذارد باید بداند که یک بازیگر باید مهارت‌های ویژه‌ای را در بیان، بدن، حرکت و احساس به دست آورد.

عکاس: هیوا امینی

تجربه کنید:

سال گذشته درباره نمایشنامه نکاتی را آموختید، اکنون یک نمایشنامه را انتخاب کنید، بخشی از آن را برگزینید و با اعضای خانواده آن را دورخوانی کنید، حالا تلاش کنید تا نقش‌های خوانده شده را بازی کنید. در این تجربه سعی کنید، هم خودتان و هم نقش مقابل، در شرایط همان شخصیت‌ها قرار بگیرید، با همان شیوه از سخن گفتن، احساسات و حرکات بدنی.

سه عنصر یارکن اصلی برای بازیگری در صحنه نمایش عبارت است از : بیان، بدن و احساس، یک بازیگر با تمرین‌های طولانی مدت و به تدریج می‌آموزد که چگونه در صحنه گفت و گو کند و به اصطلاح دیالوگ‌های یک نمایشنامه را به درستی بیان کند. او یاد می‌گیرد چگونه از حرکات سر، دست، راه رفتن و درواقع جزء جزء بدن خود در جهت القای احساس و مفاهیم مورد نظر خود سود ببرد.

همچنین یک بازیگر باد می‌گیرد که هر احساسی در چه موقعیتی و برای القای چه ابعادی از شخصیت باید بروز پیدا کند. دستیابی به چنین مهارت‌هایی همان‌گونه که پیش‌تر گفتیم نیازمند تمرین‌های مستمر و کسب دانش در محضر افراد متخصص است.

خود ارزیابی:

به شکل بدن اشخاص در سه وضعیت خشم، آرامش و اضطراب نگاه کنید و سعی کنید زبان بدن آنها را درک کرده و توضیح دهید. حال خود را در هر سه وضعیت قرار داده و آن را بازسازی کنید. نتایج را با هم کلاسی خود در میان بگذارید. چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی بین نتایج کار شما با دوستانتان وجود دارد؟

درس سوم

بدن و حرکت

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- با درک صحیح از هنر بازیگری، عناصر اصلی آن را شناخته و بیان کنید؛
- با شناخت صحیح بدن خود، نقش آن را در هنر بازیگری درک کنید؛
- با انجام تمرینات صحیح بتوانید به درستی از بدن خود در هنر بازیگری استفاده کنید؛
- در ایفای نقش‌های مختلف با استفاده از بدن خود مهارت لازم را داشته باشید.

فکر کنید:

به نظر شما آیا بازیگری هنر است یا دارای تعاریف و معیارهای علمی نیز است؟ به نظر شما بدن بازیگر به عنوان یک سازمان منظم پر از جزئیات و پیچیدگی چه نقشی در زندگی حرفه‌ای او دارد؟ آیا نحوه نفس کشیدن و یا شیوه بیان حروف و کلمات توسط بازیگران، تابع قواعد خاصی است؟

▲ عکاس: هیوا امینی

یک بازیگر تنفس خود را برای بیان بهتر حروف و کلمات تربیت می‌کند و همچنین صحبت کردنش هنگام تمرین و بازی در صحنه، با فعالیت‌های بدنی مستمر و تمرین‌های متنوع، تقویت می‌شود. یک بازیگر ضمن تمرین‌های نفسی و حرکتی، تمامی حواس پنجگانه خود را هم فعال نگه می‌دارد، بنابراین فقط یک بخش از بازیگری استعداد و علاقه شخصی و بروز احساسات فردی روی صحنه است و بخش مهم‌تر آن کسب مهارت و دانش و فنون و شگردهای گوناگون، برای استمرار این هنر به عنوان یک حرفه یا شغل است. شعار هنرمندان بازیگری این است: تمرین، تمرین، تمرین؛ کار، کار، کار.

بازیگران همچنین، می‌بایست با مبانی و اصول روان‌شناسی هم آشنا باشند، زیرا یکی از مهم‌ترین اقدامات آنها قرار گرفتن به جای اشخاص با خلق و خوها و رفتارهای متفاوت است. خلق و خوها و رفتارهایی که قطعاً بسیاری از آنها با رفتارهای زندگی طبیعی بازیگران تفاوت دارد، زیرا که بازیگران گاهی به جای اشخاص نیک و گاهی به جای اشخاص شر قرار می‌گیرند و با تمرین‌هایی که در این زمینه انجام می‌دهند، تلاش می‌کنند تا هریک از این اشخاص را، به بهترین نحو روی صحنه زنده کنند تا تماشاگران آنها را باور کنند. لذا وقتی نقشی را بازی می‌کنیم یعنی به جای شخص دیگری نفس می‌کشیم، تصمیم می‌گیریم و انتخاب می‌کنیم و در یک کلام زندگی می‌کنیم.

تجربه کنید:

◆ چند شخصیت محیط زندگی خود را به خاطر بیاورید. قوه خیالتان را فعال کنید و دقایقی خود را جای این اشخاص بگذارید. سعی کنید مثل آنها فکر کنید، رفتار کنید و لحن کلام آنها را با عباراتی مشابه تکرار کنید. در ادامه همین تمرین را، در برابر آینه انجام دهید. حالا یک بار به جای شخصیت و سپس جای خودتان قرار بگیرید و با شخصیتی که ساخته‌اید، در مورد یک موضوع، گفتوگوی نمایشی انجام دهید، با او وارد بحث و چالش شوید و سعی کنید هر کدام دیگری را اقناع کند.

◆ همان‌گونه که متوجه شدید، داشتن قدرت تخیل قوی برای بازیگران بسیار مهم و اساسی است. به همین دلیل آنها سعی می‌کنند با تمرین‌های مختلف آن را تقویت کنند. قوه خیال باعث می‌شود تا شما در هر لحظه در مکان‌های متعدد باشید و نقش‌های متعددی را به عهده بگیرید. قوه خیال باعث ترکیب عناصر بدن و حرکت، گفتار و حس‌های پنجمگانه می‌شود تا احساسات نقش را به وجود آورد.

خود ارزیابی:

◆ تصور کنید شما یک قهرمان تنیس هستید. راکت فرضی را به دست بگیرید و با استفاده از قوه تخیل خود همچون یک بازیکن واقعی به توب خیالی ضربه بزنید. به خاطر داشته باشید که حریف دقیقاً توب را به جایی که شما هستید نخواهد فرستاد. یادتان باشد که شما بسیار مهارت دارید. قسمت مهم مهارت کنترل عمل است، نباید آسیب بیینید. از دوستانتان بخواهید بازی نمایشی شما را با یک تنیس باز واقعی مقایسه و درباره آن صحبت کنند.

درس چهارم

احساس و تخیل

در پایان این درس از شما انتظار می‌رود:

- حواس پنجگانه خود را بشناسید و بتوانید به درستی از آنها استفاده کنید؛
- با به کارگیری و تقویت قوه تخیل خود، خود را در موقعیت‌های گوناگون تصور کنید و احساسات خود را به یاد آورید؛
- با شناخت صحیح احساسات و عواطف خود آنها را بیان و سپس در موقعیت‌های نمایشی بازسازی کنید.

فکر کنید:

آیا به یاد دارید آخرین بار، چه زمانی عصبانی شده‌اید؟ رفتار تان چگونه بود؟ رفتار طرف مقابل شما چگونه بود؟

عکاس: هیوا امینی

خشم را بارها و بارها تجربه کرده‌اید. گاهی به هنگام عصبانیت سکوت کرده و اصطلاحاً عصبانیت را در خود می‌ریزید. گاهی پس از اینکه عصبانی شدید فرباد می‌کشید و با بیان کلمات و جملات، احساسات خود را نشان می‌دهید.

در طول زندگی خود علاوه بر خشم، احساسات دیگر همچون خوشحالی، تأسف، غم و... را به دفعات تجربه کرده‌اید. تجربه بازیگری نیز از تجربه‌های حسی در زندگی واقعی جدا نیست و بازیگران برای ایفای نقش و زنده کردن شخصیت مورد نظر در صحنه نمایش از این تجربیات استفاده می‌کنند. هر نمایشنامه، نمایش‌دهنده بخشی از زندگی است. بنابراین در هر نمایشنامه، شخصیت یا شخصیت‌های مختلف مانند زندگی واقعی، احساسات خود را بروز می‌دهند، عصبانی می‌شوند، خوشحال می‌شوند، می‌خندند، ناراحت می‌شوند و.... در اینجا تجربه‌های واقعی زندگی به کمک بازیگران می‌آید با این تفاوت که این بار بازیگران باید آن احساس را بازی کنند؛ به این منظور از تخیل خود کمک می‌گیرند.

تجربه کنید:

◆ تجربیات خود را در زندگی روزمره‌تان در خانه، خیابان، مترو، اتوبوس و یا گشت و گذارهای دوستانه‌تان در طبیعت بررسی کنید، چگونه از حواس پنجگانه در این مکان‌ها استفاده می‌کنید؟ دیدن، شنیدن، بوییدن، چشیدن و لمس کردن. هریک از این حواس در جایی به کار آمده‌اند و گاه مجموعه‌ای از آنها در یک موقعیت به کار آمده است؛ مثلاً بوی زمین باران خورده و یا عطر شکوفه‌های درخت نارنج و یا بادهای موسمی محیط پیرامون. تجربه‌های احساسی خود را با دیگران و دوستان در کلاس به اشتراک بگذارید، تلاش کنید این تجربیات را بازسازی کرده و تمرین‌هایی بر مبنای این تجربه‌ها انجام دهید. در این تمرین‌ها ذکر جزئیات از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. به خاطر آوردن‌ها و دوباره بازسازی کردن‌ها ریشه در تخیل دارد.

تخیل

▲ عکاس: هیوا امینی

در یک نمایشنامه می‌تواند صحنه‌هایی وجود داشته باشد که شما قبل از آن را تجربه کرده باشید؛ برای مثال بازی در نقش فرزندی، دانش‌آموزی، خواهری، برادری و... برای بیشتر ما که در این زمینه تجربه داریم ساده به نظر می‌رسد. تنها کافی است با استفاده از قدرت تخیل خود، آن تجربیات را به یاد آورده و تکرار کنیم. گاهی اوقات در یک نمایشنامه صحنه‌ای وجود دارد که در طول زندگی، نمونه آن را مشاهده یا تجربه نکرده‌اید؛ مثلاً شاید هیچ‌گاه سوار کشتن جنگی نشده‌اید در اینجا نیاز به استفاده از تخیل خود دارید. در واقع با تجربیاتی که از احساسات خود دارید، مثلاً از چیزی ترسیده و یا شگفت‌زده شده باشید، احساس خود را در زمان ترس و یا تعجب به یاد آورده و با استفاده از قدرت تخیل خود آن را بازسازی کرده و خود را سوار بر کشتن جنگی با همان احساسات، تصور می‌کنید.

خود ارزیابی:

◆ با دوستان و هم‌کلاسی‌های خود درباره موقعیت‌هایی صحبت کنید که هیچ‌گاه آنها را تجربه نکرده‌اید. با کمک قوه تخیل خود آنها را بازسازی کنید. به عنوان نمونه می‌توان به موقعیت‌های زیر اشاره کرد: ورزشکار برگزیده یک رشته ورزشی شده‌اید و برای حضور در مسابقات المپیک انتخاب شده‌اید؛ در قرعه‌کشی بانک برنده یک اتومبیل گران قیمت شده‌اید؛ برای سفری یک ماهه به جزیره‌ای خارج از کشور، انتخاب شده‌اید و می‌توانید خانواده خود را نیز همراه‌تان ببرید؛ و... سعی کنید موقعیت‌های دیگری را با کمک دوستان خود خلق کنید.

من مطلبی را، به گمانم، از قول «روم من رولان» خواندم که گفته بود در یک کار هنری، یک درصد هنر، نود و نه درصد اخلاق، یا احتیاطاً این گونه بگوییم: ده درصد هنر، نود درصد اخلاق. به نظرم رسید که این حرف، حرف دقیقی نیست. اگر از من سؤال کنند، من می‌گویم صد درصد هنر و صد درصد اخلاق. اینها با هم منافات ندارند. باید صد درصد کار با خلائقیت هنری ارائه داد و صد درصد آن را از مضمون عالی و تعالی بخش و پیشبرنده و فضیلت‌ساز پُر کرد و انباشت. به نظر من، در کار شما دو چیز اساسی وجود دارد: یکی مایه کار، یکی هم جهت‌گیری کار است.

از سخنان مقام معظم رهبری، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای

ردیف	واژه بیگانه	معادل در کتاب	معادل مصوب فرهنگستان
۱	Web site, site	وبسایت	ویگاه
۲	graphist	طراح گرافیک	نگاشتارگر
۳	framing	کادربندی	قاببندی
۴	idea	ایده	اندیشه، فکر، آرمان، نظر، عقیده (بنابراین مورد توانندیکی از این گزینه‌هارا در بافت به کار برند)
۵	maquette	ماکت	نمونک
۶	collage	تکه‌چسبانی	(در اینجا) چسبانه‌کاری
۷	mosaicking	موzaïek کاری	پاره‌چین سازی
۸	pastel	پاستل	گچرنگ
۹	digital	دیجیتال	رقمی
۱۰	album	آلبوم	جُنگ
۱۱	frame	کادر	قاب تصویر، قاب
۱۲	control	کنترل	(در اینجا) مهار، تنظیم
۱۳	form	فرم	شکل

